

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta
Katedra teorie kultury
(Kulturologie)

Mgr. Kateřina Reichelová

**Ženy a podprsenka: Kvalitativní zkoumání
sociokulturních kontextů jejího užívání**
(**Women and the Bra: Qualitative Research into Sociocultural
Contexts of its Use**)

Rigorózní práce

Praha 2013

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny, literaturu a další odborné zdroje a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 19. 2. 2013

Mgr. Kateřina Reichelová

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Vladimíru Czumalovi, CSc., za inspiraci a cenné rady a PhDr. Jiřímu Reichelovi, Ph.D., za připomínky a odbornou i osobní podporu při psaní této práce.

Klíčová slova

Kulturologie – gender – kvalitativní výzkum – evropská kultura – dějiny odívání – spodní prádlo – podprsenka – sociokulturní fenomén podprsenka – psychosociální aspekty podprsenky

Key words

Theory of culture – gender – qualitative research – European culture – history of clothing – underwear – brassiere – brassiere as sociocultural phenomenon – psychosocial aspects of brassiere

OBSAH

0	ÚVOD.....	12
1	PODPRSENKA JAKO SOCIOKULTURNÍ FENOMÉN.....	15
1.1	Spodní prádlo a textilně-technologické inovace.....	17
1.2	Proměny způsobu zahalování a tvarování poprsí.....	26
1.3	Vývoj podprsenky.....	30
1.4	Podprsenka – její funkce a symbolické významy.....	42
2	PODPRSENKA JAKO PŘEDMĚT VÝZKUMU.....	48
2.1	Konceptuální rámec zkoumání.....	49
2.2	Metodologická východiska.....	53
2.3	Příprava sběru dat a jeho organizace.....	63
3	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ.....	71
3.1	Průběh realizace.....	71
3.2	Věkové a profesní charakteristiky respondentek.....	74
3.3	Podprsenka jako zboží.....	74
3.4	Respondentky jako uživatelky.....	83
3.5	Funkce podprsenky.....	92
3.6	Shrnutí.....	98
4	ZÁVĚR.....	103
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	106
6	PŘÍLOHA 1 – OBRAZOVÁ PŘÍLOHA. Chyba! Záložka není definována.	107
7	PŘÍLOHA 2 – BODOVÝ SCÉNÁŘ ROZHOVORU..... Chyba! Záložka není definována.	132

0 ÚVOD

Podprsenka tvoří důležitou součást šatníku mnoha žen v současné západní kultuře. Nejde však pouze o čistě praktický kus oděvu, i když se lze domnívat, že tento aspekt hrál v jeho vývoji velmi významnou úlohu.

Tato poměrně intimní část ženského spodního prádla může však nabývat i jiných, mimopraktických účelů a plnit další funkce. Je v těsném kontaktu s ňadry, která mohou být označena za jeden ze základních atributů ženství. Tento kontakt může být interpretován různými způsoby: od pečujícího objetí, jehož účelem je chránit prsa před bolestivými pohyby, chladem, úderem či nežádanou pozorností opačného pohlaví, až po svírající krunýř, který má přirozené rysy postavy zformovat tak, aby odpovídaly současnému ideálu krásy diktovanému konzumně orientovanou společností a erotickými představami mužů. Možná jsou uvedené interpretace vyhocenými protipóly pomyslného významového spektra podprsenky, domnívám se však, že z předestřené zřetelně vyplývá, že podprsenka je artefaktem s řadou sociokulturních a psychosociálních aspektů. Vzhledem k tomu, jakým způsobem v sobě integruje přírodní (biologický, fyzický) a kulturní (sociální) rozměr člověka, jasně spadá do sféry kulturologického studia.

Tato práce si klade za cíl přiblížit podprsenku jako kulturologický fenomén jak v diachronní perspektivě (zahrnující vznik podprsenky, okolnosti jejího vývoje a funkce a symbolické významy, kterých v průběhu tohoto procesu nabývala), tak i svým způsobem v perspektivě synchronní (prostřednictvím kvalitativní sondy, která se pokouší přinést určitý vhled do spotřebitelského chování žen jako primárních uživatelék podprsenky, do jejich názorů na nabídku na trhu se spodním prádlem, jejich pohledů na funkce podprsenky a jejich osobní historie jejího užívání).

První kapitola se skládá ze čtyř částí, které zasazují podprsenku do obecnějšího historického kontextu. Nejprve je zde věnována pozornost

problematicke vzniku a funkcí spodního prádla, dále materiálům, které byly v historii používány k jeho výrobě, a také tomu, jaký vliv měly inovace v textilně-technologické oblasti (například ovládnutí výroby dámského prádla ženami, zavedení parních strojů do produkce textilií, dopad průmyslové revoluce na výrobu korzetů, vynález umělých vláken jako je rayon a Lycra® atd.) na podobu spodního prádla. Další část pojednává o proměnách způsobů zahalování a tvarování poprsí, od pruhů látky používaných v antickém Řecku a Římě, přes nejrůznější druhy korzetů až po předchůdce současné podprsenky, které se svou podobou velmi blížily tomuto kusu oděvu, jak jej známe dnes. Počátkům a vývoji podprsenky se poté podobněji věnuje navazující podkapitola – sleduje tento kus prádla až do současnosti a snaží se zachytit, jak se jeho vzhled měnil v závislosti na různých pojetích ideálu ženské krásy v průběhu 20. století. Čtvrtou část tvoří nástin proměn funkcí podprsenky a jejích symbolických významů. Začíná na přelomu 19. a 20. století, kdy dochází k převratným změnám v postavení ženy ve společnosti, a postupuje přes „bouřlivá šedesátá léta“, kdy získala podprsenka image nástroje omezující svobodu žen, k současným významovým kontextům podprsenky, stále svým způsobem souvisejícím s faktory negativně ovlivňující každodenní realitu některých žen (např. použití podprsenky jako symbolu cesty osvobození z finanční závislosti, která ve svém důsledku vyvolává sexuální otroctví v Africe, cesty koncipované v rámci amerického fundraisingového projektu).

Další dvě kapitoly informují o realizaci nevelkého kvalitativního šetření. Druhá přibližuje jeho teoretická a metodologická východiska, včetně nezbytného exkurzu do základních principů a charakteristik kvalitativního zkoumání jako specifického přístupu k sociální skutečnosti. Poté seznamuje s přípravou a organizací kvalitativní výzkumné sondy ex post facto provedené prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s 21 respondentkami.

Výsledky tohoto šetření jsou prezentovány ve třetí kapitole. Jsou rozděleny do tematických bloků kopírujících obsahovou strukturu, jakou zpravidla měla prováděná interview. V závěru kapitoly jsou některé tyto výsledky srovnávány

se závěry jiných průzkumů zabývajících se podprsenkou jako předmětem svého zkoumání.

Nakonec pokládám za nezbytné zmínit, že ačkoli je práce psána z ženské perspektivy – nejen v doslovném významu, ale také v tom, že některé zdroje, s nimiž jsem při psaní tohoto textu pracovala, jsou feministicky orientované –, nezastává nějaké vyhraněné feministické stanovisko. Problematika ženského spodního prádla na feminismus a oblast gender studies přirozeně odkazuje a je také v genderově orientované literatuře relativně často diskutována. Mnoho takto zaměřených prací pochází z anglosaských zemí. V českém prostředí je odborná a populárně-naučná literatura zabývající se dějinami módy a odíváním zastoupena poměrně hojně, ale jen velmi málo textů se dotýká souvislosti módy či odívání s otázkou genderu a femininity. Jednou z aspirací mé práce je tuto mezeru alespoň z nepatrné části zaplnit.

1   **PODPRSENKA JAKO SOCIOKULTURNÍ FENOMÉN**

Otázku, kdy se člověk začal oblékat a proč, není snadné zodpovědět. Organický charakter materiálů, ze kterých byly oděvy vyráběny, ztěžuje zkoumání této problematiky. V odborné literatuře se proto můžeme setkat s řadou navzájem velmi odlišných údajů, názorů a interpretací týkajících se počátku dějin odívání.

Kristina Woo Kyung Shin ve své práci uvádí, že již v paleolitu se předci současného člověka chránili před nepřízní počasí oděvy, které byly zhotoveny z kůží a kožešin ulovených živočichů¹. Upozorňuje na doložitelné užívání kostěných jehel člověkem moderního typu, které započalo cca 26 000 let před naším letopočtem ve střední a východní Evropě. Přibližně ze stejné doby pocházejí také první nepřímé důkazy o stáčení vlákna.

Co se týče spodního prádla, zmiňuje Shin konkrétně dva dochované artefakty ilustrující jeho výskyt: za prvé bederní roušku, jež byla součástí oděvu tzv. „tyrolského sněžného muže“ Ötziho (jehož pozůstatky, datované do doby mezi lety 3350 a 3120 před naším letopočtem, byly objeveny v roce 1991 v ustupujícím ledovci v Alpách)² a dále pak sumerskou terakotovou sošku zobrazující ženu oblečenou pouze do bederní roušky (ze 4. tisíciletí před naším letopočtem).³ Bederní rouška, spodní košile či spodní oděv připomínající tuniku se v tomto období vyskytuje také v oblasti okolo Středozemního moře.

---

¹ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 38.

² Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 42.

³ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 46.

Existuje několik teorií, za jakým účelem původně spodní prádlo vzniklo. Shin prezentuje několik z nich. Jedna uvádí, že bylo původně vnějším oděvem, který se dostal pod další vrstvy oděvu, kde plnil především funkci praktickou a hygienickou. Jiní autoři s touto představou nesouhlasí a domnívají se, že tuto funkci začalo spodní prádlo plnit až v průběhu 19. století. Alternativním pohledem je pojetí spodního prádla jako prostředku vyjádření sociálního statusu. Tuto teorii podporuje například situace v některých kulturních obdobích starověkého Egypta. Spektrum názorů doplňuje pohled na spodní prádlo jako na výsledek módních trendů, tedy soubor aktivit a pomůcek vyjadřujících lidskou tendenci zdobit se.⁴ Tyto směry uvažování se pak mohou uplatnit i v konkrétním případě prádla tvarujícího poprsí.

Podprsenka tvoří součást ženského šatníku teprve přibližně 120 let, je tedy poměrně novým vynálezem. Historie odívání a vývoj spodního prádla (jak obecně, tak i těch jeho forem, které se soustřeďují na zahalování a formování ženského hrudníku) je ovšem mnohem delší. Pro přiblížení „dějin podprsenky“ považuji za důležitý nástin vývoje jejich předchůdců a předchůdkyň.

To, že se tato práce věnuje především vzniku a vývoji podprsenky v rámci evropského, potenciálně euro-amerického kulturního prostoru, neznamená, že se její obdoby nevyskytovaly i v jiných kulturách. Dostupnost literatury je ovšem v tomto ohledu velice obtížná. Internetové zdroje, odhlédneme-li od nemožnosti ověřit jejich serióznost, informují o této problematice velice stručně, ale zajímavě – jde o oblast, která by si zasloužila v budoucnosti důkladněji probádat.⁵

---

⁴ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 35–40.

⁵ Zde mám na mysli například článek o podprsenkách ve staré Indii: Kamat, Joytsna. *Ancient Brassieres*. Dostupné z: <http://www.kamat.com/kalranga/ancient/wonderbra.htm>. 2.12.2012. Zajímavá vodítka pro bádání na serióznější úrovni, tentokrát v oblasti tradičního vietnamského oděvu a spodního prádla a nabízejí také následující odkazy: *Yem*. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Y%E1%BA%BFm>. 9.2.2013; *Vietnamese traditional costumes*. Dostupné z: <http://www.vietnamtravels.vn/Vietnam-travel-information/Costumes.htm>. 9.2.2013.

1.1 Spodní prádlo a textilně-technologické inovace

C. Willet a Phillis Cunningtonovi jmenují v úvodu své práce zabývající se vývojem spodního prádla na Britských ostrovech pět základních funkcí, které prádlo plnilo v průběhu svého vývoje.⁶

Zprvée slouží spodní prádlo jako ochrana před chladem (proto je zajímavým paradoxem, že ženy měly celou dobu až do devatenáctého století de facto holá stehna – spodní kalhotky se stávají běžnou součástí ženského oděvu až v devatenáctém století⁷).

Vedle toho utváří siluetu, na níž spočívá svrchní oděv. Výše uvedení autoři poznamenávají, že v průběhu vývoje módy kopíroval oděv mnoho rozličných siluet ženského těla – vyjma skutečného tvaru, které ženské tělo má. M. Yalom tuto tendenci ve své knize vystihuje slovy: „Už od pozdního středověku, kdy byly vynalezeny korzety, těžila móda z neustálého rozvoje spodního prádla odpovídajícího proměňujícím se představám o ideální ženské postavě. Snahy formovat ženské tělo, zahalovat je, lisovat, vycpávat, modelovat nebo ‚drezírovat‘, či dokonce mrzačit, jsou dnes tak hluboce vryty do kolektivního povědomí, že jen stěží můžeme hovořit o ‚přirozeném těle‘.“⁸

Dále plní spodní prádlo funkci hygienickou, tedy především zajišťuje ochranu svrchního oděvu před tělesnými nečistotami. Po jistou dobu to byl aspekt velmi důležitý, neboť kupříkladu v období od středověku až do 18. století nebyla tělesná hygiena příliš pěstována.

Dalším uváděným účelem, který je velmi podstatný a neměl by být opomíjen, je propojení spodního prádla s erotikou. Jde o oblast rozsáhlou a do jisté míry problematickou. Není třeba zcela jasné, jak dlouhou má historii. Joanne Entwistle tvrdí, že do devatenáctého století spodní prádlo erotickou

---

⁶ Cunnington, C. W. – Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 14.

⁷ Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 139.

⁸ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 183.

funkci nemělo.⁹ Cunningtonovi oproti tomu uvádějí, že se tento jev poprvé objevil v renesanci, a dokonce připouštějí, že se vyskytoval již dříve, ačkoli šlo o výjimečné případy. V této souvislosti se zmiňují o existenci dobových vyobrazení, které tyto výjimky zachycují. Není vyloučeno, že by k nim mohla patřit i slavná Bible Václava IV. z doby okolo roku 1400, která oplývá četnými vyobrazeními sličných pražských lazebnic oděných pouze do bílých plátěných košil s ramínky (zmínku o nich viz dále).

Poslední funkcí, o které C. Willet a Phillis Cunningtonovi hovoří, je zdůraznění sociální odlišnosti. Zjednodušeně můžeme říci, že každá společenská vrstva měla svá specifika mj. i v přístupu ke spodnímu prádlu, jako je například různá kombinace používaných prvků (počet spodniček, nošení korzetu), přípustná míra odhalení, ale také použitý materiál (drahé textilie odlišující „gentlemana“ od „nádeníka“) a volené barvy (zářivě bílé límečky a manžety košil, které mají demonstrovat, že jejich nositel se rozhodně nezabývá prací, při níž je možno se ušpinit).

Vlastnosti materiálu používaného k výrobě spodního prádla výrazně ovlivňovaly jeho možnosti plnit funkce, které od něj byly v různých dějinných epochách očekávány – ať už šlo o stažení poprsí, aby nepřekáželo, jeho tvarování, zvýraznění či podporu. Rozvoj technologií zpracování přírodních textilních materiálů a objev a výroba umělých vláken, k nimž v průběhu historického vývoje došlo, se přirozeně projevil i v oblasti konstrukce spodního prádla.

Nejstarším zpracovávaným vláknem je len. Dokládá to nález fragmentu lněné tkaniny z jeskyně u Nahal Hemar v Izraeli. Další nálezy potvrzující používání lnu jsou staré asi 8 tisíc let a pocházejí z raně neolitického sídliště v Çatal Hüyük v Turecku.¹⁰

---

⁹ Entwistle, J. *The Fashioned Body (Fashion, Dress and Modern Social Theory)*. Cambridge : Polity Press, 2003, s. 202.

¹⁰ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 41.

Druhým z materiálů byla vlna, archeologické nálezy dokládající její používání v povodí Eufratu jsou datovány do 4. tisíciletí př. n. l. Bavlna se objevuje v údolí při řece Indu přibližně před pěti tisíci lety. Ve stejné době už znají bavlnu i Inkové v Peru. Hedvábí pravděpodobně pochází z Číny. Legenda připisuje jeho objevení a rozvinutí jeho zpracování císařovně Hsi-Ling-Chi, která žila kolem r. 2640 př. n. l.

Bavlna se rozšiřuje v oblasti kolem Středoziemního moře po invazi Alexandra Makedonského do Indie ve dvacátých letech čtvrtého století před naším letopočtem.

Ke zhotovování prvních doložených kusů oděvu podobných podprsenice (jako byl řecký mastodeton a strofion či straphion a římské strophium – viz dále) se však podle některých pramenů používala lněná tkanina a někdy též kozinka (v případě strofionu).¹¹

V prvním století před naším letopočtem se v Evropě objevuje čínské hedvábí, tajemství jeho výroby však zůstává místním obyvatelům skryto až do šestého století našeho letopočtu. Ve 2. století n. l. je v řecké Élidě vypěstována první bavlna na evropské půdě.

Rokem 552, za vlády císaře Justiniána I., počíná v Evropě výroba hedvábí, jejím centrem se stává Konstantinopol – dvěma tamním mnichům se podařilo při návratu z cesty do Číny (údajně v dutinách vlastních poutnických holí) vynést tajně ze země několik kusů zárodků bource morušového (což byl čin, za nějž jim hrozil, byli-li by odhaleni, trest smrti). V osmém století pak Karel Veliký zakládá na území dnešní Francie dvě hedvábnická centra, Lyon a Rouen. Produkce tohoto materiálu se ve středověku zintenzivňuje. Ve 13. století se v tomto ohledu stávají významnými Benátky, kam se bourec spolu s technologií zpracování vlákna, jež vytváří, dostal po vyplnění Konstantinopole Benátčany během čtvrté křížové výpravy.

---

¹¹ Ewing, E. *Fashion in Underwear*. London : Batsford, 1974, s. 15.

Ve středověku dochází též k rozšíření produkce vlny. V polovině dvanáctého století se těžištěm jejího zpracování stává Anglie.¹²

Středověké prádlo košilovitého střihu bývalo vyrobeno z konopí (to platilo hlavně pro chudší vrstvy, neboť šlo sice o tkaninu hrubou, ale zato velmi odolnou a trvanlivou), a dále ze lnu a vlny. Pracovní oděni již vzpomenutých legendárních zaměstnankyň lázní v době vlády krále Václava IV. (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 5) se zřejmě lišilo podle postavení té které lazebnice – od košilek prostších, méně řasených a kratších, vyrobených z obyčejného lněného plátna až po úbory z velmi jemné, až transparentní tkaniny.¹³

Tradiční evropská plodina, len, je pěstován a zpracováván na lokální bázi, ovšem o zřejmě hojném používání především na venkově se dochovaly pouze zlomkovité informace.¹⁴

Bavlník nebyl příliš zavedenou plodinou, významněji se bavlna začíná prosazovat až ve 13. století, kdy se centrem obchodu s ní stávají Benátky. Ve Francii produkce bavlněných tkanin nachází své místo koncem 16. století. Perkál¹⁵ a bavlněný damašek¹⁶ z Lyonu patří mezi nejžádanější textilie.¹⁷ Obliba tohoto materiálu dále roste s příchodem průmyslové revoluce.

Při výrobě korzetů (o něm jako významném mezníku ve vývoji podprsenky viz blíže v 1.2) se z materiálů uplatňuje především len a vlna – především na nejspodnější vrstvy prádla, ve vyšších společenských vrstvách se používalo též hedvábí a zmíněné materiály nabývají podoby luxusních tkanin, jako je

---

¹² Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972, s. 154–158.

¹³ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Středověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 181.

¹⁴ Jenkins, D. (ed.) *The Cambridge History of Western Textiles*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003, s. 179.

¹⁵ Perkál – bavlněná hustě tkaná textilie (Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972, s. 571).

¹⁶ Damašek – bavlněná či lněná hustá a lesklá tkanina (Teršl, S. *Abeceda textilu a odívání*. Praha : Noris, 1994, s. 35).

¹⁷ Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005, s. 213.

samet¹⁸ nebo brokát¹⁹. Jejich dekorativnost také do jisté míry závisela na tom, zda byl živůtek nošen jako spodní prádlo či jako svrchní oděv. Pruh látky už nebyl dostačujícím nástrojem – pro výrazné, deformující a často velmi bolestivé sešněrování byl vyvinut složitý kus oděvu s množstvím výztuh a tkanic. Na jeho výrobu se používalo tuhých tkanin a dřevěných hůlek nebo velrybích kostic.

Ve sbírkách některých muzeí, například Musée National du Moyen Age v Paříži či Museum at the Fashion Institute of Technology v New Yorku, se nacházejí také korzety, jejichž zhotovení se datuje do šestnáctého století a jsou celé vyrobené z kovu (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 6). Není ovšem jasné, k jakým účelům sloužily. Zřejmě nebyly určeny pro módní nošení, ale byly navrženy jako ortopedické pomůcky k nápravě různých deformit páteře.²⁰

V polovině šestnáctého století tedy začínají být do látkových živůtků zakomponovávány výztuže z velrybích kostic, rohoviny a škrobeného plátna²¹, neboť ať už je jejich funkcí stahovat a zplošťovat hrudník, nebo poprsí naopak pozdvihnout a zvýraznit, ženská silueta je čím dál pevněji sešněrovávána. Velrybí kostice mají pro plnění tohoto úkolu příhodné vlastnosti – díky své pevnosti tvoří základní kostru a zachovávají tvar korzetu, k jehož zhotovování jsou užívány i těžké a málo poddajné tkaniny, přičemž jejich relativní pružnost pak částečně supluje funkci elastických vláken (zvyšují přiléhavost oděvu). Kromě kostic je součástí podpůrného systému korzetu také centrální výztuž (ve francouzštině *busc*, anglicky *busk*), přišněrovaná tkanicemi na své místo ve středu jeho přední části. Bývá vyráběna ze dřeva či kovu. Kromě zpevnění tvaru prádla přispívá také k jeho fixaci na místě. Některé zachované exempláře těchto výztuží ze sedmnáctého století jsou zdobeny rytinami – obrázky

---

¹⁸ Samet – bavlněná, lněná či hebvábná tkanina vyznačující se krátkým hustým a lesklým vlasem, patří mezi těžší látky (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 215).

¹⁹ Brokát – hustě tkaná a těžká tkanina z hedvábí (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 212).

²⁰ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 5.

²¹ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 6.

(Kupid, srdce v plamenech apod.) nebo i krátkými texty (většinou romantického charakteru). V polovině 17. století se v důsledku módy objemnějšího poprsí objevují vycpávky, mající zpravidla podobu látkových polštářků, kterými si ženy s menšími ňadry vycpávaly své klenuté korzety (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 7). Z materiálů jsou v oblibě hedvábné tkaniny s hladkým povrchem a lesklým efektem, jako jsou atlas a satén, na zdobení jsou používány krajky.²²

Zmíněné materiály doprovázejí korzet de facto celou dobu jeho existence (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 8). Totéž by se dalo tvrdit o diskuzích mezi zastánci a odpůrci tohoto kusu oděvu, jimž je věnován prostor v mnoha pracích o něm pojednávajících²³. Méně známé rozpory, které s ním souvisejí, se týkají samotné jeho výroby, a to mezi cechy krejčích a švadlen. V největší intenzitě se projevily ve Francii a na Britských ostrovech. Ženy se snaží v oblasti výroby dámského prádla, která je do té doby ovládána muži, samostatně prosadit v poslední čtvrtině sedmnáctého století (významným krokem na této cestě je založení cechu švadlen v roce 1675 v Paříži). Jednak je jim ze strany mužů upíráno členství v cechu krejčích, dalším argumentem je ochrana dobrých mravů a počestnosti zákaznic, neboť se postupně začínají objevovat zprávy o různých nešvarech, k nimž v krejčovských dílnách dochází, například okukování, osahávání a jinému nemístnému chování ze strany krejčího²⁴. V průběhu sedmnáctého a osmnáctého století se ženám nejen podaří vydobýt si právo působit v této oblasti, časem tuto doménu zcela ovládají²⁵. Je otázkou, zda na tento vývoj mohl mít vliv také posun v módních preferencích, v jehož důsledku zmíněné kusy oděvu nejsou již tak silně vyztužovány.²⁶ Někteří autoři ovšem naznačují, že příčinný vztah těchto jevů

---

²² Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 450.

²³ Např. Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, kapitoly 2 a 3; Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 188 ad., 195 ad.

²⁴ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 188.

²⁵ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 16–17.

²⁶ Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 18.

je obrácený, tedy že uplatnění žen v této oblasti vedlo k úbytku výztuží a zvýšení pohodlnosti prádla.²⁷ (Uplatnit se ve skutečnosti mohly i faktory zcela jiného charakteru, například ryze praktické – korzet v době baroka mohl být vyztužen až jedním kilogramem kostic²⁸, což z něj činilo jednak značně nákladný, ale také těžký kus garderoby).

V 18. století je spodní prádlo vyráběno z klasických materiálů, jako je len a vlna, luxusnější hedvábí a bavlna, na korzety jsou používány pevné tkaniny, které vydrží namáhání při šněrování a zároveň jsou jemné (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 9) – různé druhy damašku, hedvábný brokát, satén²⁹ a další. Na přelomu 18. a 19. století, a to především ve Francii, jsou v módě jednoduché spodní oděvy, trikoty a živůtky bez výztuží. Na první pohled by se mohlo zdát, že šlo o zdravou módu respektující tělo ženy, ovšem i v tomto případě docházelo k iracionální výstřelkům ohrožujících zdraví. Prádlo totiž bylo velice tenké a vůbec nechránilo před chladem, což ještě zhoršovala ve Francii poměrně rozšířená praktika svrchní šaty namáčet, aby k linii těla lépe přilnuly. Ženy tak často postihovala tzv. „mušelinová nemoc“, neboli zánět vaječníků a podobné choroby³⁰.

Od počátku sedmnáctého do poloviny devatenáctého století též dochází k výraznému technologickému posunu v textilním průmyslu. Lidská a koňská síla jsou ve výrobě nahrazeny parními stroji. Hlavním producentem textilu se stává Velká Británie. Jsou vynalezeny nové tkací stroje a další zařízení rozvíjející možnosti zpracování přírodních vláken.

V první polovině devatenáctého století dochází k významným posunům ve vývoji spodního prádla podporujícího ňadra. Do té doby ručně a na zakázku zhotovované zboží se stává předmětem průmyslové produkce. V roce 1839 získává švýcarský podnikatel Jean Werly patent na strojově vyráběné, na stavu tkané korzety a zakládá ve Francii první továrnu na výrobu korzetů. Zatímco

---

²⁷ Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005, s. 45.

²⁸ Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 154.

²⁹ Satén – bavlněná nebo hedvábná tkanina, hustá, s lesklým a hladkým povrchem (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 215).

³⁰ Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě: Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 153.

dříve byly korzety nákladnou záležitostí pro bohaté dámy, spojenou s otázkou společenské prestiže, u méně movitých pak představovaly spíše sváteční odění, nyní se stávají díky sériové výrobě cenově dobře dostupnými – rostou možnosti nabídky a s nimi i snaha vytvářet větší poptávku. Módní a společenské časopisy se hemží reklamami na korzety mnoha typů. Všechny samozřejmě patří k nezbytné výbavě správné dámy. Počet kusů tohoto prádla v ženských šatnících stoupá.

Produkce konfekce se stále zdokonaluje. Rozšiřuje se výroba trikotového a pleteného prádla, objevuje se první označování velikostí, do výroby jsou zapojeny elektrické šicí stroje³¹. Zvyšuje se produktivita, snižují se ceny výrobků.

Technický rozvoj ovlivňuje též změny v oblasti materiálů. Trikotýn (obchodní název pro tehdy nejběžnější pleteninu) postupně vytlačuje i velmi jemné plátěné a bavlněné tkaniny (např. batist³²), které nemohou konkurovat jeho jemnosti a pohodlí a poddajnosti z něj vyrobeného prádla.

System kostic a šněrovadel dostává alternativu v podobě gumy, která konečně přináší dlouho hledanou a vytouženou pružnost. Kromě velrybích kostic se používají též výztuže z nerezavějící oceli, jejichž výhodou je větší odolnost, neboť přírodní kostice pod větším nápořem způsobeným například při předklonu praskaly. To zaprvé podstatně snižovalo komfort údržby korzetu (bylo potřeba kostice měnit), zadruhé se tak zkracovala jeho životnost (když již oprava nebyla možná) a zatřetí tím mohlo být ohroženo zdraví nositelky. Další používanou náhradou (často v kombinaci s ocelí) byl celuloid, tavitelný a tvárný plast vynalezený v polovině 19. století.

Koncem téhož století vedou intenzivní experimenty k vytvoření prvních vláken umělých. Přechodem mezi přírodními a syntetickými vlákny je rayon, neboť je vyráběn uměle, ovšem z přirozeně se vyskytujících polymerů. Je získáván z viskózy, kapalné látky z chemicky upravené přírodní celulózy.

---

³¹ Lenderová, M. *K hřichu i k modlitbě : Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999, s. 28.

³² Batist – velice jemná poloprůhledná tkanina vyráběná z bavlny (Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 212).

Způsoby jeho produkce byly zdokonalovány už od poloviny 19. století. Významnou měrou se na vývoji těchto postupů podílel například Hilaire de Charbonnet, který byl studentem Louise Pasteura.³³ Od roku 1903 je rayon průmyslově vyráběn v Anglii. Během první světové války jeho výroba dokonce nahrazuje produkci vlny.

Jeho poměrně nízká stálost a krátká životnost (jeho vlastnosti byly v průběhu 20. století dále vylepšovány) lze sice považovat za určitá negativa, ovšem textilie z něj skvěle imituje (svou strukturou i na dotek) materiály z přírodních vláken. Navíc se snadno barví a jeho výroba je ve srovnání s produkcí pravého hedvábí ekonomicky výhodnější. Zboží z něj vyrobené je tedy levnější a i méně majetné ženy si mohou dopřát luxusně vyhlížející spodní prádlo z materiálu připomínajícího satén či hedvábí.

V závěru dvacátých let minulého století zahajuje významná americká chemicko-technologická společnost DuPont výzkumy týkající se molekulárního charakteru textilních vláken. Výsledkem tohoto snažení je vynález první syntetické gumy (neoprénu) a polovině 30. let též nylonu (zásluhy za obé patří chemiku Wallaci Carothersovi).³⁴ V roce 1940 se nylon objevuje na americkém trhu. Roku 1959 ohlašuje společnost DuPont plán vyrábět své nově vynalezené elastické vlákno Lycra. Od té doby vzniká řada dalších vláken s rozmanitými obchodními názvy – Dynel, Dacron, Zefran a další – a jejich použití se stává díky jejich příznivým vlastnostem (např. snadná údržba, vysoká odolnost) velmi rozšířené.

Proces zdokonalování materiálů pro výrobu spodního prádla pokračuje, jsou vynalézána stále nová vlákna. Jejich specifické vlastnosti přispívají k vysoké specializaci jednotlivých typů prádla, „funkční prádlo“ je stále častěji užívaným slovním spojením. Cílem nových materiálů je rozvíjet schopnost určitého druhu spodního oděvu plnit daný účel: cílem je ještě prodyšnější

---

³³ Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972, s. 182.

³⁴ *Wallace Carothers : 1928*. Dostupné z: http://www.dupont.com/heritage/touchpoints/tp_1928/overview.shtml. 7. 9. 2008.

prádlo na sport, pružnější a pohodlnější prádlo pro tvarování postavy, ještě luxusněji vyhlížející *lingerie*.

Druhou pozorovatelnou tendencí, která platí pro oděvní materiály obecně, je snaha obohatit tradiční repertoár funkcí oblečení o další, méně obvyklé – vznikají například fotosenzitivní textilie či materiály, které obsahují optická vlákna nebo uvolňují do těla nositele léčebné látky.³⁵ Jak se moderní technologie uplatňují při výrobě a rozšiřování užitečných možností podprsenky, se pokouším ilustrovat dále.

1.2 Proměny způsobu zahalování a tvarování poprsí

Jako nejstarší kus oděvu s fixační a podpůrnou funkcí často odborné prameny uvádějí v Řecku používaný mastodeton a strofion (také straphion, od slova *stréphein*, což znamená točit nebo obtáčet), v dobové literatuře ale označuje někdy pojem strofion také pásku, kterou si kolem hlavy omotávali kněží. Mastodeton byl zpravidla červený pruh látky, jenž si ženy ovíjely přes prsa, aby tím zabránily jejich přílišnému a potenciálně nepříjemnému pohybu, například při sportu. Historická vyobrazení ukazují, že jej ženy nosily třeba při pohybových aktivitách (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 1). Vedle toho strofion, který se upevňoval pod ňadra, měl za úkol především tvarovat.³⁶

Názory na to, zda ranější civilizace používaly spodní prádlo podobného typu, se liší. Někteří odborníci na problematiku odívání uvádějí, že nikoliv. Lze ovšem předpokládat, že problém, na nějž byl mastodeton odpovědí, znali. Kupříkladu britská autorka Stephanie Pedersen ve své monografii o podprsence uvádí, že první podpory ňader zhotovené z látky či zvířecích kůží používaly před více než pěti tisíci lety ženy některých germánských kmenů. Jako další příklady jmenuje například oděvy úzkého trubkovitého stříhu

---

³⁵ Tao, X. (ed.) *Smart fibers, fabrics and clothing*. Cambridge & Boca Raton (FL) : Woodhead Publishing & CRC Press, 2001, s. 4–5.

³⁶ Kybalová, L.. *Dějiny odívání – Starověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 94–96.

s ramínky nošené v Egyptě z období 3000 let př. n. l. a živůtky krétských „hadích bohyň“³⁷. Můžeme se tedy domnívat, že mastodeton není úplně prvním doplňkem svého druhu.

Ve starém Římě nosily ženy strophium, které bylo odvozené ze strofionu. To se podvazovalo pod ňadra nebo zavazovalo přes ně, mohlo mít různé barvy – červenou, zelenou, modrou nebo fialovou. Říkalo se mu také fascia pectoralis, tedy hrudní nebo prsní stuha. V dobové literatuře se můžeme setkat i s označením fascia mamillaris.³⁸

Není jasné, zda kus oděvu, který by plnil podobnou funkci jako strofion či fascia pectoralis, existoval ve středověku. C. Willet a Phillis Cunningtonovi se domnívají, že ovazování se ve středověku praktikovalo, přičemž poukazují na to, že některé oděvy z druhé poloviny 12. století jsou tak úzce střiženy, že možná vyžadovaly těsné ovázání hrudníku a pasu. Autoři ale dále upozorňují, že není jasné, jak obvyklé ovazy a výztuhy v této době byly.³⁹

K postupnému vývoji korzetu pravděpodobně došlo postupně v průběhu prvního a první poloviny druhého tisíciletí našeho letopočtu právě v důsledku stupňování přiléhavosti vnějšího oděvu. U spodních košil a živůtků je vyžadována stále větší přiléhavost, čehož se dosahuje pomocí různých systémů knoflíků, švů, klínek a šněrovacích tkanic.

Korzet je ve vývoji podprsenky, jak ji známe dnes, významným mezníkem. Yalomová klade vznik tohoto kusu oděvu do pozdního středověku – zmiňuje zápisy z anglického královského dvora z roku 1299 o dvou korzetech s kožešinovým lemem a záznamy o šesti korzetech v majetku francouzské královny z roku 1387. Cunningtonovi se zmiňují o soupisu výbavy pro anglickou princeznu Janu z roku 1347, která kromě jiného zahrnovala i korzety. Kybalová spojuje vznik korzetu s nástupem takzvané burgundské módy. Ta předepisovala poprsí zdůrazňovat, na rozdíl od módy španělské

---

³⁷ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 18.

³⁸ Kybalová, L.. *Dějiny odívání – Starověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 94–96.

³⁹ Cunnington, C. W. , Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 33.

v 16. a 17. století, kdy se ňadra naopak zmenšovala a hrudník zplošťoval. Korzet v té době oblékali i muži, a to za účelem dosažení co nejmenšího obvodu pasu.

Je třeba připomenout, že sociální stratifikace se pochopitelně promítala i do způsobu odívání. Tyto rozdíly byly v případě korzetu zvláště patrné – ačkoliv je k dispozici jen omezené množství artefaktů z oblasti tehdejší oděvní kultury lidových vrstev, můžeme předpokládat, že ženy z nižších vrstev korzet jako takový nenosily, a to jak z důvodů finančních, tak i praktických. Oblékaly pravděpodobně spodní košile (v terminologii literatury o lidových krojích nazývané rubáč či oblečka⁴⁰), jejichž střih fixaci ňader napomáhal, a různé šněrovací a vyztužené živůtky.⁴¹

V polovině 17. století se vrací do módy výrazné poprsí. Pro získání kýženého výsledku jsou používány klenuté korzety doplněné v případě potřeby vycpávkami. Začínají se objevovat kovové výztuhy v podobě úzkého pruhu kovu umístěného ve svislé ose hrudníku na přední straně korzetu.

Někteří autoři zabývající se vývojem oděvu vidí spojitost mezi idejemi Velké francouzské revoluce a převratem v módních trendech spodního prádla, ke kterému došlo přibližně ve stejné době. Na scéně se koncem 18. století objevují moderní obdoby strofionu, zjednodušení šatů vede k redukci spodních vrstev prádla a vzniku lehkých tenkých přiléhavých trikotů. Podle Kybalové ad. měly tyto trendy „důvody filosofické i estetické (napodobování antiky a Rousseauova teze o návratu k přírodě).“⁴² Je ovšem otázkou, zda je možno akcentovat tyto dvě příčiny a nezmínit například vliv ženského emancipačního hnutí, jehož první vlna souvisela právě s myšlenkou volnosti, rovnosti a bratrství. Je opomíjen také důvod ryze praktický – již v druhé polovině osmnáctého století, kdy bylo šněrování hrudníku dovedeno do extrému, nosily

---

⁴⁰ Langhammerová, J. *Lidové kroje z České republiky*. Nakladatelství Lidové noviny, 2001, s. 244.

⁴¹ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999.

⁴² Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 450.

některé ženy v Anglii pod šaty pouze jednoduchá negliže⁴³, šlo tedy možná o přirozenou reakci na extrémní módní praktiky. Opouštění korzetů nebylo ovšem ani na přelomu 18. a 19. století trendem univerzálním, v Anglii se v garderobách dam vyskytovaly stále hojně, „odhazování“ spodních vrstev zde také nebylo tak radikální.

Relativně brzy po tomto částečném uvolnění se móda šněrovaček vrací v plné síle. Ideální ženská silueta připomíná přesýpací hodiny, případné nedostatky postavy jsou řešeny důmyslnými doplňky pro zvětšení objemu. Po roce 1820 přichází průmyslová výroba korzetů a částečně přebírá práci specializovaných korzetiérských salonů.⁴⁴

Současně se ale stále hlasitěji ozývají kritici tohoto kusu garderoby, většinou lékaři a zastánci reformy ženského oděvu, a na přelomu 19. a 20. století se na toto téma vedou četné debaty a kampaně. Argumenty, jež používají, často čerpají z prací autorů 17. a 18. století. Korzet totiž vyvolával protichůdné názory již takřka od dob svého vzniku. Existují písemné komentáře z konce 17. století, které soudobou módu velmi kritizují a varují před nebezpečnými chorobami, které může přílišné stahování hrudníku způsobit (jako jsou například souchotiny).⁴⁵

Německý vědec C. H. Stratz, autor publikací *Krása ženského těla a Plemenná krása ženy*, ve třetí knize, která s uvedenými dvěma tvoří volnou tematickou trilogii a je nazvána *Jak se ženy strojí*, hovoří o tom, že „nejpronikavější vliv na znetvoření ženského těla vykonává zneužívání šněrovačky.“⁴⁶ Názor, že extrémní stažení trupu může přivodit vážné zdravotní komplikace, opírá mimo jiné o pozorování lékaře Sömmeringa prováděná v 80. letech 18. století. Popisuje patologické změny umístění orgánů a poruchy jejich funkcí, které jsou způsobeny soustavným tlakem korzetu (viz Příloha 1

---

⁴³ Cunnington, C. W., Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 88.

⁴⁴ Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973, s. 450.

⁴⁵ Cunnington, C. W., Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications, 1992, s. 64.

⁴⁶ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 345.

– Obrazová příloha, obr. 2). Neodsuzuje nicméně úplně jeho nošení, zdůrazňuje však, že je nezbytné při pořizování brát ohled na přirozený tvar těla a především upustit od přílišného utahování. (Vnější změny siluety ilustruje rozsáhlým obrazovým materiálem, např. viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 3 a 4)

Stratzova práce z počátku 20. století přináší cenné informace o snahách reformovat ženský šatník. Sám autor se domnívá, že tento trend „není ničím, než přechodnou módou“⁴⁷, a vyzývá: „Neusilujme reformovati oděv, nýbrž začněmež s reformou obsahu, totiž ženy. Ptáme-li se nepředpojatě, jak možno cíle toho dosíci, tu odpověď jest jen jedna: Jediným prostředkem, aby žena stala se lepší a krásnější, je zdravá výchova dorůstajícího pokolení, směřující ku stejnoměrnému rozvoji těla. Reforma oděvu ženského je v rukou matek. Ale nedosáhnou cíle svého tím, budou-li se samy haliti ve fantastická roucha, nýbrž tím, že věnují tělům svých dcer nejbedlivější péči.“⁴⁸ Tato slova odrážejí ideové tendence, které se začínají prosazovat v druhé polovině devatenáctého století a postupně získávají stále větší vliv. Jde především o rozšiřování možností fyzického i duševního rozvoje žen, větší péče o ženské tělo a zdraví. Tyto okolnosti měly výrazný dopad na vznik a vývoj podprsenky, které se věnuje následující část práce.

1.3 Vývoj podprsenky

Původní představu, že se podprsenka postupně vyvinula z korzetu, zpochybnil nález pravděpodobných pozůstatků obdoby moderní podprsenky. Při rekonstrukci hradu Lengberg ve východním Tyrolsku v roce 2008 byly pod podlahou jednoho z pokojů objeveny pozůstatky obdělávaného dřeva, kůže a textilie. Nález byl v poměrně dobrém stavu díky tomu, že se udržel v suchu.

---

⁴⁷ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 379.

⁴⁸ Stratz, C.H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908, s. 379.

Čtyři z objevených textilních fragmentů byly patrně původně součástí spodního prádla, které v mnohém připomínalo dnešní podprsenku. K těmto závěrům alespoň došla Beatrix Nutz z archeologického institutu innsbrucké univerzity.

Určujícím znakem charakteristický pro všechny zmíněné kusy oděvu byla přítomnost košíčků, či jakýchsi „sáčků“. Existence spodních košil se „sáčky“ na prsa se velmi nezřetelně objevuje v dobové literatuře. Byly pravděpodobně určeny pro ženy s velkým poprsím, avšak na rozdíl od starořeckého strofionu a podobných typů ovazu, tyto košile (možná bez toho, že by to byl jejich původní účel) ňadra zvýrazňovaly. Proto byly objektem kritiky a satiry v dobové literatuře. Zdá se, že dva z kusů oděvu nalezených na Lengbergu byly právě košile s „prsními vaky“. Třetí exemplář má všechny náležitosti podprsenky (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 22) – košíčky sešívané z několika dílů, ramínka i zapínání (zde se jedná o dvě řady oček, které byly patrně sešněrovány). Čtvrtý kus se sestává ze širokých ramínek a širokého předního dílu, který zakrýval ňadra. Zadní díl se nezachoval. Artefakt je bohatě zdoben. (Viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 23). U dvou z fragmentů bylo metodou radiokarbonového datování určeno stáří 550–600 let.⁴⁹

Není jasné, jak rozšířené bylo nošení takové spodního prádla rozšířené. Místo nálezu, hrad, může sugerovat, že je nosily ženy z vyšších sociálních vrstev, i když ty určitě nebyly jeho jedinými obyvatelkami. Každopádně se jedná zatím o jediný nález tohoto charakteru a podprsenka a její „proto-formy“ se objevují znovu až na přelomu 19. a 20. století.

Koncem 19. století dosahuje deformace ženského těla vrcholu – do módy se dostává tzv. esovitá linie těla, korzet se prodlužuje až na boky a má za úkol nejen zvýraznit poprsí a pas jejich těsným sešněrováním, ale zároveň zplošťováním břicha tlačit spodní část trupu a pánev dozadu a horní část trupu dopředu. Na množící se námitky odborníků vůči této nepřirozené deformaci

---

⁴⁹ *Medieval lingerie*. Dostupné z: <http://www.historyextra.com/lingerie>. 9.2. 2013.

postoje a na požadavky žen ohledně větší flexibility oděvu reagují výrobci korzetů tím, že na trh uvádějí stále nové druhy pro různé příležitosti – kromě výše zmíněných, které můžeme nazvat společenské, také domácí, zdravotní, těhotenské, kojící, sportovní, jezdecké, koupací, „do Indie a horkého podnebí“⁵⁰ a jiné. Tyto modely jsou ovšem stále vyztuženy a neskýtají možnost přirozeného pohybu. Příklad nového kusu oděvu, tzv. kamizoly, což je „...nevyztužená, těsná, vpředu zapínaná Jupka s krátkými rukávy z bílého plátna nebo bavlny, která se nosila přes korzet, ale také místo korzetu, po roce 1880 hlavně jako živůtek pod blůzu...“⁵¹, naznačuje, že i přes všechny modifikace ve jménu pohodlí šněrovaček se jejich móda blíží ke svému konci.

Ženské emancipační hnutí v této době sílí, aby brzy oslavilo první významné úspěchy v boji za aktivnější roli žen ve společnosti (např. možnost vysokoškolského studia). Ženy si nacházejí též cestu k rekreační fyzické aktivitě, rozvíjí se organizovaný ženský sport. Tato činnost vyžaduje pohodlnější, méně svazující oděv. Korzet je v tomto kontextu vnímán jako překážka v naplňování nového životního stylu. Německý fyziolog Gustav Jäger propaguje svou novou koncepci spodního prádla, jež klade důraz na pohodlí a úspornost⁵². Vzniká řada návrhů na reformu ženského oděvu, jejich základní charakteristikou bývá splývavost.

Na přelomu 19. a 20. století se také začíná na obzoru rýsovat i samotná podprsenka. Řada módních návrhářů vyjadřuje svou opozici vůči pevnému sešňorování a představují své modelky v nevyztužených korzetech. Někteří z nich se dokonce prohlašují za vynálezce podprsenky, například významný francouzský módní návrhář přelomu století Paul Poiret. Tento velice energický, ambiciózní, plodný a vlivný designér, který byl v prvním desetiletí dvacátého století na vrcholu slávy (oblékal třeba Sarah Bernhardtovou či

---

⁵⁰ Z reklamy na korzety londýnské firmy Hancock and James (Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005, s. 64).

⁵¹ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 71.

⁵² Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 70.

Isadoru Duncanovou⁵³), kategoricky odmítal klasický korzet a sám sebe označoval za „osvoboditele ženského poprsí“. Jeho modely byly na svou dobu neobvykle odlehčené, zjednodušené a uvolněné a nevyžadovaly nošení žádného stahujícího prádla, čímž se výrazně odchylovaly od stále převládajícího trendu. Možná tedy podprsenku navzdory svým prohlášením ne vynalezl, ale bezesporu významným dílem přispěl k jejímu vývoji.

Setkáváme se tedy s nabídkou širší než kdy předtím, jejíž současná rozmanitost je výsledkem zachování řady „evolučních inovací“ vzniklých díky intenzivnímu vývoji výrobních technologií a materiálů v oblasti textilního průmyslu.

Kybalová zmiňuje v souvislosti s proměnou korzetu v podprsenku dva důležité přechodové prvky, a to tzv. léčebný korzet, který byl na rozdíl od původního modelu opatřen ramínky, a pak tzv. reformní šněrovačku, „...která se od poloviny devadesátých let nosila pod sportovní a vycházkové šaty – byla také upevněná na ramínkách, sahala jen těsně pod prsa, byla vyztužená kosticemi, její základní tvar už se od podprsenky nijak výrazně nelišil.“⁵⁴

Takových kusů oděvu, které by mohly být označeny za předchůdce či první exempláře podprsenky, se v této době nezávisle na sobě objevuje několik. V roce 1983 si jistá Marie Tucek nechává patentovat tzv. „breast supporter“ (což můžeme přeložit jako „podpora prsou“), který se svým vzhledem moderní podprsence velmi blíží. Byl určen především pod šaty tehdy oblíbeného „empírového“ střihu. Postupně ale vyšel z módy, neboť nenošení korzetu bylo v té době stále ještě silně asociováno s promiskuitou a pochybnými mravy.⁵⁵ Na Světové výstavě v roce 1900 v Paříži představuje mladá korzetiérka jménem Herminie Cadolle poprvé svůj nejnovější vynález – *corselet-gorge*⁵⁶ (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 10). V sezoně 1899–1900 je v nabídce jistého francouzského obchodního domu možno nalézt tzv.

---

⁵³ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 36.

⁵⁴ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 126.

⁵⁵ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 103.

⁵⁶ Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005, s.152.

soutien-gorge, tedy v překladu „podpěru krku“ (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 11). Tento výraz se ve francouzštině pro podprsenku používá dodnes.

O sedm let později se na francouzském trhu objevuje „soutien-gorge de Mme Seurre“, jejíž pevnost nezajišťují výztuže, nýbrž speciální střih, a postupně řada dalších modelů. V českém módním časopise Bazar (původně módní příloha časopisu Květy, od devadesátých let 19. století je pak vydáván samostatně) z konce roku 1892 (16.12.) existuje zmínka o „prsošpínce Sappfo“, první předzvěsti podprsenky v českých zemích⁵⁷. V českém prostředí se můžeme setkat hned s několika zajímavými výrazy nesoucími se v obdobném duchu – kromě „prsošpínky“ je to například „poprsní živůtek“ nebo „náprsni držadlo“⁵⁸.

Řady proto-podprsenek rozšiřuje v roce 1904 „brassière“, jemný a lehký kus spodního oděvu zdobený krajkami, uvedený na trh americkým výrobcem korzetů Charlesem DeBevoisem.⁵⁹ Podobné modely se samozřejmě paralelně prodávají na obou stranách Atlantiku (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 12). Francouzský výraz brassière původně označoval přiléhavý dětský kabátek či živůtek. Poté, co se stalo též označením pro podprsenku, byl převzat do anglického jazyka, v němž je v tomto smyslu nyní používán. O tento výraz údajně angličtinu obohatil módní časopis Vogue v roce 1907⁶⁰. (Byla z něj odvozena také hovorovější varianta stejného významu, „bra“.)

Roku 1914 byl v USA patentován první vynález blízký dnešní podprsence. Patent získává Američanka jménem Mary Phelps Jacob. Tato mladá žena se jednoho večera roku 1913 při přípravě do společnosti rozhodne neobléknout si obvyklý večerní korzet a s pomocí služebné si zhotoví lehkou, pohodlnou a pod šaty nenápadnou podprsenku ze dvou hedvábných kapesníků a stuhy. Její

⁵⁷ Uchalová, E. *Česká móda 1870–1918*. Praha : Olympia a UPM, 1997, s. 26.

⁵⁸ Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006, s. 244.

⁵⁹ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 33.

⁶⁰ S tímto tvrzením se můžeme alespoň setkat v jednom z vydání video magazínu Trend Watch na Vogue TV, publikovaném v roce 2007. Viz také: *Breast supporting act : a century of the bra*. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/breast-supporting-act-a-century-of-the-bra-461656.html>. 15.8.2007.

vynález vzbudí zájem a několik přítelkyň ji požádá, aby jim také takový kus prádla zhotovila. Jacobová se rozhodne svůj nápad zpeněžit a nechává si jej v roce 1914 patentovat⁶¹ (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 13). Vymýšlí pro něj obchodní název Backless Brassiere a snaží se s ním prosadit na trhu pod jménem Caresse Crosby. Příliš se jí nedaří, a tak patent prodává ještě téhož roku za 1500 dolarů americké firmě Warner Bros Co.⁶², která se dosud specializovala především na zdravotní korzety a jejich propagaci⁶³. (Jde o pouhou shodu jmen se známou produkční společností. Firma s původním názvem Warner Brother Corset Co. byla založena o více než čtyři desetiletí dříve než Warner Bros. Entertainment, Inc. Založil ji v roce 1874 lékař a vynálezce tzv. zdravotních korzetů, Lucien Warner. Pokračovatelem společnosti je Warnaco Group Inc., která vyrábí kromě spodního prádla také plavky a sportovní prádlo a její výrobky jsou prodávány pod značkami jako Calvin Klein a Speedo.)

Charakteristickým znakem prvních návrhů podprsenky je to, že na rozdíl od později vynalezených modelů neoddělovala prsa od sebe, poprsí bylo formováno jako jeden celek. Oddělené košíčky se objevily až roku 1916.⁶⁴

Je třeba podotknout, že vynález podprsenky neznamenal okamžitý konec korzetů. Stále je nosily hlavně ženy středního a vyššího věku a ženy pohybující se v konzervativním prostředí. Některé ženy, zvláště ty, co se již od mládí podřizovaly módě systematického těsného sešňorování, mívaly také ochablé určité podpůrné svaly trupu a déletrvající nenošení korzetu jim mohlo způsobovat nepohodlí, či dokonce zdravotní obtíže. Dalším důvodem byla setrvalá intenzivní propagace tohoto kusu dámské garderoby, neboť v zájmu výrobců bylo udržet co možná největší poptávku a zákaznictvo a nepřijít o svůj zdroj zisků. Korzety se tedy nadále se používaly a také se vyvíjely: byly zpravidla delší a tvarovaly hlavně pas a boky, některé modely začínaly až pod

---

⁶¹ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 32.

⁶² Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 199.

⁶³ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 255.

⁶⁴ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 40.

ňadry (zhruba v oblasti bránice) a nosily se v kombinaci s podprsenkou. Postupně sice tento kus prádla ustoupil do ústraní, ale v průběhu druhé poloviny dvacátého století se několikrát opět vynořil, kupříkladu ve spojitosti s módou zvanou new look, s níž přišel francouzský návrhář Christian Dior ve druhé polovině 40. let 20. století. Také byl používán v prostředí populární hudby, tentokrát především jako nástroj provokace. (Nošením pobuřujícího spodního prádla při svých vystoupeních proslula třeba zpěvačka Madonna, viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 14.)

V průběhu první světové války se rozvoj podprsenky zbrzdil, – hlavně kvůli nedostatku materiálů. Na druhou stranu oslabila pozice korzetu – ženy ve velké míře zastoupily v různých zaměstnáních muže povoláné do zbraně a korzet jim v tom spíše překážel a také poklesla jeho výroba. Ženy byly vyzývány, aby si nové nekupovaly a upravovaly své starší modely. Textilie byly nedostatkové a navíc po oceli, z níž se vyráběly kostice, byla velká poptávka. Stephanie Pedersen uvádí v souvislosti s tím zajímavý detail (který mimo jiné ilustruje, jak silně byly korzetové konstrukce vyztuženy): po vstupu USA do války roku 1917 a poklesu zásob kovů apelovali američtí představitelé obrany a zbrojního průmyslu na ženy, aby nekupovaly korzety, neboť je pro jejich výrobu používána ocel. Té bylo nakonec ušetřeno 28 000 tun.⁶⁵

Po válce se výroba podprsenek zásluhou nově vyvinutých či zdokonalených materiálů určených v době konfliktu pro válečné účely posunovala rychle vpřed. Mnoho výrobců korzetů částečně nebo úplně přešlo na výrobu podprsenek (například značka Berlei z australského Sydney, která produkovala korzety a podprsenky pro velkoobchody a proslula tím, že ve 20. letech navrhovala a tvořila své modely na základě antropometrických výzkumů prováděných Sydney University⁶⁶). V té době bylo jednou z funkcí podprsenky hrudník zplošťovat, neboť byl v módě chlapecký tvar postavy.

---

⁶⁵ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s.40.

⁶⁶ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 32.

Zpočátku byla většina modelů bez kostic. V roce 1927 přichází společnost Maidenform s podprsenkou, která poprsí podporuje, ale neomezuje jeho přirozený objem. Ida Rosenthal, která se svým manželem Williamem firmu Maidenform Company založila, stojí za vznikem systému rozlišení košíčků podle velikosti (označené písmeny A, B, C, D).⁶⁷ Dvacátá léta také přinesla nastavitelná ramínka. Americká firma Kestos Company uvedla ke konci dekády na trh model s trojúhelníkovitými košíčky se záševky a pružnými ramínky, jež se na zádech křížily a zapínaly se vpředu pod ňadry.⁶⁸

Ve 30. letech se zrodily kosticové podprsenky bez ramínek, jež získaly popularitu díky tehdejší hvězdě Hollywoodu Mae West. Ta byla obdařena bujným poprsím a nosila šaty bez ramínek s širokým a hlubokým výstřihem. Objemnější hrudníky jsou opět v módě. Ženám s menšími prsy pomáhají vycpávky a také první podprsenky s košíčky s kruhovými švy, které díky svému kónickému tvaru pomáhají vytvářet dojem větších ňader.⁶⁹ (Viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 15)

Podprsenka Maidenform Brassiere, která se objevuje v polovině třetí dekády a nabízí alternativu k „plochému vzhledu“ v podobě poprsí fixovaného nenásilně v přirozené pozici, využívá právě vhodně umístěných švů a patentek. (Jednou z tváří značky Maidenform se ve čtyřicátých letech stává hollywoodská herečka Jane Russell, viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 16). Revoluci v této oblasti přináší v polovině třicátých let vynalezené vlákno Lastex. Stává se velmi populárním a je následováno dalšími elastickými vlákny. Vyrábí se lastexový batist, satén, krajka s lastexovým vláknem a řada dalších.

Nedlouho před vypuknutím druhé světové války oznamuje firma DuPont první výsledky ve výzkumu textilií, který zahájila koncem 20. let – vyvinutí vysoce odolného umělého vlákna, nylonu. První výrobky z něj jsou uvedeny na americký trh ještě před vstupem Spojených států do války, ale poté už je

---

⁶⁷ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 53.

⁶⁸ O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 43.

⁶⁹ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 57.

veškerá jeho produkce rezervována pro válečné účely. Průmysl výroby spodního prádla je v útlumu. Přírodní i umělé textilie, ocel a guma, vše je nedostatkovým zbožím – padáky, zbraně a informační technologie mají přednost. Výrobci se soustředí na armádní zakázky (společnost Maidenform vyráběla kupříkladu vestičky pro poštovní holuby⁷⁰).

Po válce však přichází renesance odvětví. V roce 1946 vznikají první dvojdílné plavky neboli bikiny, a na scénu se vrací korzet, aby vytvářel siluetu vosího pasu u Diorových luxusních modelů.

Druhá světová válka přináší stejně jako ta předešlá obohacení výběru textilních vláken pro výrobu podprsenek. Ideálem krásy jsou plné tvary. Móda výrazného poprsí kuželovitého tvaru, která se započala již před válkou, dosahuje svého poněkud bizarního vrcholu, a to díky dalšímu rozvoji technologických možností: „Začaly se používat nové technologie tkaní, ‚kroucené‘ nebo křížované‘ stehy, které vytvářely kónicky tvarované košíčky do podprsenek. Tyto ‚torpédovité‘ podprsenky způsobovaly, že každý prs vypadal jako projektil nachystaný k vystřelení.“⁷¹ Plného poprsí je možno docílit také některými z široké nabídky vycpávek (od těch obyčejných z pěnové gumy až po libovolně dofouknutelné vycpávky podobné balonkům⁷², viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 17).

V padesátých letech kulminuje trend velkých ňader, podprsenky jsou vyztužovány a vycpávány a populární jsou výrazně zašpičatělé košíčky s kruhovými švy. (Právě takové použil o třicet let později návrhář Jean-Paul Gaultier, když vytvářel speciální kostýmy pro výše zmíněnou zpěvačku Madonnu.) Nelze opomenout ještě jeden důležitý moment tohoto období, kterým je prudký nárůst popularity syntetických vláken, jako byl nylon (v Československu známý pod označení silon) nebo trikotin. (Viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 18)

---

⁷⁰ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 203.

⁷¹ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 204.

⁷² Ewing, E. *Fashion in Underwear*. London : Batsford, 1974, s. 119.

Rok 1959 přináší další převratný objev v dějinách podprsenky – syntetické vlákno s názvem elastan, čili spandex. I u jeho zrodu stojí firma DuPont. Ta jej o rok později uvádí na trh pod obchodní značkou Lycra®. Vlákno se vyznačuje výjimečnou pružností, je pevnější a odolnější než jeho hlavní konkurent přírodního původu, guma. Lycra skvěle uspokojuje dlouho nedokonale řešenou potřebu pružnosti. Spodní prádlo z něj vyráběné si brzy získává velkou oblibu, která přetrvává až do dnešní doby. Dodnes se přidává se do širokého spektra textilií a najdeme jej nejen ve spodním prádle, ale de facto v jakémkoli přiléhavějším kusu oděvu.

Na počátku 60. let se dostává do období dospívání generace dětí počatých v baby-boomu poválečného období. Na americký trh jsou uvedeny první modely spodního prádla určeného speciálně pro náctileté dívky. Adolescenti začínají být vnímáni jako potenciální spotřebitelé a cílová skupina reklamních kampaní.⁷³ Roku 1966 se stává známou modelka Twiggy, která budila pozornost svou hubeností a dětskými rysy postavy, a zakládá nový trend. Je proto zvláštním paradoxem, že se v této době, kdy bylo módní mít plochý hrudník, zrodila tzv. „push-upka“, tedy typ podprsenky speciálně navržený tak, aby ňadra „tlačil nahoru“ (anglicky „push up“) a poprsí působilo plněji a objemněji. Na trh ji po názvem Wonderbra uvedla jedna kanadská firma roku 1964, populární se však stala až devadesátých letech. Zatím se prosazují především novinky ze strečových materiálů, které poskytují ňadrům podporu, ale zároveň kopírují přirozenou linii těla. Návrhář Rudy Geirnreich přichází v roce 1965 s tzv. „ne-podprsenkou“ („no-bra“), která je z pružného a průsvitného materiálu, který ji činí takřka neviditelnou a vytváří dojem, že nositelka na sobě žádnou podprsenku nemá. Koncem šedesátých let je v určitých kruzích módní vůbec podprsenku nenosit a vyjádřit tak svůj pozitivní postoj k idejím feminismu a protest proti všem formám vnějšího útlaku, jehož se právě tento kus oděvu stává symbolem.⁷⁴

---

⁷³ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 81.

⁷⁴ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 207.

Ne všechny ženy však podprsenku kategoricky odmítají. Poddajné, přiléhavé, co nejméně nápadné a co nejpřirozenější modely nicméně patří v sedmdesátých letech mezi ty nejvíce oblíbené. Také vzniká nové a rychle se rozvíjející odvětví trhu – sportovní podprsenky. V osmdesátých letech se trend obrací zpět k velkým ňadrům a v módě jsou bohatě zdobené luxusní modely dodávající ňadrům větší objem. Zvláště v Británii a Spojených státech roste počet žen, které se rozhodnou pro operativní zvětšení poprsí pomocí silikonových implantátů. Postupně ovšem vychází najevo, že tyto zákroky a používané „vnitřní vycpávky“ mohou být zdraví nebezpečné, stále častěji se hovoří o riziku jejich prasknutí. Roku 1992 jsou dokonce implantáty se silikonovým gelem v USA zakázány.⁷⁵ Georgina O’Hara Callan vnímá tuto skutečnost jako jednu ze zásadních příčin masivního nárůstu oblíbenosti podprsenky s efektem push-up⁷⁶. Ta je znovuobjevena v roce 1991, kdy ji nosí především modelky. V následujících třech letech se Wonderbra stává hitem, mimo jiné i díky dobře propracovanému marketingu (tváří kampaně je byla například modelka českého původu Eva Herzigová). Postupně takřka každá značka spodního prádla představuje vlastní verzi „push-upky“ – objevuje se Ultrabra, Superboost, Miracle Bra a řada dalších. I v současné době patří tento typ podprsenky mezi stálice módních trendů spodního prádla (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 19).

Umělá vlákna se stávají pro moderní oděvní průmysl nenahraditelnými.⁷⁷ Jsou klíčová pro vývoj komfortních a efektivních sportovních podprsenek, umožňují výrobu přiléhavých a „neviditelných“ modelů 70. let (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 20) i luxusních modelů populárních v letech osmdesátých z imitací sametu, saténu či hedvábí.

Textilie, které se z umělých vláken zhotovují, jsou stále vylepšovány – ať už jde o jejich absorpční kvality, nebo naopak prodyšnost, či nároků na

---

⁷⁵ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 94.

⁷⁶ O’Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998, s. 44.

⁷⁷ Hlaváčková, K. a kol. *Česká móda 1940–1970 (Zrcadlo doby)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 2000, s.100.

údržbu. Při jejich propagaci je kladen čím dál větší důraz na komfort a schopnost plnit individuální potřeby každé ženy v její jedinečnosti. Na trhu najdeme modely pro různé typy poprsí určené k různým účelům – mohou být vyztužené, vycpané, strečové, bez ramínek, bez zadního dílu (pro šaty s hlubokým výstřihem na zádech), mohou být určeny dospívajícím dívkám, pro těhotné a kojící ženy, pro sport...

Marketing nabývá na důležitosti. Materiály jsou sice stále zdokonalovány, ale v nabídce se objevují častěji osvědčené modely pod novými značkami než technologické inovace. Výrazným trendem je spojování známých tváří s produkcí spodního prádla – nejde pouze o jeho prezentaci na topmodelkách, celebrity z nejrůznějších oblastí masové kultury navrhuji vlastní řady prádla (je otázkou, zda tomu tak opravdu je). Jako příklad můžeme uvést třeba australskou zpěvačku Kylie Minogue či její krajanku, topmodelku a herečku Elle MacPherson.

Zajímavějším než propojení tohoto sektoru oděvního průmyslu se světem showbusinessu se může jevit jeho již dříve zmíněná spolupráce s oblastí vědy.

Příkladem takovéto fúze může být i podprsenka, která „chrání před rakovinou“: V roce 2002 vědci z De Montfortovy univerzity v Leicesteru ve Velké Británii představili podprsenku, která je díky zabudovanému mikročipu schopna monitorovat případný výskyt změn ve tkáni ňader, které by mohly znamenat vznik nádoru, a svou nositelku na něj upozornit. Čip vyhodnotí šíření slabého elektrického impulzu vyslaného do prsů a základě abnormalit v jeho šíření pak rozpozná maligní novotvar.⁷⁸

---

⁷⁸ *Electronic bra detects cancer*. Dostupné z: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-88268763.html>. 12.8.2010.

1.4 Podprsenka – její funkce a symbolické významy

V průběhu více než stoleté historie podprsenky se měnila nejen její podoba, ale i role, které plnila a hlavně – které jí byly připisovány. Dále se je pokusím nastínit.

V současné západní společnosti je podprsenka pro mnoho lidí běžným prvkem každodenní reality. Pro řadu žen je nepostradatelná, a to nejen jako doplněk garderoby, ale někdy i jako prostředek k tomu, aby se mohly identifikovat s rolí ženy. „Svěřují“ jí svá ňadra, která jsou „určujícím atributem ženství“⁷⁹. Nošení vhodné podprsenky je často doporučováno jako součást „péče o zdraví“ prsou.

Elisabeth Grosz, feministická autorka zabývající se filozofií těla a tělesnosti, hovoří ve své knize *Volatile Bodies* (což se dá přeložit jako *Proměnlivá* nebo také *Pomíjivá* těla), o ještě užším možném kontaktu: v jejím pojetí do rámce vnímání a prožívání vlastního těla (který Grosz nazývá *body image*) člověk zahrnuje i ty objekty, s nimiž jeho tělo přichází dlouhodobě do styku – oblečení (pro spodní prádlo tato podmínka platí dvojnásob), šperky, těla těch druhých a další předměty. To vše pak mění držení jeho vlastního těla, způsob chůze a pohyby⁸⁰.

Budeme-li souhlasit s tím, že ňadra jsou základním ženským atributem, jak tvrdí M. Yalom, nebo přinejmenším jedním z jeho klíčových atributů, umožní nám to vidět spojení mezi podprsenkou a ženskou otázkou. Prostřednictvím komparace významů připisovaných podprsence ve třech obdobích historie 20. století – na jeho počátku, v 60. letech a v poslední dekádě⁸¹ – můžeme ukázat,

---

⁷⁹ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 12.

⁸⁰ Grosz, E. *Volatile Bodies : Toward a Corporeal Feminism*. Bloomington & Indianapolis : Indiana University Press, 1994, s. 81.

⁸¹ Počátek 20. století a 60. léta jsou tradičně vnímána jako období zintenzivnění tematizace ženské otázky; i léta devadesátá nesou takové rysy, i když v této době nejde ani tak přímo o nějaký prudký výkyv směrem vzhůru v této oblasti, jak spíše o obecně vzestupnou tendenci.

že jsou tyto dvě domény mezi sebou propojeny, ale že role podprsenky se s časem mění.

Přelom devatenáctého a dvacátého století doprovází pokračující boj za ženská práva. Mnoho starých předsudků je pomalu přehodnocováno, začíná se měnit jak v první řadě přístup mužů k ženám, tak i přístup žen k sobě samým. Proměny ve stylu dámského odívání mají patrný ideologický podtext. Korzet se stává symbolem „starých pořádků“, omezení, pasivity, podprsenka ztělesňuje moderní dobu, svobodu a přitakání aktivnímu životnímu stylu. I v jejím vývoj hrají ženy aktivní roli⁸². Na poli morálky a péče o zdraví jsou ještě o odstranění korzetu vedeny spory, ale v oblasti módy již podprsenka jasně vítězí. Pařížský návrhář Poiret hlásá pád korzetu a přijetí podprsenky „ve jménu svobody“⁸³.

K 60. letům 20. století také pojem svobody neodmyslitelně patří. Rok 1968 je nabitý událostmi. V soudobé bouřlivé atmosféře se započíná také série manifestací za práva žen doprovázených tzv. „pálením podprsenek“. Byla odstartována pouličním protestem organizovaným hnutím Woman's Liberation během volbě Miss Ameriky v Atlantic City v New Jersey, kde bylo prohlašováno, že zmíněná soutěž je koncentrátem řady negativních jevů rozšířených v soudobé americké společnosti včetně sexismu, rasismu, konformismu a věkové diskriminace. Podprsenka se stala spolu s dalšími předměty, například podvazky či natáčkami, jedním ze symbolů ponížení ženy, jejího útlaku a nerovnoprávnosti. Při této události došlo k vytvoření mýtu pálení podprsenek, který byl ovšem iniciován médii (jako asociace na pálení povolávacích rozkazů a vlajek během protestů proti válce ve Vietnamu) a prádlo ve skutečnosti nebylo páleno, pouze odhazováno na zem a do odpadkových košů.⁸⁴ Bez ohledu na realitu se nálepka „paliček podprsenek“ stala častým označením aktivistek za ženská práva. Yalom o této iniciativě píše: „Záměrem pálení podprsenek, které se odehrávalo při demonstracích na

---

⁸² Viz vynález slečny H. Cadolle či patent slečny M. Phelps Jacob.

⁸³ Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 34.

⁸⁴ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 277. Těž v: Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008, s. 85.

konci šedesátých a počátku sedmdesátých let, bylo odstranit přehnané erotizování žen vůbec a prsou zvláště a upozornit na mnohem palčivější ekonomické a sociální požadavky. (...) Zatímco zdůrazňování prsou coby sexuálních objektů bylo normou ve čtyřicátých a padesátých letech, nespoutané poprsí konce šedesátých let představovalo formu revolučního odporu, ‚deregulace ňader‘, která se nyní mohla pohupovat volně bez omezení. Byla to předzvěst ještě většího uvolnění, jež mělo teprve přijít.⁸⁵

V průběhu dalších let byla řada snah o změnu vnímání a postavení ženy završena úspěchem. Přesto někteří zastánci boje za práva žen cítí, že se situace nevyvíjí jednoznačně pozitivním směrem. V roce 1992 vydává americká novinářka Susan Faludi knihu s názvem *Backlash: The Undeclared War Against Women* (Zpětný úder: Nevyhlášená válka proti ženám), kde prezentuje tezi, že feminismus 70. a 80. let a úspěchy, kterých dosáhl v oblasti rovnoprávnosti pohlaví, vyvolaly silnou negativní reakci patriarchální společnosti, která se snaží nové síly nabyvší ženy oslabit a proces jejich emancipace cíleně brzdí (například prostřednictvím médií, v nichž se šíří a podporují negativní stereotypy spojené s ženami budujícími kariéru).⁸⁶

K podobným závěrům dochází i americká autorka Naomi Wolf ve své knize *The Beauty Myth* vydané roku 1990. Wolf vidí jako hlavní zbraň proti emancipující se ženě tzv. mýtus krásy. Muži a principem konzumu ovládaná společnost předkládá ženám nereálný obraz ve všech směrech (ovšem především po fyzické stránce) dokonalé ženy a intenzivně po nich vyžaduje, aby jej přijaly jako svůj vzor, čímž podle Wolf oslabuje potenciál žen definitivně si vydobýt a udržet rovnoprávné postavení. Způsobů, jak mýtus krásy v ženě vyvolává nejistotu, pocity neadekvátnosti a viny, pochybnosti o vlastních kvalitách a lhostejný a negativní vztah ke svému tělu, prezentuje autorka celou řadu. Nabízí paralelu mezi kultem štíhlosti a věčného mládí, které jsou součástí mýtu krásy, a náboženstvím a argumentuje, že jsou

---

⁸⁵ Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999, s. 277–278.

⁸⁶ Faludi, S. *Backlash : The Undeclared War Against Women*. London : Chatto & Windus, 1992.

v mnoha případech ženy v jeho jménu schopné koupit či podstoupit v podstatě cokoliv.⁸⁷ (Viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 21)

Ač není podprsenka nijak konkrétně jmenována, je bezpochyby možné zasadit ji do obrazu, který Wolf vykresluje, a interpretovat ji jako prostředek, jež žena může využít k přetvoření svého vzhledu podle kritérií určených kultem. Konkrétním příkladem může být podprsenka Wonderbra, jejíž popularita právě s počátkem devadesátých let tak prudce vzrostla. Zajisté je její nošení menším zlem než rizika, kterým se ženy vystavují při plastických operacích. (Přestože v této oblasti samozřejmě došlo od šedesátých let minulého století, kdy byly poprvé používány silikonové implantáty, k velkým změnám, neboť specifické i obecné technologické inovace v medicíně zvýšily bezpečnost těchto zákroků, stále představuje plastická operace prsou závažný zásah do organismu a může být provázena komplikacemi a zanechat trvalé následky.) Jednoznačně se však podílí na procesu remodelace skutečné, přirozené a většinou ne na sto procent dokonalé ženy ve více či méně věrnou kopii současného tělesného ideálu – štíhlé dlouhovlásky s velkými, oblými a pevnými ňadry. Stejně jako o plastických operacích, i o podprsence se říká, že spolu s ňadry pozvedává i sebevědomí. Nabízí se potom námitka, že jedno s druhým by nemělo být tak úzce propojeno, a postoj aktivistek odhazujících podprsenku v symbolickém gestu nesouhlasu s tím, co reprezentuje, se může jevit jako stále aktuální.

Ač se zdá, že v euroamerické kulturní oblasti již podprsenka jako symbol spojený s bojem za ženská práva spíše ustupuje do pozadí, je možné, že v jiných kulturních i geografických oblastech se její symbolický potenciál právě rodí.

Tak můžeme interpretovat incident, k němuž došlo v březnu 2012 v Kanadě. Na Thompson Rivers University v Britské Kolumbii loni vyvěsila studentka umění v rámci své školní práce černobílou fotografii s názvem Laundry Day, tedy „Den praní prádla“ (viz Příloha 1 – Obrazová příloha, obr. 24). Na ní zachytila svou přítelkyni v nikábu, jedné z variant svrchního oděvu

---

⁸⁷ Wolf, N. *The Beauty Myth*. London : Vintage, 1990.

muslimských žen, jak drží v rukou podprsenku. Cílem práce bylo podle Graham, která se sama zahaluje podle muslimských tradic, „zlidštit“ enigmaticky vyhlížející postavu muslimské ženy v tradičním černém úboru, který zakrývá vše kromě očí. Pohoršila však některé další muslimské studenty stejné univerzity. Jedna studentka fotografii ze stěny sňala a odmítala ji autorce vrátit. Jak akt vyvěšení snímku, tak i jejího sejmutí vyvolal debatu o cenzuře, kulturním neporozumění a veřejném obrazu různých komunit. Do konfliktu se zapojila i saudsko-arabská ambasáda.⁸⁸

Další možnou roli, kterou na sebe podprsenka může vzít, je symbol pomoci rozvíjejícím se zemím a boje proti tamnímu nerovnoprávnému postavení žen. Na základě impulzu od místního pastora začala Kimba Langas z Coloradu sbírat nechtěné podprsenky, aby pomohla charitě „Free the Girls“ (Osvobodte ty dívky), podporující oběti sexuálního otroctví v Mozambiku. Tyto ženy mohou podprsenky dovezené charitou prodávat a, neboť podprsenka je v této oblasti stále v jistém smyslu luxusním artiklem, získávat tak dostatečný příjem, aby se uživily a nebyly nadále obětmi obchodníků se ženami.⁸⁹

Podobná iniciativa ve Velké Británii se však setkala s kritikou. V dubnu 2012 spustila charitativní organizace Oxfam, která se zabývá problematikou chudoby a nerovnosti ve světě a pomocí rozvíjejícím se zemím, fundraisingovou kampaň spočívající v tom, že vyzvala britské ženy k darování nepoužívaných podprsenek, které by pak byly prodány v západní Africe organizací spolupracující s Oxfamem a vybrané peníze by byly použity na rozvoj regionu. Kritici iniciativy zmiňovali především dopad na místní produkci oděvů, negativní sdělení vysílané směrem k veřejnosti a „dortíčkový feminismus“⁹⁰ jako největší problémy celého podniku.⁹¹

---

⁸⁸ Wellman, V. *Photograph of Muslim woman in traditional veil and cloak holding up bra sparks protest among Canadian university students*. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2129351/Photograph-Muslim-woman-traditional-veil-cloak-holding-bra-sparks-protest-Canadian-university-students.html#axzz2KPKNcQUG>. 13.4. 2012.

⁸⁹ Cohen, Lisa. *Bras liberate women from sex slavery*. Dostupné z: <http://thecnnfreedomproject.blogs.cnn.com/2012/02/22/bras-liberate-women-from-sex-slavery/>. 9.2. 2013.

⁹⁰ V originále „cupcake feminism“. Termín kritizuje jistou kýčovitost některých iniciativ dávaných do souvislosti s Mezinárodním dnem žen.

Podprsenku si jako „silně ženský“ symbol zvolilo pro fundraisingové účely také britské neziskové sdružení Against Breast Cancer (Proti rakovině prsu). To vyzývá ženy, aby nepotřebné podprsenky odkládaly do růžových „podprsenkových bank“. Z nich oblečení poputuje za pomoci společnosti BCR Global Textiles do Afriky, kde je místní malí oděvní producenti dále využijí. Za každou tunu podprsenek (tedy přibližně 9000 kusů) věnuje BCR Global Textiles prostřednictvím sdružení Against Breast Cancer 1000 liber na výzkum směřující k lepší detekci nádorů a zvyšování míry přežití u osob s rakovinou prsu. Tento projekt působí tedy na několika úrovních – zvyšování povědomí o problematice a podpora výzkumu rakoviny prsu, recyklace textilií a stimulace trhu v rozvíjejících se zemích.⁹² Dá se tedy říci, že dochází k jakési recyklaci symbolu a jeho dalšímu využití v různých oblastech občanského aktivismu.

---

⁹¹ Green, D. *From Poverty to Power : Should Oxfam be collecting a milion bras from the public and selling them? Time to cast your vote...* Dostupné z: <http://www.oxfamblogs.org/fp2p/?p=9725>. 9.2. 2013.

⁹² *Bra-recycling*. Dostupné z: <http://www.againstbreastcancer.org.uk/get-involved/fundraising/recycling/513/bra-recycling/>. 9.2. 2013.

2 PODPRSENKA JAKO PŘEDMĚT VÝZKUMU

Jak bylo nastíněno v předchozí kapitole, s podprsenkou je spojena řada představ, obrazů a „mýtů“, z nichž by si hned několik zasloužilo utřídit a konkretizovat prostřednictvím seriózního výzkumu. Jednou ze zásadních oblastí, které se k empirickému zkoumání nabízejí, je otázka významu podprsenky pro ženu jako její hlavní uživatelku. Ke zmíněnému kusu oděvu je v rámci nejrůznějších zkoumání často přistupováno z čistě utilitární perspektivy, je pojmána jako předmět denní potřeby. Takové výzkumy jsou zpravidla kvantitativního rázu a kladou si otázky mapující oblíbenost různých typů podprsenek, jejich dostupnost v obchodech, výši částky, jakou jsou ženy ochotny za jeden kus zaplatit, případně zkoumají, zda standardizované tabulky velikostí odpovídají skutečným mírám ženského těla.

Tyto otázky jsou samozřejmě na místě, neboť podprsenka má stejně jako ostatní součásti oděvu užitnou funkci. Z poznatků a úvah, které jsem představila v předchozí kapitole, ovšem můžeme vyvodit, že přístup žen k podprsence není pouze utilitární. Jako kus prádla typický pro ženský šatník, spojený se specificky ženskou oblastí těla, ňadry, může podprsenka plnit v životě ženy i jiné role – související například se sebepojetím, sebevědomím, otázkou identity, emancipace a podobně. Považuji za důležité zkoumat také tyto další, psychosociální aspekty podprsenky. Mohou totiž úzce souviset, neli v některých případech přímo osvětlovat data z výzkumů vedených z utilitárních pozic. Jako prvotní, vstupní krok jsem tedy navrhla jakousi kvalitativní sondu, přesněji řečeno empirické orientační šetření ex post facto, využívající kvalitativní strategii zkoumání. (Jak upozorňuje Miovský, panuje v oblasti metodologie sociálního výzkumu terminologická a klasifikační

nejednoznačnost⁹³. Zde se opírám o terminologii, jakou používá Hendl⁹⁴ a Reichel⁹⁵.) Od této mé nevelké kvalitativní akce by se třeba mohlo v budoucnu odrazit nějaké rozsáhlejší šetření, případně někdy později i „smíšený výzkum“⁹⁶, který by skloubením obou přístupů, kvalitativního i kvantitativního, mohl poskytnout přesnější obraz zkoumaného fenoménu.

2.1 Konceptuální rámec zkoumání

Plán výzkumu zpravidla začíná mapováním oblasti, ve které se bude badatel pohybovat. To zahrnuje základní seznámení s terénem a problematikou, jíž se bude věnovat, a to jednak v reálu a jednak studiem relevantních teoretických zdrojů a dříve prováděných studií.

Odvážím se tvrdit, že základní orientací v oblasti disponuji, a to vzhledem ke své osobní uživatelské zkušenosti s podprsenkou. Na nápad věnovat se tématu významů tohoto kusu oděvu mě ostatně přivedla mj. právě introspekce. V průběhu svého dosavadního života jsem zaznamenala jisté proměny ve svém vlastním smýšlení o podprsence, taktéž jsem pozorovala ženy ve svém okolí, téma jsem s nimi probírala v rámci neformálních diskuzí apod. Z těchto reflexí vlastních i cizích vyšlo najevo, že řada žen s rozdílnými osudy (a také s rozdílným poprsím) sdílí podobné vzpomínky a prožitky spojené s vlastním tělem, včetně těch týkajících se obdržení či nošení první podprsenky. Považuji za důležité zkoumat významy, které ženy podprsence přisuzují, motivace, které stojí za nošením či nenošením podprsenky, neboť jde o předmět, který

---

⁹³ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 13.

⁹⁴ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997; Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005.

⁹⁵ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009.

⁹⁶ Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005, s. 60–62.

evidentně hraje v životě žen roli poměrně dost důležitou. V některých případech pomáhá ženě výrazným způsobem definovat samu sebe jako ženu.⁹⁷

Během rešerše, jejímž prostřednictvím jsem mapovala oblast výzkumů týkajících se podprsenky, jsem neobjevila žádný kvalitativně orientovaný výzkum. Měla jsem možnost se seznámit s kvantitativními studii týkajícími se nošení podprsenky, zaměřené na medicínskou, textilně-zpracovatelskou či marketingovou dimenzi podprsenky. Až na jednu byly všechny psány v angličtině.

Jedna z mála veřejně dostupných českojazyčných prací týkajících se problematiky nošení podprsenek je bakalářská práce Heleny Mokré.⁹⁸ Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek, kterou obhájila v rámci oboru Textilní marketing na Fakultě textilní Technické univerzity v Liberci. Jde o zajímavý pokus o kvantitativní zpracování tématu nákupu a nošení podprsenky. Věnuje se především praktickým stránkám věci. V úvodu autorka nastiňuje vývoj prádla a materiálů používaných k jeho výrobě. Pojednání je přínosné zejména tím, že zkoumá spotřebitelské návyky českých žen a chování při výběru podprsenek a podává zprávu o situaci na českém trhu se spodním prádlem.

Výzkum, který je součástí práce, se zajímá o podprsenku jako o zboží. Dívá se na ni jak z perspektivy spotřebitelek, tak z pohledu prodejců. Autorka shromáždila pomocí dotazníků rozeslaných elektronickou poštou údaje o tom, jaké typy podprsenek ženy nejčastěji nosí a kolik asi vydají na jeden kus peněz. Podrobně se věnuje také problematice výběru dobře padnoucí podprsenky. Některé autorčiny dotazy – a hlavně odpovědi na ně – mě velmi zaujaly. Výzkum například ukazuje, že všechny respondentky (132 žen ve věku od 20 do 55 let) odpověděly na otázku, zda nosí podprsenku, kladně. Dále upoutalo mou pozornost zjištění, že 92 % respondentek přisvědčilo na otázku „Znáte velikost své podprsenky?“ – nicméně o několik otázek později

---

⁹⁷ Setkala jsem se s výpověďmi žen, které měly pocit, že jsou méně ženami kvůli tomu, že jsou jejich prsa malá, a říkaly, že podprsenka jim pomáhá tyto pocity zmírňovat.

⁹⁸ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009.

86 % tázaných žen uvedlo, že jim prádlo, které nosí, vlastně „nesedí“ (tuto skutečnost definuje autorka jako případ, kdy „...prsa ‚přetékají‘ nebo ‚plavou‘ v košíčkách; zapínání ujíždí nahoru; střed podprsenky neleží na hrudní kosti; ramínka se zařezávají do ramen...“⁹⁹).

Dalším přínosným a poutavým příspěvkem k tématu, tentokrát však v angličtině, je již v předchozí kapitole zmiňovaná doktorská práce *The Origins and Evolution of the Bra* (Původ a vývoj podprsenky) od Kristiny Woo Kyung Shin¹⁰⁰. Pojednání se zabývá především technologickými aspekty vývoje podprsenky.

Kromě uceleného přehledu, který autorka nazývá „biografií podprsenky“, jsou zde prezentovány nově se objevující trendy ve výrobě zmíněné části ženského oděvu. Díky nim se design a produkce podprsenek rozdělily na dvě paralelní odlišné větve. Vedle tradičního zhotovování trojdimenzionálního kusu prádla sešíváním jednotlivých dílů z klasických materiálů nastříhaných podle dvourozměrných návrhů se začal v poměrně nedávné době vyvíjet způsob výroby podprsenky pomocí 3-D formování a spojování nových, zpravidla syntetických materiálů.

Práce se snaží přispět k rozvoji obou těchto odvětví. Do oblasti klasického šití podle dvourozměrných vzorů přináší nový způsob zpracování, který umožňuje této zdánlivě zastaralé metodě další rozvoj a větší konkurenceschopnost. V rámci novějšího přístupu, 3-D modelování, se autorka věnuje problému, s nímž se potýká současný globální průmysl výroby spodního prádla: zajistit dobře sedící kus oděvu pro každý z širokého spektra etnicky a geneticky podmíněných tělesných typů¹⁰¹. Upozorňuje například na fakt, že navzdory rychlému vývoji a využívání nejnovějších technologií je v tomto odvětví stále velice často používán tradiční velikostní systém, který se od doby, kdy byl ve třicátých letech minulého století zaveden ve Spojených

---

⁹⁹ Mokrý, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 53.

¹⁰⁰ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009.

¹⁰¹ Shin, K. W. K. *The origins and evolution of the bra*. (Doktorská práce.) Newcastle : University of Northumbria, 2009, s. 245–277.

státech, příliš nezměnil. Navíc se velikostní tabulky občas liší v jednotlivých zemích světa a v jejich rámci lze najít dokonce rozdíly napříč spektrem výrobců spodního prádla. Tuto skutečnost dává Shin do souvislosti se zjištěními řady výzkumů, že více než 70 % žen v současné době nosí špatně padnoucí podprsenku¹⁰², a tvrdí, že právě nedostatky v oblasti tělesných měření, navrhování vzorů a výroby, se mohou na tomto vysokém čísle podílet. Poukazuje také na to, že vzhledem k tomu, že podprsenka byla tradičně nošena v západním světě, nespĺňuje současná produkce téměř vůbec potřeby stále rostoucího počtu spotřebitelek z Asie.

Výzkum, který autorka realizovala v roce 2008, zahrnoval 180 žen (90 Asiatických a 90 žen s tělesným typem majoritním v západní společnosti) různého věku a rozměry poprsí, které odpovídají výrobním velikostem 34A-C (v českém velikostním systému bývají většinou označovány jako 75A-C¹⁰³). Cílem studie bylo zjistit, zda existuje významný rozdíl mezi tělesnými proporcemi asijských a západních žen. Autorka využila technologií trojrozměrného tělesného skenování. Měření prováděla v laboratoři Polytechnic University of Hong Kong.

Výsledky výzkumu ukázaly, že poprsí žen asijského původu se výrazně odlišovalo od ňader bělošek ve třech důležitých parametrech, které mají významný dopad na pohodlí i funkčnost podprsenky, a že tyto rozdíly jsou ještě větší, než byl původní odhad. Shin v závěru svého výzkumu konstatuje, že data ze skenování částí těla by mohli využít především velcí výrobci a že v odvětví existuje potenciál pro vývoj v oblasti měřicích postupů (od těch současných, které rozměry poprsí zjednodušují na poměr dvou základních proměnných, směrem k takovým, jež by braly v potaz jiné významné parametry definované v provedené studii). Zamýšlí se také nad otázkou, zda se globální produkce přizpůsobí specifickým požadavkům různých etnických tělesných typů (jak to ostatně učinil kosmetický průmysl, když začal vyrábět produkty určené pro různé barvy pleti).

---

¹⁰² Ostatně se to projevilo i ve výše zmíněné sondě P. Mokré.

¹⁰³ Podrobněji k problematice velikostních tabulek viz 3.4.

Na internetu lze také nalézt řadu článků popisujících výzkumy realizované převážně v anglosaské oblasti a zabývající se především otázkami vlivu podprsenky na zdraví ženy (vliv podprsenky na rozvoj rakoviny, vztah mezi nošením tohoto kusu oděvu a bolestmi hlavy¹⁰⁴) a vzhled prsou.¹⁰⁵

Žádný ze zdrojů, s nimiž jsem měla možnost se v průběhu svého pátrání seznámit, mi nepřinesl uspokojivou odpověď na otázky, které mě zajímaly: Proč nosí ženy podprsenku (a proč ji některé ženy nenosí)? Nosí ji rády, nebo nerady? Co jejich postoj k ní ovlivňuje? Mění se jejich postoj v průběhu života? Vyjadřují nošením či nenošením podprsenky pouze své osobní preference ohledně pohodlí, nebo i nějaký jiný postoj? Může podprsenka sloužit jako jeden z prostředků sebevyjádření? (Nad podobnou otázkou, ovšem zpravidla v kontextu módy či odívání obecně, se zamýšlí řada sociologů, sociálních psychologů, teoretiků módy, například Fred Davis v díle *Fashion, Culture, and Identity*¹⁰⁶.) Přemýšlejí vůbec ženy o nošení podprsenky? Jak velký je podíl žen, které tento kus garderoby nevnímají jako něco samozřejmého, ale jako předmět, který si zaslouží pozornost a/nebo kritickou analýzu? Reflektují kupříkladu genderové či zdravotní aspekty tohoto fenoménu?

2.2 Metodologická východiska

---

¹⁰⁴ Např. webové stránky prezentující doktorskou práci a další vědeckou práci Beth Spencer z University of Ballarat (Austrálie). Spencer, B. *On Bras and health*. Dostupné z: <http://bethspencer.com/bras-and-health.html>. 6.2. 2013. Tematu podprsenky z biomechanického hlediska se poměrně intenzivně věnuje též biomechanická výzkumná laboratoř (Biomechanics Research Laboratory) při Univerzitě ve Wollongongu (Nový Jižní Wales, Austrálie).

¹⁰⁵ K vlivu nošení podprsenky na pevnosti prsou a prevenci „prověšení“ viz např. Smith, K. L. *The Purpose of the Bra : What does a bra do?* Dostupné z: <http://www.breastnotes.com/aware/aware-bra.htm>. 6.2. 2013.

¹⁰⁶ Davis, F. *Fashion, Culture, and Identity*. Chicago & London : The University of Chicago Press, 1994.

Nutno poznamenat, že ač bývá někdy kvalitativní přístup vnímán jako doplněk kvantitativního¹⁰⁷, jsou oba přístupy rovnocenné¹⁰⁸: „Kvalitativní metodologie tedy není ani lepší a snad ani horší než kvantitativní postupy, je prostě jiná, protože je jinak ontologicky zakotvena, je jinak orientována a vstupuje tam, kam kvantitativní metodologie vstoupit nemůže.“¹⁰⁹

Kvantitativní strategie výzkumu je charakterizována tím, že k předmětům zkoumání (různé objekty, procesy a aspekty sociálního světa) přistupuje jako ke skutečnostem do jisté míry měřitelným. Zabývá se často malým množstvím charakteristik u velkého počtu objektů či fenoménů, konkrétně jejich kvantifikovatelnými rysy, o nichž sbírá informace vysoce standardizovanými postupy v podobě, která umožňuje jejich statistické zpracování a komparaci. Ke zpracování se přistupuje až po ukončení sběru dat. Účelem strategie je ověřování hypotéz, které jsou výsledkem dedukce předcházející samotnému sběru dat. Umožňuje zobecnění výsledků, které jsou relativně nezávislé na badateli. Je partikulární a explanativní – nesleduje fenomény do hloubky a závěry, které nabízí, jsou poměrně abstraktní. Je vhodná v případě, kdy existují nějaké apriorní představy a teoretická uchopení zkoumaného jevu, jejichž validitu chceme ověřit.

Na druhé straně kvalitativní přístup je založen na indukci – dochází tedy nejprve ke sběru dat a až poté k formulaci vztahů a vytváření hypotéz. „Předmětem kvalitativní metodologie je studium běžného, každodenního života lidí v jejich přirozených podmínkách.“¹¹⁰ Jeho smyslem je zprostředkovat porozumění zkoumanému problému v přirozeném kontextu. Data sbírá výzkumník do té doby, než dojde k teoretickému nasycení. Podrobně a do hloubky se věnuje co nejvíce aspektům zkoumaného, a to často po delší časový úsek. Výsledná výpověď je pak jedinečná, nekvantifikovatelná a zobecnění bývá obtížné až nemožné. Důležitým rysem kvalitativního

---

¹⁰⁷ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 12

¹⁰⁸ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 42.

¹⁰⁹ Petrušek, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993, s. 128.

¹¹⁰ Petrušek, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993, s. 129.

přístupu ve výzkumu je to, že data jsou zpracovávána průběžně při jejich sběru, což může měnit způsob chápání zkoumané reality. Výzkumník má možnost se na základě těchto změn rozhodovat o dalším postupu. Tento princip je v odborné literatuře označován jako iterativní heuristika. Kvalitativní přístup se hodí tehdy, je-li o zkoumaném fenoménu málo informací nebo chceme-li zaměřit svou pozornost na charakteristiky, které nejsou kvantifikovatelné a porovnatelné – na znaky, které na základě aktuálního stupně poznání nelze dostatečně standardizovat.

Na základě výše uvedeného považuji kvalitativní přístup vhodnější pro zkoumání mnou navrhované problematiky.

Zde by bylo na místě charakterizovat kvalitativní strategii podrobněji, včetně stručného historického exkurzu. Při zpracovávání této části jsem čerpala především ze dvou prací Jana Hendla¹¹¹ a publikace Michala Miovského¹¹².

Vědy zabývající se sociálními a kulturními fenomény se konstituovaly v době, kdy měly přírodní vědy svou pozici již dávno vydobyty a byly jedním ze symbolů pokroku. Metodologie přírodních věd (měření, experiment apod.) byla do velké míry založena na filosofii pozitivismu. Je tedy pochopitelné, že nově vznikající vědní disciplíny se inspirovaly ověřenou a užívanou přírodovědnou metodologií.

Pozitivismus, o který se zmíněný způsob zkoumání podstatně (ačkoli ne ve všem) opíral, charakterizuje Hendl¹¹³ třemi aspekty: Zaprvé byla pozitivisty z přírodních do společenských věd převedena zásada, že základním cílem vědeckého studia je určení univerzálních zákonů. Dále pozitivismus omezuje zkoumání na empirickou zkušenost v podobě smyslového vjemu. A za třetí, v pozitivismu věda představuje jedinou platnou formu vědění, přičemž

---

¹¹¹ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 32–34; Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 51–53.

¹¹² Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 69–125.

¹¹³ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 20.

základem pro metodologické principy, kterými si má řídit veškeré vědecké zkoumání, je fyzika.

Tradice kvalitativního zkoumání vychází z kritiky pozitivismu a jeho metod. Jeho utváření bylo ovlivněno především hermeneutikou, fenomenologií a tzv. chicagskou školou a jejím odkazem (symbolický interakcionismus a etnometodologie). Odráží se v něm také metodologická diskuse představitelů frankfurtské školy (Pozitivismusstreit), která zejména v 60. letech 20. století kritizovala kvantitativně-experimentální metodologii v rámci společenských věd, a krize moderního vědeckého myšlení.

Hendl¹¹⁴ uvádí příklad kritiky pozitivistické vědy, která se soustřeďuje na čtyři její předpoklady:

Prvním z nich je, že jakoukoli z teorie odvozenou hypotézu lze potvrdit či vyvrátit prostřednictvím objektivního, tedy neutrálního pozorování. Jak poukazuje kritika, takové pozorování, které by bylo na teorii nezávislé, neexistuje. Pozorování jsou vždy zatížena teorií, čímž vzniká problém: pokud jsou takto zatížena všechna pozorování, kde najde výzkumník „pevnou půdu“ pro to, aby svou teorii mohl testovat?

Druhým zmiňovaným předpokladem pozitivismu je hodnotová nezávislost pozorování. Pokud tato nejsou hodnotově nezávislá (value-free), může se stát, že výzkumníkova zjištění nebudou odrážet objektivní teorii, ale spíše jeho soukromá přesvědčení.

Dalším bodem Hendlem prezentované kritiky je předpoklad, že testy se zaměřují výlučně na pozorovatelné jevy. Třeba zastánci behaviorismu eliminují z uvažování interní vlivy a procesy a soustřeďují se jen na chování. Některé fenomény ale nejsou bezprostředně pozorovatelné – například pocity a záměry jedince, hodnoty, normy apod. Ty jsou ale stejně důležité jako jevy pozorovatelné.

---

¹¹⁴ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 21.

Posledním uvedeným předmětem kritiky pozitivistického přístupu je předpoklad, že svět je konzistentní v určitých situacích a v čase. Toto pojetí má oprávnění v přírodních vědách, nicméně ve vědách sociálních se tak samozřejmě uplatňovat nedá.

Alternativu k pozitivisticky orientovaným kvantitativním metodám nabízely hermeneutika a fenomenologie.

Hermeneutika se zabývá uměním interpretace (původně biblických) textů, později v širším pojetí i jiných objektů. V rámci společenských věd můžeme rozlišovat její různé varianty. Hendl shrnuje princip hermeneutiky takto: „Základním principem je tzv. hermeneutický kruh. To zn. kruhový pohyb výkladu, který začíná první základní znalostí textu, která tvoří pozadí pro jemnější analýzu jeho jednotlivých částí. Jednotlivé etapy se také označují jako předporozumění a porozumění předmětu. Hermeneutický kruh je cestou přes předporozumění k stále hlubšímu porozumění předmětu.“¹¹⁵

S hermeneutikou se často spojuje jméno Wilhelma Diltheyho. Ten při zakládání své klasifikace věd stavěl vědy o duchu, jejichž účelem je odhalit význam fenoménů a nabídnout tak porozumění společnosti¹¹⁶, právě na hermeneutice.

Co se přínosu fenomenologie k vývoji kvalitativního výzkumu týče, vidí jej Hendl zejména v nepředpojatém přístupu k fenoménům a ve snaze zkoumat je takové, jak se jeví, objektivně poznat jejich smysl.

Chicagská škola, tedy směr sociologického bádání rozvíjený od 20. let 20. století na University of Chicago, je dalším vlivným faktorem, který hrál roli ve vývoji a etablování kvalitativního výzkumu ve společenských vědách. Představitelé chicagské školy se zaměřovali především na mapování každodennosti a na interakci v jejím rámci.

Jednou z osobností působících na Chicagské univerzitě v té době byl sociální psycholog, sociolog a filosof George Herbert Mead, který položil

---

¹¹⁵ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 23.

¹¹⁶ Soukup, V. *Dějiny antropologie*. Praha : Karolinum, 2004, s. 281.

základy symbolického interakcionismu (toto označení později zavedl pokračovatel Meadových idejí Herbert Blumer).

Paradigmatem symbolického interakcionismu je pojetí lidského chování jako produktu subjektivních významů předmětů a účastníků interakce v rámci sociální situace – rozhodující vliv na chování jedince nemají objektivní vnější faktory, ale to, jaké významy člověk tomu kterému prvku okolního světa přikládá.

(Aktivní účast jedince na konstrukci sociální reality zachycuje tzv. Thomasův teorém, s nímž G. H. Mead také pracoval. Teze, kterou formuloval další z představitelů chicagské školy, William Isaac Thomas, zní takto: „If men define situations as real, they are real in their consequences.“¹¹⁷ Mead teorém konkretizuje následovně: „Není-li věc pokládána za pravdivou, potom ani v komunitě jako pravdivá nefunguje.“ Není tedy, obecně vzato, ani tak důležité, jaké věci objektivně jsou – důležitější je, jak je účastníci situace interpretují, definují a jak na základě toho jednají.¹¹⁸)

Významy, které se v průběhu interakcí rodí, mohou být v některých případech relativně stabilní v čase, ale přesto jsou při každé interakci znovu nastolovány a vzniklý svět sociálních symbolů, založený na dohodě, je neustále účastníky rekonstruován.

Utvářeny jsou nejen významy objektů, ale i významy spojené s jednotlivými aktéry. Také vlastní identita jedince vzniká v interakci. Schéma lidského jednání podle symbolického interakcionismu podává Hendl takto: „Člověk žije ve světě symbolů. Jeho jednání se orientuje podle symbolů (znaky, kterým je přiřazen význam). Znalost těchto významů člověk získává v procesu socializace a učení rolí. Člověk získává sociální interakcí zkušenosti, jak s těmito symboly zacházet. To vede k rozvoji jeho pojmání sebe sama. Člověk je schopen přijmout roli druhého člověka a pozorovat se

---

¹¹⁷ Reichel používá překlad do češtiny: „Jestliže lidé definují situace jako reálné, jsou tyto reálné ve svých důsledcích.“ (Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 22.)

¹¹⁸ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 22.

jeho očima (looking glass self). Symboly mají pro člověka jak osobní význam, tak sociálně obecný a závazný význam.¹¹⁹

Meadův následovník a propagátor symbolického interakcionismu Herbert Blumer se pokoušel o propojení pohledů symbolického interakcionismu s výzkumnou praxí. Například vyzdvihuje metodu zúčastněného pozorování jako důležitého výzkumného postupu – jeho myšlenky shrnuje Miovský takto:

„a) Lidé jednají na základě významů, které přisuzují objektům. Výzkumník tak musí, aby porozuměl lidskému jednání, vidět problém z perspektivy zkoumaného subjektu. Lidé jednají na základě těchto významů, a ne významů, které jim přisuzují vědci.

b) Společenský život je považován za proces, ve kterém si lidé, když se setkávají v různých situacích, ukazují určité linie jednání a interpretují ukazování od jiných lidí. To implikuje nutnost věnovat se interakci mezi lidmi a tomu, jak lidé interpretují a definují jednání druhých. Forma sociální interakce je otázkou empirického objevování, a ne věcí, kterou lze dopředu určit.

c) Sociální jednání aktéra je jím samým vytvářené, nejde pouze o uvolnění aktivit způsobené určitými faktory. Výzkumník proto musí zkoumat aktéra a vidět svět jeho očima, aby rozuměl tomu, jak o alternativách uvažuje, jak volí a k volbě dospívá atd.¹²⁰

Posledním teoretickým a empirickým proudem, který Hendl považuje v rámci vývoje kvalitativního výzkumu za účelné stručně zmínit, je etnometodologie. Vznikla díky americkému sociologovi Haroldu Garfinkelovi, autoru díla *Studies in Ethnomethodology* z roku 1967. V jistém směru vykazuje ideovou spřízněnost se symbolickým interakcionismem. Miovský etnometodologii charakterizuje následovně: „Etnometodologie je zaměřena na analyzování každodenní sociální interakce. Zabývá se studiem metod, které lidé v různých interakcích používají k tomu, aby porozuměli

---

¹¹⁹ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 25.

¹²⁰ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 54–55.

světu, v němž žijí. Aby mu dokázali dát a nacházet v něm smysl a aby tento svět mohli pro sebe učinit racionálně uchopitelným.¹²¹

Z tohoto stručného nástinu teoretických koncepcí, který si rozhodně nekladl ambice být vyčerpávajícím přehledem, vycházejí pak principy konkrétní realizace kvalitativního výzkumu.

Hlavním cílem kvalitativního výzkumu je demonstrovat, jak si lidé v každodenních situacích vykládají probíhající procesy a jak jednájí. Badatel realizující kvalitativní výzkum usiluje o co nejplastičtější zobrazení daného problému na základě pohybu v terénu, kde je v dlouhodobějším a intenzivním kontaktu s objekty zkoumání. Zároveň musí být všechny závěry validizovány pro daný kontext. Kvalitativní výzkumnou akci dále charakterizuje to, že jsou během ní používány velmi málo standardizované postupy získávání dat.

Za klíčovou zásadu při realizaci kvalitativního výzkumu je pokládána otevřenost. Tu můžeme chápat ve třech rovinách. Prvním aspektem je otevřenost ve vztahu vůči zkoumanému jedinci. Ta zahrnuje jednak dodržování základních etických pravidel (být k dotyčnému upřímný, jednat vůči němu čestně, respektovat jeho důstojnost, nezradit jeho důvěru apod.) a respektování případných zvláštností daných osob, ale také vytvoření do určité míry partnerského kontaktu. Její nezbytnou součástí je schopnost empatie a pozitivní stimulace, jejichž prostřednictvím výzkumník povzbuzuje zkoumanou osobu k větší autenticitě a získává často velmi cenné informace. Takovéto partnerství zahrnuje také tzv. „dialogickou otevřenost: tedy možnost pro zkoumaného jedince iniciovat nebo ukončit své jednání, vyprávění nebo naslouchání. Tento vztah zabraňuje možné degeneraci výzkumu směrem k impresionismu nebo k pouhému expresionismu. Rozšiřuje se tím otevřenost výzkumníka, protože jednající druhý koriguje chápání výzkumníka, jeho přebírání role a jeho vcit'ování a také ho stimuluje.“¹²²

---

¹²¹ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 57.

¹²² Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 32–33.

Badatel může tedy například své závěry s účastníky výzkumu probírat a zohledňovat jejich názor. S otevřeností vůči jedinci se pojí zahrnutí vlastní subjektivity – ta je při kvalitativním bádání takřka nezbytná, neboť bez ní by výzkumník neměl přístup k subjektivním interpretacím zkoumaných. Na druhé straně úplná dialogická otevřenost a dokonalá empatie není možná ani vhodná. Je nezbytné, aby měl badatel na paměti, že jeho úkolem je najít odpovědi na určité otázky, případně řešit daný výzkumný problém, a aby byl schopen si udržet ve všech směrech (např. od získaných informací či zkoumaných osob) jistý kritický, objektivní odstup.

Další rovinou otevřenosti výzkumníka je otevřenost vůči situaci. S ní souvisí také třetí aspekt otevřenosti, kterým je otevřenost vůči metodám.

Je třeba si uvědomit, že společenské jevy, včetně komunikace, jsou procesuálního charakteru. Stejného charakteru je proto i proces realizace kvalitativního výzkumu, a tak se v jeho průběhu jeho jednotlivé prvky zpravidla mění – původní plán, výběr zkoumaných objektů, způsob sběru i analýzy dat. Výzkumník by měl být připraven zareagovat na nové podněty a nová zjištění, reflektovat je a případně se jim i přizpůsobit např. změnou výzkumných metod.

S tím souvisí i další princip a tím je již dříve zmíněná iterativní heuristika. Tu je možné stručně popsat takto: „V kvalitativním výzkumu se etapy identifikace problému a formulace výzkumné otázky, přípravy výzkumu, sběru dat a jejich vyhodnocování vzájemně prostupují. Celý plán výzkumu je často poznamenán počáteční nejistotou o směrech možného zkoumání. Analytický proces začíná obvykle již ve fázi sběru dat. Získané výsledky ovlivňují další sběr dat i plán výzkumu. Mluvíme o tzv. iterativní heuristice. Takovému procesu je blízká analogie hermeneutického kruhu.“¹²³

Při přípravě, realizaci i vyhodnocování výzkumných akcí, ať se jedná o přístup kvalitativní či kvantitativní, je samozřejmě také potřeba se zamýšlet nad kvalitou výsledků zkoumání. Základními kritérii jsou jejich platnost

---

¹²³ Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997, s. 34.

(validita), spolehlivost (reliabilita) a zobecnitelnost (reprezentativita). Rozdíly mezi oběma základními přístupy, jak jsou uvedeny v úvodu této kapitoly (např. ve způsobu sběru dat či ve způsobech jejich analýzy), se odrážejí v tom, do jaké míry je každý z nich schopen tato kritéria naplnit.

Požadavek platnosti, někdy také označované jako vnitřní validita, je splněn tehdy, když, zjednodušeně řečeno, daný výzkum zkoumá skutečně to, co bylo záměrem realizátora, a zároveň podává věrný obraz reality. V rámci kvalitativní strategie ovlivňuje validitu výsledků výzkumné akce zejména volba způsobu sběru dat, formulace otázek či pozorovacích kategorií a vyhodnocování údajů. Možnost naplnění tohoto kritéria je u kvalitativního výzkumu větší než u kvantitativního. Podílí se na tom rozdílný stupeň standardizace, například při sběru informací: u kvantitativního postupu jsou tyto techniky vysoce standardizované, v důsledku čehož se validita může vytrácet. Zatímco poměrně méně standardizované postupy využívané v kvalitativním výzkumu umožňují dosáhnout dosažení vysoké validity (díky tomu, že respondent svůj názor vyjadřuje, aniž by byl omezen předem danými kategoriemi). Ovšem takováto nízká standardizace technik sběru údajů má negativní vliv na jejich reliabilitu.

Reliabilita vyjadřuje stálost a/nebo shodu získaných hodnot. Reliabilní je tedy takový postup, který vždy přináší identické údaje, zkoumáme-li opakovaně objekt, který se mezitím nijak nezměnil. Pokud ale respondent odpovídá bez jakýchkoli omezení (nízká standardizace), nikdy nejsou jeho opakovaná sdělení zcela shodná s těmi předchozími (klesající reliabilita).

Reprezentativita (bývá také nazývána vnější validita) se vztahuje k problematice výběru zkoumaných objektů. Při prověřování reprezentativity je třeba si položit otázku, zda to, co bylo zkoumáno, je možné vztáhnout i na další objekty, které nebyly přímým předmětem zkoumání. Schopnost splnit kritérium reprezentativity má ze své povahy lepší kvantitativní přístup – díky vysoké standardizaci může badatel zkoumat větší množinu objektů a vytvářet tak pomocí specifických výběrových postupů zkoumané soubory, které jsou

schopny v jistých parametrech reprezentovat množinu prvků, ze které byly vybrány. To pak umožňuje získané výsledky na ni zobecnit. Kvalitativní výzkum takovouto vysokou reprezentativitu nemá, což však, nutno poznamenat, ani není jeho cílem. (Oba přístupy si mohou být v kritériu reprezentativity rovny pouze tehdy, když zkoumají všechny prvky nepřiliš velkého souboru. Výsledky zkoumání jsou pak logicky na tento soubor zcela zobecnitelné.)¹²⁴

2.3 Příprava sběru dat a jeho organizace

Motivace žen ohledně nošení či nenošení podprsenky v minulosti se dají dnes zjistit jen velmi obtížně. Ovšem zkoumat vztah současných českých žen k tomuto kusu spodního prádla jsem považovala za možné a potenciálně velice podnětné.

Svůj výzkum jsem se rozhodla koncipovat, jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, jako kvalitativní. Tento princip se mi jevil jako výrazně vhodnější pro studium tématu v těch intencích, jak je pojímám. Mým dalším důvodem bylo zjištění, že daná problematika nebyla dosud kvalitativně zpracována.

Empirické šetření, které jsem navrhla, nemělo na první pohled jasné obrysy. V souladu s principem iterativní heuristiky totiž nelze pevně narýsovat dráhu, po níž se bude výzkumný proces přesně ubírat. Je také nutné poznamenat, že mapuje poměrně malý úsek širokého tématu a vzhledem k jeho kvalitativní povaze se nedá očekávat, že bude reprezentativní. Jeho účelem je ovšem především identifikovat charakter podprsenky jako předmětu o více rovinách a přinést základní představu o jeho dimenzích. Jeho hlavním přínosem by tedy bylo, že by připravil základ pro případná další zkoumání.

---

¹²⁴ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 67–71.

O způsobu získávání dat jsem měla od počátku přípravy zkoumání poměrně jasnou představu. Rozhodla jsem se pro se rozhovor face-to-face, který se mi osvědčil při výše zmiňovaných neformálních diskuzích.

Navíc se jevil jako optimální v kontextu jiných způsobů sběru dat využívaných v kvalitativním výzkumu. Do této kategorie patří kromě individuálního rozhovoru tváří v tvář také další způsoby dotazování (dotazník, skupinová diskuze – která bývá v některých pramenech dále dělena na různé typy, jak např. skupinové interview¹²⁵ či ohniskové skupiny¹²⁶), pozorování, analýza dokumentů a experiment. Poslední dvě položky bylo v tomto kontextu irelevantní. Ani pozorování se mi v daném případě nejevilo jako vhodné. Skupinové diskuze by přinášela určité výhody (v diskuzi se mohou vytříbit i drobné nuance v pohledech), ale problematika, kterou má tento výzkum zkoumat, může být pro respondentky velmi osobní téma a přítomnost dalších osob by mohlo bránit ve vyjádření. Podobné výhrady lze najít i pro aplikaci techniky ohniskových skupin.

Písemné dotazování by sice bývalo bylo vhodné vzhledem k poněkud intimnímu charakteru otázek, ovšem při kvalitativní povaze šetření, jaké jsem plánovala, je nešlo dost dobře použít. Nízká standardizace dotazů totiž v praxi vyžadovala spíše rozsáhlejší odpovědi respondentek na soubor převážně volných otázek a takovéto „slohové cvičení“ by jistě ne každá byla ochotna podstoupit. Navíc tento postup neumožňuje flexibilně jejich odpovědi rozvíjet a zpřesňovat. Proto jsem zvolila dotazování tváří v tvář. Vzhledem k tomu, že jsem měla pouze rámcově stanoveny formulace otázek, aniž by bylo přesně určeno jejich pořadí, lze tento rozhovor označit za polostrukturovaný¹²⁷. Pochopitelně byl zcela anonymní.

Původním záměrem bylo pořizovat z rozhovorů záznam pomocí diktafonu, samozřejmě vždy se souhlasem dotazovaných. Od toho jsem po delší úvaze ustoupila a zvolila formu záznamového archu (blíže viz 3.1). Počítala jsem

---

¹²⁵ Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 182–184.

¹²⁶ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 174–187.

¹²⁷ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 111.

s tím že dle konkrétní povahy údajů z několika prvních rozhovorů bych nejen zpřesňovala samotné dotazování, ale volila i adekvátní technické postupy zpracovávání získávaného materiálu.

Poté nezbývalo než konkretizovat otázky, které budu respondentkám klást. Brala jsem v potaz, že v intencích flexibility a iterativnosti, které jsou pro kvalitativní přístup nezbytné, bude nutné soubor otázek v průběhu procesu dotazování změnit či upravit.

Vycházela jsem z toho, že bude účelné zeptat se respondentek na jejich věk a profesi (první aspekt může případně indikovat specifika vztahu k mužům, k sociálnímu okolí, k erotice atp., druhý modifikovat postoj k podprsence jako nezbytné součásti předepsaného oblečení v určité funkci či profesi apod.). Tyto dva dotazy jsem se rozhodla zařadit až v závěrečné fázi rozhovoru, a to v případě, že na ně spontánně nezazní odpovědi v průběhu dotazování, ani se k jejich položení nenaskytne přirozená příležitost (kontextuální, na základě zmínky apod.). Domnívala jsem se, že je třeba při jejich kladení dbát určité opatrnosti, neboť „natvrdo“ položené by podle mého názoru mohly u respondentek vzbudit pocity narušení anonymity, nebo dokonce navodit nepříjemnou a dotazování nepříznivou atmosféru policejního výslechu či lékařského vyšetření.

Dále jsem počítala s tím, že v případě určitého váhání, tápání či pracného hledání odpovědi na některé otázky bych respondentce po krátké prodlevě vždy nabídla několik variant a „inspirací“ z odpovědí, s nimiž jsem se setkala v předchozích diskuzích (viz níže). Současně jsem měla představu, že okruhy A a B by mohly být, pokud se to osvědčí, probírány jako první a druhý a že pořadí dalších lze už přizpůsobit aktuální situaci (způsobu odpovídání, jeho obsahu, konkrétní zmínce atd.). Soubor dotazů pak měl nakonec podobu prezentovanou v Příloze 2 – Bodový scénář rozhovoru.

Vzhledem k induktivnímu charakteru kvalitativního výzkumu jsem k vymezení tematického rámce svého výzkumu nemohla zvolit přesné formulování hypotéz, nicméně jsem vymezila mantinely toho, co si výzkum

klade za cíl zmapovat. Ve snaze utřídit si své představy a dosavadní zkušenosti s širší tématu, vytvořila jsem si možná nedokonalý, nicméně potřebný „odrazový můstek“ v podobě seznamu hypoteticky možných odpovědí na dotaz, proč ženy podprsenku nosí. Soupis byl v podstatě výstupem z dosavadních mnou vedených neformálních rozhovorů. Odhadovala jsem, že by nesloužil jen pro mou orientaci, ale že by mohl najít uplatnění i v průběhu samotného sběru dat, jako inspirace při vytváření potenciálních zpřesňujících otázek či pomocné osnovy k jednotlivým bodům dotazování.

Proč ženy nosí podprsenku?

- Protože jim to přináší určité pohodlí, podprsenka například brání bolestivému pohybu prsou. (Tuto zkušenost má většina žen, bez ohledu na objem poprsí, s rostoucím objemem jsou nepříjemné pocity zpravidla častější a také se připojují další funkce, které podprsenka plní – třeba vytváření rovnoměrnějšího zatížení zad.)
- Protože podprsenky se prostě nosí, připadaly by si bez nich neslušně oblečené. (Funkce, kterou zde podprsenka plní, může být jak praktická – zakrývá bradavky pod kusem oděvu z přiléhavějšího či lehčího materiálu – , tak i psychologická.)
- Protože nechtějí mít v pozdějším věku vytahaná prsa. (Ač mezi příznivci a odpůrci nošení podprsenky probíhají debaty o lékařském opodstatnění tohoto důvodu, domnívala jsem se, že je poměrně častý.)
- Protože jim podprsenka pomáhá zakrýt nedostatky, projevy stárnutí a zvýšit sebevědomí. (Řada žen má ze svých ňader nepříjemné pocity, považuje je za ošklivé, nevyhovující současným trendům a ideálům atp.)
- Podprsenka jim pomáhá zakrývat fakt, že jsou „v podstatě ploché“, kvůli čemuž se cítí méněcenné jako ženy. (Je diskutabilní, zda by nebylo vhodné tuto odpověď sloučit s předchozí. Domnívám se ale, že jde o téma trochu jiné, že zde není problémem přizpůsobení propagovaným

představám o tom, jak by měla žena vypadat, ale ještě hlubší rozměr identifikace s rolí ženy jako takové.)

- Protože zvýrazňuje jejich vnady, v hezkém prádle se cítí příjemně, hezčí, sebevědomější, více sexy. (Zde se pohybujeme opět v oblasti sebepojetí a sebevědomí, nemusí jít vůbec o snahu líbit se mužům.)
- Protože podprsenku nosí všichni, ostatní by si mysleli, že jsou divné, že o sebe nedbají. (Nošení podprsenky jako projev konformity.)
- Protože nejsou žádné „ujeté feministky“. (V kontextu probíhajících debat o feminismu a jeho úloze může mít žena potřebu vyjádřit svůj postoj k tomuto hnutí. Počítala jsem s tím, že mezi laickou veřejností je označení „feministka“ často spojováno s intenzivně medializovanou legendou o pálení podprsenek a je stereotypně usuzováno, že takto označené osoby podprsenku nenosí. Tudíž jejím nošení může být pojato jako způsob vyjádření nesouhlasného postoje. Může také jít o případ, kdy pojmu „feministka“ přisuzuje daná osoba negativní konotace, které považuje za univerzální, a nechce být takto označena svým okolím.)
- Protože chtějí mít své tělo, svou sexualitu a její symbol (prsa) pod kontrolou. (S touto odpovědí jsem se reálně nesečkala, ale teoreticky je založena na několika zdrojích: např. na větvi feministického diskurzu, která se věnuje problematice mužské dominance a ženského útlaku a otázce ideologie nerovnosti pohlaví, dále na s ním spojené diskuzi o tom, jak se ženy staví k vlastní sexualitě ad.)
- „Kvůli chlapům.“ / Protože se to líbí partnerovi. (Tato spontánní reakce, které se mi dostalo, má jistě své opodstatnění a rozhodně bych ji z tohoto soupisu nechtěla vynechat. Mimo jiné proto, že by mohla poukazovat na oblast zkoumání, která mě do té doby nenapadla, totiž zda je nějaký rozdíl v postoji k podprsence u heterosexuálních a homosexuálních žen.)

- Protože mohou. (Například, ale ne výlučně, v situaci, kdy dotyčná reflektuje změny svého těla spojené s vývojem druhotných pohlavních znaků či s těhotenstvím a porodem.)
- Prostě ji nosí, ani neví proč. (Plnohodnotná byla v přípravné fázi výzkumu samozřejmě i eventualita, že užívání podprsenky žena nijak nereflektuje.)

Zároveň jsem se pokusila o zmapování opačného pohledu na užívání podprsenky. (Většina z nich je komplementárně spojena s výše uvedenými odpověďmi a vytváří k nim opačný pól.) Tedy: Proč nenosit podprsenku?

- Protože je to nepohodlné. (Nevýhody a nepohodlí převažuje nad pozitivy nošení daného kusu oděvu.)
- Protože nemusí. (Malá ňadra mohou být přece i důvodem k nenošení podprsenky. Ne každý má ze svého těla „mindrák“. Nebo ano?)
- Protože je to nezdravé. (Tato odpověď odkazuje na teorie takzvaného „anti-bra“ přístupu zmíněném v kapitole 1, mezi nimiž najdeme i názor, že nošení podprsenky způsobuje rakovinu.)
- Protože je to symbol objektifikace ženského těla a sexuálního útisku. (Podprsenka jako vyjádření vlastních postojů, zde feministických.)
- Protože se cítí přirozeněji, více ve spojení s vlastní tělem a přírodou. (Zde jsem vycházela jednak z odpovědi předchozí, a pak z náhledu, s nímž jsem se v jiném kontextu setkala u lidí věnujících se alternativním léčebným metodám, příslušníků ekologických hnutí, osob, které vyznávají některé z alternativních náboženských směrů a filosofí, ale i jedinců, kteří se rádi pohybují přírodě, provozují organizované či neorganizované „outdoorové“ aktivity apod.)
- Podprsenku nenosí, protože to muže dráždí. (Zakrývání i odhalování ňader, obojí může být chápáno jako „sexy“, erotické, přitažlivé. Vzhledem k tomu, že současná euroamerická kultura vykazuje relativně velkou benevolenci v oblasti interakce mužů a žen a jejich sexuálního chování,

mnoho žen rádo hraje aktivní roli v těchto interakcích a vztazích a k tomu patří i vyzývavost oblékání.)

Dalším důležitým úkolem v rámci přípravy výzkumné akce bylo zvážit možné způsoby výběru objektů, které budou zkoumány, a vybrat takový, který bude relevantní vzhledem k charakteru a cílům výzkumné akce.

Existuje řada možností, jak postupovat při výběru vzorku. Ve stručnosti je možno říci, že u kvantitativní akce jsou využívány jiné postupy než u výzkumu kvalitativního.

V prvním případě je to výběr statistický, ve druhém výběr teoretický. Statistický výběr charakterizuje to, že základní soubor (tedy souhrn objektů, z něhož se vybírá) je dříve definován, stejně jako klíčové zkoumané znaky, a rozsah výběru (vzorku) je předem známý. Výběr probíhá pouze jednou a je ukončen po dosažení zvoleného rozsahu. Hlavní cílem je, aby způsob, jakým je výběr prováděn, zajistil co největší možnou reprezentativitu. To však, jak jsem již dříve konstatovala, není ambicí kvalitativní strategie. Výběr v jejím pojetí bývá v odborné literatuře označován jako teoretický¹²⁸. U něj není základní soubor definován a ani zkoumané znaky, ani rozsah výběru předem nejsou známy. Postup zahrnuje i to, že výzkumník provádí výběr opakovaně, na základě dosahovaných výsledků, a ukončí jej až ve fázi tzv. teoretické saturace (také teoretické nasycení; moment, kdy se v rámci zkoumaného problému výzkumník nedozvídá žádné další rozšiřující, doplňující či vysvětlující informace).

Základním souborem pro mnou realizované šetření byly ženy od 18 let. (Plnoletost jsem jako spodní věkovou hranici zvolila proto, že respondentkám neplnoletým by účast na výzkumu musel schvalovat jejich zákonný zástupce.) Horní věkovou hranici jsem nestanovila.

Konstrukci výběrového souboru jsem se rozhodla založit na výběru úsudkem (též zvaný účelový, ad hoc či kvalifikovaný) – tedy že na základě

---

¹²⁸ V této pasáži textu se teoreticky i terminologicky opírám o část publikace: Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005, s. 150–154.

svého uvážení vyberu potenciální respondentky sama, z množiny žen ve svém okolí. V další vlně výběru jsem plánovala použít metodu sněhové koule (tzv. snowball, také výběr nabalováním)¹²⁹ – poprosit účastnice šetření, aby se pokusily doporučit dalších několik žen či dívek ze svého okruhu kontaktů, které by podle nich bylo vhodné do výběru zařadit.

Nabízí se relevantní námitka, proč jsem do výzkumného projektu zahrнула pouze ženy. Zde musím konstatovat, že to na této úrovni prozkoumanosti problematiky a vlastní zkušenosti s tématem považuji za relevantní. Jsem názoru, že je vhodné se nejprve zaměřit na ženu jako primární uživatelku podprsenky. Očekávala jsem, že se při realizaci výzkumu s velkou pravděpodobností objeví aspekty, které by bylo účelné probrat i s druhým pohlavím. Je ale nutné si uvědomit, že zahrnutím mužů výzkumného souboru se oblast zkoumání nezvětší aritmeticky, ale geometricky. To by pak jaksí kolidovalo s hlavním smyslem kvalitativního výzkumu jako intenzivního zkoumání malého množství objektů a zároveň by hrozilo, že takovéto přílišné „rozkročení“ hned na počátku zkoumání problematiky by mohlo negativně ovlivnit kvalitu provedeného šetření. Především v tom smyslu, že by přinášelo takový objem a charakter poznatků, které bych vzhledem k vstupní povaze zkoumání, a tedy i omezené úrovni poznání problematiky, dokázala adekvátně utřídit a rozklíčovat jen se značnými obtížemi, pokud vůbec.

---

¹²⁹ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 83.

3 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ

Při prezentaci výsledků šetření je třeba mít stále na mysli, že ani kvantitativní výzkum, který na základě standardizovaných postupů a nutných redukcí předkládá určitý model skutečnosti, není přesným popisem reality, tím spíše pak kvalitativní výzkum. „Všechno zjištěné je jen jakási tendence, jistý náznak, možný trend (...).“¹³⁰

3.1 Průběh realizace

Do výzkumného souboru jsem vyhledávala respondentky ve věku nad osmnáct let, a to z toho důvodu, že bylo potřeba, aby dotyčná měla určité zkušenosti jako uživatelka (toto opatření navíc přineslo i logistické zjednodušení – viz závěrečné odstavce předchozí kapitoly). Zpravidla šlo o ženy z okruhu mých sociálních kontaktů a o další, které mně ony doporučily (viz tamtéž o technice sněhové koule). Potenciální účastnice šetření jsem kontaktovala prostřednictvím telefonu, emailu a sociální sítě (Facebook). Oslovila jsem více než 35 žen. Nejčastěji uváděným důvodem k neuskutečnění rozhovoru byla zaneprázdněnost potenciální respondentky. Konečný počet dotazovaných byl 21.

Rozhovory probíhaly ve většině případů v kavárně (dvanáctkrát) či u respondentky doma (v pěti případech), dva rozhovory byly vedeny ve veřejné knihovně, jeden u respondentky v zaměstnání a jeden prostřednictvím Facebooku. Kavárny a pobočky městské knihovny situované v centru Prahy se ukázaly jako velice praktické řešení z hlediska dostupnosti, a navíc jsou

---

¹³⁰ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 169.

neutrální půdou. Předpokládanou nevýhodou byl nedostatek soukromí, avšak respondentky to takto nepocit'ovaly a odpovídaly uvolněně a otevřeně. Rozhovory vedené u respondentek doma či v zaměstnání probíhaly ve větším soukromí, šlo ovšem o velice časově náročnou možnost. Z důvodu pracovní vytíženosti jedné z oslovených proběhl rozhovor s ní přes Facebook. Ačkoliv osobní, až intimní charakter otázek velmi ostře kontrastoval s neosobním charakterem média, mé obavy ohledně problému s důvěrou se nenaplnily, respondentce stačilo ujištění od osoby, která nás zkontaktovala. Pro prvotní rozhovory nepovažuji tento způsob kontaktu za nejvhodnější, zato jsem jej opakovaně využila pro doplňující otázky, které vyvstaly v průběhu šetření.

Při realizaci šetření jsem se rozhodla nepoužít pro záznam rozhovorů audiotechniku. Obávala jsem se, že by nahrávání mohlo působit rušivě, a to jak pro respondentku, pro niž fakt, že je nahrávána, může být stresujícím prvkem, tak i pro mne (obavy z možného selhání techniky, úniku, znehodnocení či ztráty dat v kterékoli z fází šetření apod.). Rozhodla jsem se pro „techniku tužka-papír“¹³¹ a použila záznamový arch představující rámcový scénář rozhovoru (viz 2.3). V průběhu dotazování jsem scénář upravovala (jeho definitivní podobu viz v Příloze 2 – Bodový scénář rozhovoru). Pořadí tematických okruhů zůstalo stejné: první část (oddíl A) tvoří otázky týkající se současného „stylu“ nošení (jak často respondentka podprsenku nosí, zda ji nosí pouze na veřejnost nebo i doma), druhá část (B) se ptá na chování respondentky jako spotřebitelky, oddíl C mapuje funkce podprsenky, čtvrtý oddíl D respondentčinu „uživatelskou historii“ tohoto kusu oděvu, závěr tvoří demografické údaje. Oproti původnímu plánu jsem k otázce (a) v oddílu A nenavrhovala dotazovaným možnosti odpovědi, respondentky většinou reagovaly dostatečně detailně. Také u otázky (a) v oddílu C jsem se snažila o otevřenou otázku, ale respondentky neměly zcela jasnou představu, o čem mluvím, takže jsem možné varianty odpovědi nabízela téměř vždy. Oproti původní verzi jsem se ptala podrobněji na to, za jakých okolností začala

---

¹³¹ Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006, s. 199.

respondentka podprsenku nosit (kdy se tak stalo a zda si vybavuje nějaké vzpomínky s tím spojené). K demografickým údajům jsem zařadila velikost podprsenky.

Zjišťované údaje jsem považovala za natolik osobní a důvěrné, že vyplněné záznamové archy jsem z etických důvodů do příloh této práce nezařadila¹³². U šetření podobné povahy to bývá doporučováno jako standardní praxe: „Osobní či jakékoli jiné citlivé a důvěrné informace získané během zkoumání je výzkumník povinen zajistit proti zneužití, prozrazení atp. Pro další možná šetření a pro potřeby přezkumů je povinen po stanovenou dobu zajistit bezpečné uložení všech prvotních (přímo v terénu získaných) údajů. Zásadně platí, že výzkumná data mohou být použita výhradně k výzkumným účelům.“¹³³

Délka interview se pohybovala v rozmezí 15–40 minut (nejčastěji 25–35 minut). Výjimku tvoří rozhovor přes sociální síť, který při standardním počtu otázek trval přes hodinu. Na počátku rozhovoru byla respondentka vždy seznámena s účelem rozhovoru a pravidly zachování anonymity (viz Příloha 2 – Bodový scénář rozhovoru, úvodní sdělení). Navzdory mým obavám nejevily respondentky, které jsem před rozhovorem blíže neznala, při odpovídání na mé otázky ostych. To bylo pro mě překvapivé, když jsem si uvědomila, že já sama jej musím při kladení otázek překonávat.

Při zpracování dat jsem údaje ze záznamového archu přenesla do matice, kde řádky tvořily odpovědi respondentek, a ve sloupcích se tudíž objevily jednotlivé sledované údaje. Některé měly podobu pořadového znaku (hodnocení trhu), u nich jsem vypočítala škálovou hodnotu, a pokud šlo o kvantitativní znak (např. věk), určila jsem aritmetický průměr a medián. V případě kvalitativních dat jsem se soustředila na hledání dílčích celků a vzorců, sledování frekvencí určitých jevů a aspektů a jejich vzájemných vztahů a pokoušela se o vytváření kategorií (u části údajů jsem zvolila

---

¹³² Vyplněné záznamové archy jsou v případě potřeby k dispozici v mém soukromém archivu.

¹³³ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 176.

techniku prostého výčtu)¹³⁴. Vzhledem k relativně malému výběrovému souboru jsem ke zpracování dat nepoužila existující software.

3.2 Věkové a profesní charakteristiky respondentek

Věkové rozpětí respondentek bylo 21–66 let, průměrný věk 33 let, medián 30 let. Převážná většina respondentek byla ve věku do 33 let. To bylo ovlivněno zvoleným způsobem výběru. Došlo de facto ke vzniku dvou věkových kategorií – osmnáct respondentek spadalo do věkové kategorie 21–37 let, tři respondentky byly ve věku 57–66 let. (Tyto tři jsem zajistila sama z okruhu svých pracovních kontaktů za účelem korekce vlivu výběru nabalováním.) K vhodným respondentkám ve věku 38–56 let mě dynamika výběru nepřivedla a neměla jsem k nim přístup ani ve svém okolí.

Co se týče profesních charakteristik souboru zkoumaných žen, uváděnými profesemi byly (od nejčastějších k nejméně častým): studentka / pracující studentka, administrativní pracovnice různého zaměření (ať již v soukromé sféře či ve státní správě), textařka (copywriter), důchodkyně, knihovnice, žena na mateřské dovolené, obchodní ředitelka, historička, archivářka, lektorka jazyků.¹³⁵ Šlo tedy o profese nemanuální až odborné, zpravidla humanitně zaměřené, což bylo taktéž ovlivněno způsobem výběru.

3.3 Podprsenka jako zboží

Pro lepší ilustraci je nezbytné uvést následující data poznámkou týkající se otázky velikostí ňader, respektive podprsenek. Kromě údaje, jakou nosí

---

¹³⁴ Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 157–167.

¹³⁵ Ačkoliv, jak jsem naznačila v úvodu, není tato práce vedena z radikálně feministických pozic, považuji za zajímavé zmínit, že většina respondentek na dotaz na zaměstnání uvedla název svého povolání v mužském rodě, jako „student“, „knihovnik“, „důchodce“. Na závěr rozhovoru zabývajícího se takovým „symbolem ženství“, jako je podprsenka, působil tento detail velice nepřírozně, až komicky.

respondentka velikost (zařadila jsem ji na konec dotazování k demografickým údajům), jsem při interview zjišťovala také, jak si je respondentka touto velikostí jistá (zaměřila jsem se na formulace vyjadřující pochybnost jako „nevím přesně“ atp.), a to za účelem komparace se závěry, k nimž došla již zmiňovaná H. Mokrá (viz 2.1). Samostatně zde ale přehled velikostí zastoupených ve vzorku neprezentuji, neboť tento údaj podle mého názoru nemá sám o sobě vypovídací hodnotu. Sloužil pro mou orientaci a jako informace, která spoluutváří kontext, v němž se vyjevují názory respondentek.

Také je namístě stručně zmínit problematiku velikostního systému podprsenek a způsoby, jakými se velikost podprsenky určuje. Mokrá uvádí: „Velikost tohoto spodního prádla není závislá na výšce postavy, ale na obvodu hrudníku pod prsy (...). Druhým důležitým údajem je rozdíl obvodu přes prsa a obvodu pod prsy, který určuje velikost košíčků.“¹³⁶ Velikostní tabulky podprsenek tak operují se dvěma údaji: číslem, vyjadřujícím obvod hrudníku pod prsy v centimetrech, a písmenem označujícím velikost košíčků. Jde o písmena jdoucí podle abecedy zpravidla od A do H, někteří výrobci vyrábějí i velikost AA, která je menší než A, či se specializují na prádlo pro ženy s většími ňadry a nabízejí i podprsenky s velikostí košíčku K. Například podle velikostní tabulky pro spodní prádlo jednoho českého výrobce by žena s obvodem pod ňadry 75 cm a obvodem přes ňadra 88 cm (rozdíl 13 cm) měla zvolit velikost 75A.¹³⁷ Takových velikostních tabulek ovšem existuje velké množství, často se liší podle výrobce či prodejce. Není tedy snadné se na trhu podle tohoto údaje orientovat. Některé obchody specializující se na spodní prádlo nabízejí zákaznicím, že jim jejich vyškolené zaměstnankyně pomohou určit správnou velikost podprsenky. Prodavačka pak vyjde z velikosti, kterou odhadne klientka na základě předchozí zkušenosti, a na základě analýzy případných problémů navrhne vhodnější velikost.

---

¹³⁶ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 28.

¹³⁷ *Jak zjistit správnou velikost podprsenky : Velikostní tabulka*. Dostupné z: <http://www.triola.cz/servis-zakaznikum/jak-zjistit-spravnou-velikost-podprsenky.html>. 18.2. 2013.

Konečně je třeba podotknout, že záleží také na modelu podprsenky. Ženy se liší nejen velikostí ňader, ale i jejich tvarem a pevností, šíří hrudníku, délkou trupu a vzdáleností mezi ňadry. To vše ovlivňuje, nakolik bude daný střih ženě pohodlný, jak v něm bude vypadat a jaká velikost bude pro dotyčnou vhodná.

Dvě respondentky odpověděly, že si nejsou vhodnou velikostí jisté, jedna z nich vzápětí uvedla, že uvažuje o tom, že si nechá správnou velikost určit ve specializované prodejně. (Mokrá ve své práci uvádí, že 8 % žen v dotazníku odpovědělo, že nezná svou velikost podprsenky¹³⁸, což porovnává se závěrem, k němuž došla, a to že 86 % žen nosí podprsenku špatné velikosti.¹³⁹) Na otázku, jakou nosí velikost podprsenky, uvedlo 8 respondentek hned několik údajů, což má pravděpodobně souvislost s nejednotností velikostních tabulek.

„Vyšlo mi podle tabulek 75F. Když nenajdu 75F, vezmu 80D. Ale odborně to změřený nějak nemám, jak je to teď populární v rámci toho hnutí za správnou velikost.“¹⁴⁰ (respondentka 5)

Dvě respondentky popsaly své zkušenosti s profesionálním měřením.

„Když jsem se rozhodla si podprsenku pořídit, vůbec jsem nevěděla, jakou mám třeba velikost. Hodně jsem to probírala na internetu v diskuzních fórech, někde jsou celé místnosti věnované podprsenkám. Taky jsem chtěla zjistit, jaké jsou nějaké dobré obchody. Původně jsem si myslela, že mám 75D, ale pak jsem se nechala změřit profesionálně a ukázalo se, že mám 65FF/G.“ (respondentka 21)

Tato respondentka hodnotí svou zkušenost jako pozitivní a dává ji do souvislosti s výrazným zvýšením komfortu při nošení podprsenky:

„Jsou mi tak pohodlné, že někdy zapomenu, že ji mám.“ (respondentka 21)

Další dotazovaná ovšem nemá o profesionálním měření moc dobré mínění.

(Uvažovala jsi někdy o tom, že by sis nechala odborně určit velikost?) „Ne moc vážně. Kamarádka si takhle nechala změřit prsa v tom obchodě, kde to

---

¹³⁸ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 51

¹³⁹ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 53.

¹⁴⁰ Všechny citáty z rozhovorů s respondentkami jsou uváděny kurzívou.

dělají, a vnutili jí tam podprsenku, takovou tělovou, která teda nebyla vůbec sexy, vypadala hrozně. Tedy asi byla hrozně praktická. Stála dva a půl tisíce. (...) Teda ne úplně, že by jí to ta paní vnutila, ale prostě to vyprávěla s takovým tím odevzdáním ,...no, a odešla jsem s podprsenkou za dva a půl litru'. Takže z toho důvodu tam moc nechci jít.“ (respondentka 10, druhý rozhovor)

Při analýze odpovědí jsem se nejprve zabývala údaji, které se týkají spotřebitelského chování uživatelék (viz oddíl B, Příloha 2 – Bodový scénář rozhovoru).

Rozpětí počtu kusů ve vlastnictví respondentek bylo 2–18 podprsenek (průměr 8,4 ks, medián 10 ks). Je patrně možné vysledovat určité souvislosti mezi tím, kolik podprsenek dotazovaná má, a tím, jak často podprsenku nosí. Podíváme-li se na případy na obou koncích spektra, respondentka, která uvedla, že vlastní 18 podprsenek, ji nosí de facto pořád, někdy i na spaní. Oproti tomu majitelka 2 kusů podprsenek odpověděla, že si je bere pouze na pracovní pohovory, jinak vůbec ne. Respondentka, jež vlastní 15 podprsenek, rovněž nosí podprsenku velice často (na veřejnosti vždy, v soukromí velmi často). Tento trend je možné zachytit u pěti dalších žen. Existují samozřejmě i případy, které se vymykají – dvě respondentky nosící podprsenku velmi často (jedna ji nosí vždy, na veřejnosti i soukromí, další si ji na veřejnost bere vždy a většinou ji nosí i v soukromí) uvedly relativně malý počet podprsenek (3, resp. 5 kusů). Popsaná tendence nemusí sama o sobě příliš překvapit. Jako zajímavější se ukazuje, že necelá polovina dotazovaných sice vlastní určitý počet podprsenek, ale častěji nosí pouze několik z nich.

„Těch, co opravdu nosím, těch mám pět, jinak jich mám strašně moc, asi o deset víc.“ (respondentka 1)

Výše zmíněná majitelka 18 podprsenek nosí hlavně dvě z nich. Další respondentka uvedla, že vlastní 12 kusů a převážně nosí 4; jiná má podprsenek 10, z nich ale nosí hlavně 2 či 3. Nejčastěji tvořil počet intenzivněji nošených kusů třetinu celkového počtu podprsenek v prádelníku respondentky.

Na vzniku této diskrepance se podílí nejspíš skutečnost, že respondentky vlastní podprsenky pro různé účely a příležitosti, navíc některé respondentky uvádějí, že mají oblíbené kusy (zde oblíbené rovná se pohodlné). Dále lze tento stav také vysvětlit odpovědí, že respondentka občas sáhne ke kompromisu a koupí si podprsenku, která jim není stoprocentně pohodlná (ať už pro její jiné výhody, jako například její hezký design, či z nutnosti).

„Doma ty sportovní nosím, abych ty prsa neměla volné, kvůli opoře, proto i na spaní.“ (respondentka 8 – má na mysli bavlněná bolerka, ne pevné sportovní podprsenky, které poměrně rigidně fixují prsa na hrudníku a zabraňují jejich otřesům při pohybu)

„Doma nosím třeba s kosticemi nevyztužený (...) Na lyže si беру takový ty s tou gumou bez kostice.“ (respondentka 12)

„Na rande nosím ty, co zvěšují prsa. Nebo pohodlné typy do práce.“ (respondentka 17)

„Nejsem náročný zákazník. Ale pak ty miň pohodlný nosím miň.“ (respondentka 18)

Dotazované ženy si koupily v období posledních tří let mezi 1 a 5 podprsenkami, průměrně 2,36 podprsenky ročně. Po úvaze jsem do průměru zahrнула respondentku, která v relativně nedávné době prošla těhotenstvím, což výrazně zvýšilo počet podprsenek, které si v daném období pořídila (na 5 kusů ročně). Z průměru jsem vyňala dvě respondentky, které před rokem 2012 podprsenku nenosily, a respondentku, která uvedla diametrálně rozdílný počet kusů, pokud je ve dlouhodobém vztahu, a obdobím, kdy není:

„To záleží na tom, jak moc randim. Když mám dlouhodobého partnera, tak jednu ročně, když jsem randila, tak třeba 3 až 4.“ (respondentka 17)

Z hlediska ceny můžeme respondentky pro orientaci rozdělit do tří hlavních kategorií podle maximální částky, kterou vydávají za jeden kus: u čtyř respondentek to bylo víc než 1000 Kč, čtyři uvedly částku 400 Kč a méně. U zbylých třinácti šlo o částky nad 400 Kč, a to do 1000 Kč včetně. Nejnižší uvedená částka vydaná za jeden kus byla 200 Kč, nejvíce 1300 Kč. Pro porovnání: Mokrý uvádí, že 8 % žen utratí za jednu podprsenku částku do výše

200 Kč, 45 % částku do výše 500 Kč, 20 % dotazovaných vydá za jeden kus tohoto prádla maximálně 700, 19 % je ochotno jít až na 1000 Kč. Pro 8 % žen je limit 1500 korun za jeden kus.¹⁴¹

Poměrně široké rozpětí, ve kterém se odpovědi ohledně ceny pohybovaly, ukazuje, že je možné pořídit podprsenku v nejrůznějších cenových relacích. Tuto skutečnost zmínily i některé z respondentek.

„Ono to asi záleží na obchodě, v hodně drahých obchodech si člověk vybere asi vždy, ale něco ho to bude stát. Pak jsou obchody, které mají trochu nižší ceny (...), ale ty podprdy ne vždy úplně sednou. Celkově si ale myslím, že je velký výběr a sehnat se dá vždy, (...).“ (respondentka 19)

Během interview několikrát explicitně zaznělo, že respondentky mají cenovou kategorii, ve které se většinou pohybují, často zmiňují i určitou značku či obchod.

„Já si dražší nekoupím, vždycky tak kolem pěti set. Do dražšího obchodu bych nešla. Mám jednu cenovou kategorii, který se držím. Ve slevě bych si třeba koupila víc, ale tak jednu navíc, ne nějaký absurdní počet, protože to zas člověk neunosí.“ (...) *„Kdyby ta podprsenka stála třeba stovku, tak pak bych si ji nekoupila. Pokud by to nebylo v akci v tom obchodě, kam chodím normálně. Do levnějších obchodů nechodím, tam zas stojej za prd, co se týče kvality.“* (respondentka 10, druhý rozhovor)

„(...) moje nejdražší stála 660,-. Čtyři stovky mi přijde rozumná cena.“ (respondentka 20)

Jak naznačují některé výpovědi, cena jednoho kusu může být například ovlivněna velikostí poprsí a tím, jak se míry blíží standardu. Jedna z dotazovaných dává své potíže sehnat podprsenku do souvislosti se svými proporcemi (*„Tím, že mám malá prsa a široký hrudník, je to někdy problém.“* – jde o velikost 80A¹⁴²) a podprsenky si kupuje v cenové relaci okolo 1200 korun (po respondentce 6 druhá nejvyšší částka).

---

¹⁴¹ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 49.

¹⁴² Při obvodu hrudníku pod prsy 80 je za obvyklou velikost košíčku považováno zpravidla C, řada značek ani velikost 80A nevede.

„Tak dvě až tři ročně, protože ty zmenšovací jsou hrozně drahý, ty od Triumphu stojí třeba 1300,- a takový ty levný za pětikilo mi neseď, takže je to docela investice.“ (respondentka 6)

Před dalším bodem analýzy je pro lepší orientaci vhodné uvést stručný přehled základních typů podprsenky.

Podobně jako v jiných oblastech, i zde se vyskytuje jev, který se dá označit jako terminologická pluralita. V následující části kombinuji několik internetových zdrojů¹⁴³ s výpověďmi dotazovaných za účelem vytvoření terminologického systému, který by osvětloval, jak dané pojmy používají právě respondentky v tomto šetření. Proto také uvádím především ty typy, které byly zmíněny v průběhu dotazování.

Podle míry a způsobu vyztužení můžeme podprsenky rozdělit na: takové, které jsou zcela bez kostic (podpora, modelace fixace prsou je v jejich případě minimální a bývá jich dosaženo systémem švů či vysokým podílem elastických vláken v textilií – do této kategorie můžeme zařadit i takzvané podprsenkové bolerko), podprsenky s kosticemi bez vyztužených košíčků, podprsenky s kosticemi a vyztuženými košíčky (košíčky jsou tvořeny více vrstvami) a podprsenky s vycpávkami, jež mají kromě kostic a vyztuženého košíku také zabudované či vyjímatelné vycpávkové polštářky (ty mohou být pěnové, ale i gelové).

Podle tvaru a účelu košíčku lze podprsenky rozdělit na: full-cup (kde košíček pokrývá celé ňadro, včetně jeho horní části), balconette („balkónkové“, zde košíčky nezakrývají horní část ňader, sahají do jeho cca dvou třetin), push-up (košíček také nezakrývá celé ňadro, pozice košíčků a vycpávky jsou speciálně umístěny tak, aby ňadra tlačily nahoru a k sobě), plunge (může mít zároveň push-up efekt, základní charakteristikou je, že košíčky jsou spojeny nízko, aby spojení nebylo vidět při nošení oděvů

---

¹⁴³ *SimplyYours.co.uk* : *Bra style guide*. Dostupné z: <http://www.simplyyours.co.uk/shop/page?pageId=3103>, 5.2. 2013.; *M&S : Průvodce typy podprsenek*. Dostupné z: <http://www.marks-and-spencer.cz/spodni-pradlo-pruvodce/pruvodce-typy-podprsenek>, 5.2. 2013. (Na druhé uvedené stránce je k nahlédnutí praktický stručný, ale názorný obrazový průvodce.)

s hlubokým výstřihem) a minimiser (neboli zmenšující – zpravidla díky sešití z několika dílů ňadra stlačuje a fixuje tak, aby působila opticky menší).

Z hlediska typu ramínek rozeznáváme podprsenku s klasickými fixními ramínky (zdobnými, či jednoduchými ramínky, s užšími, či širšími ramínky – obecně jsou doporučována širší ramínka, pokud má žena velké poprsí), podprsenku multiway (ramínka jsou zcela odnímatelná, mohou být uzpůsobena tak, že vedou přes ramena různými způsoby, ne pouze vodorovně, ale také křížem a vzadu přes šiji), podprsenku s průhlednými (zpravidla plastovými) ramínky (která nejsou na první pohled na holé kůži vidět) a podprsenku zcela bez ramínek (v posledních třech případech je účelem podprsenku zamaskovat při nošení oděvů s holými rameny či typem výstřihu, kde by při použití podprsenky s klasickými ramínky byla ramínka viditelná).

Podle povrchu košíčků rozeznáváme podprsenky hladké, se švy (sešité ze tří a více dílů), s krajkou a bezešvé.

Kromě běžných podprsenek existují také podprsenky pro zvláštní účely, např. sportovní (které se vyrábějí v různých modelech pro více či méně zátěžové sporty), těhotenské (jejichž velikost se dá snadněji upravit, a tak přizpůsobit rychle se měnícímu objemu ňader v těhotenství) a kojící (kde částečná odepínatelnost košíčku usnadňuje ženě kojení).

Nejoblíbenějším typem podprsenky mezi dotazovanými byla ta, která má kostice a vyztužené košíčky, ale nemá žádné (případně jen velmi malé) vycpávky – tato odpověď se objevila osmkrát. Tři respondentky uvedly push-upku, stejný počet označil za oblíbený typ podprsenku balkónkového typu. Dvě dotazované nečastěji nosí podprsenku s vycpávkami (bez specifikace modelu). Dvě respondentky uvedly jako nejoblíbenější typ podprsenku pouze s kosticemi, bez výztuže či vycpávek. Bezešvá podprsenka, bolerko a zmenšující podprsenka byly zmíněny každá jednou respondentkou.

Ze speciálních typů pro různé příležitosti, které mají ve svém šatníku, uváděly respondentky nejčastěji podprsenku pod společenské šaty bez ramínek či s odepínacími ramínky (v sedmi případech) a s průhlednými ramínky (dva případy). Další dvě dotazované uvedly, že vlastní podprsenku pod společenské

šaty, která není bez ramínek (používaly výrazu „slavnostní“). Sportovní podprsenku užívá 5 respondentek (což bylo pro mě překvapivě nízké číslo). Pět respondentek odpovědělo, že nemají žádnou podprsenku pro zvláštní účely či příležitosti. Osmkrát respondentky explicitně uvedly, že se snaží vždy si obléci podprsenku, která nejlépe odpovídá barvě svršku (nevzaly by si třeba černou podprsenku pod bílé tričko).

V hodnocení trhu, kde měly respondentky nejprve oznámkovat jako ve škole, jak jim vyhovuje současná nabídka podprsenek na trhu, byla průměrná známka 1,84 (průměr jsem počítala z odpovědí 16 respondentek, pět zbylých uvedlo, že situaci na trhu s podprsenkami nechtějí hodnotit, neboť se o něj nezajímají a nemají ho dostatečně zmapovaný). Některé respondentky výrobce „omlouvaly“ s tím, že chyba je také na jejich straně (nezajímají se, nehledají dostatečně intenzivně, jsou příliš konzervativní, věnují nákupu příliš málo času apod.).

„Tak dvojka. To bych se musela víc snažit. Odmítám třeba experimentovat s internetovými obchodami.“ (respondentka 3)

Dvě respondentky výslovně zmínily, že pozorují zlepšení nabídky trhu, a to v porovnání s obdobím před rokem 1989 a s 90. léty minulého století .

„To bylo za hlubokýho totáče, že se nesměly podprsenky zkoušet. To ses na ni podívala a řekla jsi ‚Jo.‘ A pak jsi měla doma hromadu nepoužitelných podprsenek. To bylo hrozně pitomý.“ (respondentka 3)

Známkou za 1 ohodnotilo trh 5 respondentek (1 respondentka trvala na hodnocení 1–2). Dvě respondentky si postěžovaly na vzhled podprsenek na trhu.

„Někdy mám problém sehnat nějakou, která by se mi líbila.“ (respondentka 11)

„Často se mi nelíbí design.“ (respondentka 12)

Ve třech případech se stížnosti týkaly přílišného objemu vycpávek.

(Máš problém sehnat podprsenku, která se ti líbí a zároveň ti sedne?)

„Někdy ano, mám problém sehnat nevycpaný. Ne že by to bylo nemožný, ale těch vycpanejších je mnohem víc.“ (respondentka 5)

(A je pro tebe problém sehnat takovou, která se ti líbí a zároveň ti sedne?)
„Docela jo Asi hlavně kvůli té velikosti. Často vidím třeba super vycpaná D, což nechápu. To je přece paradox!“ (respondentka 19)

„Pravda je, že jsem výrobcům podprsenek dost křivdila. O víkendu jsem si zrovna koupila dvě, které mi sedí a dohromady jsem za ně dala jen 500. Dobrá, možná bych je teď hodnotila známkou 3 [v prvním interview hodnotila dotazovaná známkou 4] ale fakt je, že když přijdeš do obchodu s prádlem, tak 80 procent podprsenek je vyrobeno tak, aby zvětšovalo objem. To znamená, že jsou všemožně vycpané ‚kdovíčím‘. To si opravdu většina paní a slečen kupuje podprsenky, ve kterých mají opticky prsa dvakrát taková? Mladé slečny možná, ale pochybuju, že padesátiletá paní po tom také touží.“ (respondentka 1, druhý rozhovor)

Zdá se, že v tomto aspektu trh nereflektuje jejich přání – jak bylo řečeno výše, při hledání oblíbených typů podprsenek vyšlo najevo, že více než polovina dotazovaných má v oblíbě podprsenky, které nemají žádné vycpávky. Pro některé je to dokonce základní požadavek.

„(...) hlavně nevyčpaný, jen s kosticí, hlavně ne takový ty tlustý.“ (respondentka 1)

„Nenosím takový ty vypolstrovaný.“ (respondentka 11)

„Určitě musej bejt pevný, ale ne obrovský polštářky, abych byla jako Dolly Buster.“ (respondentka 14)

3.4 Respondentky jako uživatelky

Na základě odpovědí na otázky v oddílech A a D jsem se snažila porozumět tomu, jak často a za jakých okolností respondentky podprsenku nosí či nenosí (což dále označuji jako uživatelský styl, či styl nošení podprsenky), a získat stručný přehled toho, kdy dotazovaná začala podprsenku nosit, jaké to v ní vyvolávalo pocity a jak se změnil způsob, jakým podprsenku nosí (pro což užívám pojmu uživatelská historie). Ze zkoumání a porovnávání respondentčiny uživatelské historie a jejího současného stylu nošení

podprsenky jsem se snažila mimo jiné získat data ilustrující, jak se respondentky prostřednictvím podprsenky identifikovaly a vyrovnávaly s rolí ženy. Jak uvedla jedna dotazovaná:

„[Podprsenku jsem začala nosit] ...protože už to prostě bylo nevhodný, ji nenosit. Začínáš mít krámy, začínáš bejt ženská, tak se ti změní představa toho ženství, který exponuješ. Jak by ses jako ženská měla chovat na veřejnosti.“
(respondentka 10)

Z hlediska věku, kdy začaly respondentky podprsenku nosit, se v souboru vyskytly dva extrémní případy (u jedné respondentky se tak stalo ve třiceti letech, u druhé ve třiatřiceti). Rozhodla jsem se věnovat se jim zvlášť (viz dále) a vyřadit je z výpočtu průměru. Dále jsem byla nucena vřadit dvě respondentky, které uvedly, že si na to nevzpomínají. Průměrný věk, který dotazované odhadly jako věk, kdy zařadily podprsenku do svého šatníku, byl 13,24 let; medián 14 let. O průměr odhadu jde proto, že často respondentka nedovedla přesně určit, kdy k tomu došlo. To ovšem neznamena, že si nepamatuje jiné věci, které se k tomuto životnímu momentu váží.

„Když mi bylo 14. Saténová fialová. Obávám se, že to bylo v roce '69. (...) A vlastně kolem toho devětašedesátýho bylo období, kdy se moc podprsenky nenosily, že to bylo takový free, jak k nám dolehly květinové děti.“
(respondentka 3)

„Ale první jsem měla takovou tu látkovou, elastickou, co se natahuje přes hlavu. A pamatuju si, že jsme ji [s matkou] kupovaly v Tesku ve Spálený. Docela si to pamatuju, asi to byl nákej silnej zážitek. Taky si pamatuju, že jsem v té době ještě nosila třeba jedno tričko víc dní po sobě, dokud nebylo špinavý, že jsem ještě oblíkání tehdy moc neřešila.“ (respondentka 11)

Při dotazu na pocity, které respondentky měly, když začaly podprsenku nosit, byl často opakujícím se námětem vnímaný tlak ze strany vrstevnic. Objevil se paradox známý i z jiných oblastí lidského života. Z některých výpovědí vyznívá, že ty dívky, kterým v dospívání výrazně narostla ňadra a začaly nosit podprsenku, byly často našťvané, že ji musí nosit, a nejspíše ze změn tělesných proporcí a z pozornosti, které se jim dostávalo. Tuto

nutnost nosit podprsenku z důvodu tělesného vývoje některé respondentky reflektovaly jako do jisté míry traumatizující situaci. Šlo jednak o vnímanou náhlost, s níž k těmto proměnám docházelo, za druhé o pocíťovanou předčasnou vyspělost těla.

„Já jsem ji začala nosit, protože mi vyrostly prsa během prázdnin. Trošku jsem se toho lekla, protože to bylo rychlý. Nevěděla, jakou si mám vybrat, komu mám říct o pomoc a tak.“ (respondentka 1)

„Určitě jsem ji tehdy jako menší nosit nechtěla, protože to byl pro mě symbol dospělého světa, do kterého jsem si nepřipadala, že patřím. Důvodem toho negativního vztahu bylo, že jsem měla dospělejší tělo než mysl. Že ji moje vrstevnice ještě nepotřebovaly.“ (respondentka 5)

„Tehdy jsem ji nosila čistě proto, že jsem měla pocit, že bych ji měla nosit, že už mi vyrostly prsa, ale jinak to byl spíš vopruz.“ (respondentka 16)

„[Podprsenku jsem začala nosit] ...asi ve dvanácti, měla jsem velká prsa už na základce. Bylo mi nepříjemné, že mám velká prsa a moje spolužačky ne, takže mi vadila asi i ta podprsenka.“ (respondentka 19)

„Pocit jsem měla spíš nepříjemný, styděla jsem se za své tělo.“ (respondentka 20)

Na druhou stranu ty dívky, u nichž byl růst poprsí pomalejší, záviděly svým vyvinutějším spolužačkám a měly pocit (jenž je v různých obměnách v pubertě dost častý), že jsou snad poslední, co prsa ještě nemají (a podprsenka to mohla pomoci zamaskovat).

„[Byla to] ...čistě kamufláž. Měla jsem tehdy 40 kilo a holky kolem mě už je [prsa] pomalu měly, připadala jsem si blbě mezi těma pučícíma prsíčkama.“ (respondentka 14)

„Kdy... [jsem začala nosit podprsenku]? Velmi pozdě, tak ve třinácti. Měla jsem tam prd.“ (respondentka 15)

„(...) jsem toužila být vybavená a na rozdíl od spolužaček jsem nebyla. Tak asi v patnácti jsem ji začala nosit.“ (respondentka 18)

Ne vždy jsou se začátkem nošení podprsenky spojeny negativní pocity. Některé ženy ji naopak vítaly. Dospělost u nich pravděpodobně vyvolávala spíše pozitivní asociace.

„A chtěla jsem ji nosit, protože mi to přišlo hrozně dospělý, jako že dospělý lidi nosí podprsenky (...).“ (respondentka 2)

„Na začátku v pubertě si toho kluci, spolužáci, všímali, tahali mě za zapínání, ale nevnímala jsem to nějak negativně, naopak, docela se mi to líbilo, že mě obdivovali. Určitě to vzbuzovalo zájem druhého pohlaví.“ (respondentka 6)

(Byla jsi ráda, že ji máš?) *„No jasně, připadala jsem si dospělá.“* (respondentka 10)

Tyto pocity i jejich ambivalence nebyly překvapivé, očekávala jsem je na základě analýzy vlastních zkušeností. Jde o postřehy, které se nevymykají z běžně vnímaného obrazu období dospívání, uplatňují se zde podobné zákonitosti jako v jiných oblastech života dospívajících. Primárně tak vyvozují ze závěrů, k nimž jsem došla na základě introspekce.

Výše zmíněné dvě respondentky, které začaly nosit podprsenku až v dospělém věku, uváděly pro své rozhodnutí dva hlavní důvody – nepocit'ovaly jako nutné ji nosit nebo je odrazovalo nepohodlí.

„Já ale dodneška myslím, že mi prsa nevyrostly. (...) Je pravda, že mi to lidi vymlouvali, ale mně přijde, že jak jsem vyzáblá, tak že je to opravdu ,kde nic tu nic‘.“ (respondentka 7)

Tato respondentka také uvedla, že podprsence neupírá praktické výhody, jichž výjimečně sama využila.

„Když jsem měla před dvěma lety úraz nohy a musela jsem chodit o berlích, brala jsem si na sebe, když jsem někam šla, vrchní díl bikin, protože ten pohyb prsou, když jsem poskakovala o těch berlích, byl dost bolestivej. Ale pak jsem to zas nosit přestala.“ (respondentka 7)

V průběhu roku 2012 si pak zakoupila dva kusy podprsenek, které nosí velice zřídka a za velmi specifických okolností – když jde na pracovní pohovor.

Druhá respondentka shrnula svou uživatelskou historii následujícím způsobem:

„Začala jsem ji nosit v říjnu, před asi čtyřmi měsíci. Ale patnáct, šestnáct let jsem ji nenosila. (...) V pubertě jsem ji asi dva měsíce nosila, ale protože jsem zdědila podprsenky po mamě, tak mi nějak nesesedly, a mě přestalo bavit ji nosit. Myslela jsem si, že všechny podprsenky jsou takhle nepohodlné. Prsa jsem měla pevná a měla jsem pocit, že to asi není nutné. Postupně mi ale prsa rostla, byla větší a větší a taky už ne tak pevná, tak jsem si řekla, že je čas.“
(respondentka 21)

Tato respondentka v soukromí stále podprsenku nenosí, ale stala se její častou uživatelkou, když jde na veřejnost.

Na dotaz, zda a jak často nosily respondentky podprsenku v soukromí v období dospívání, odpovědělo 9 ze zbylých 19 respondentek „ne“ či „většinou ne“. Čtyři dotazované podprsenku tehdy nosily v soukromí vždy, tři uváděly, že většinou ano. Na veřejnosti ji tehdy vždy nosilo patnáct respondentek z devatenácti, čtyři odpověděly „většinou ano“. Dvě, jak již víme, ji nenosily ani v soukromí, ani na veřejnosti.

Odpovědi ukázaly, že 20 z 21 participantek v pubertě minimálně krátkodobě nosilo podprsenku. Jedna od jejího nošení upustila záhy a nedávno si k ní opět našla cestu. Další hovořila o období, kdy dávala přednost jinému způsobu tvarování prsou, ale byla nucena se k nošení podprsenky vrátit.

„Bylo období asi dvaceti let, kdy jsem podprsenku nenosila a nosila jsem takové to all-in-one, nebo jak se tomu říká, body. Vyhovovalo mi víc než podprsenka, bylo obepínající a ty prsa mi dostatečně drželo. Asi před šestnácti lety jsem začala podprsenku zas nosit, když se výrobek z trhu ztratil.“
(respondentka 13)

Dále můžeme sledovat, jak si postupem času každá uživatelka vytváří svůj vlastní styl nošení, do něhož se promítá několik faktorů. Tím mohou být například fyzické změny.

„Prsa rostly, zvykla jsem si. Dřív mi bylo pohodlnější ji nenosit, teď ji nosit, asi tak 2 roky.“ (respondentka 16)

Na stylu nošení se podílejí také lidé a informace, se kterými se respondentky setkaly a které je ovlivnily. Promítá se do něj také sexualita a případný partnerský vztah.

„Primární má podle mě zdravotní [funkci] (...) hlavně poslední dobou jsem si uvědomila její důležitost, já se obecně o ty prsa docela starám (...) Dřív jsem ji nosila míň často.“ (respondentka 8)

„Já si poslední rok častěji dovolím jít bez ní, dřív to pro mě bylo nepředstavitelný. Protože jsem se sčuchla s komunitou spíš volnomyšlenkářskejch lidí, třeba tou J., která ji nenosí, tak si kolikrát říkám, proč ji nosím. Mám takovou posunutou pubertu.“ (respondentka 18)

„Když jsem začala být sexuálně aktivní. Pak u úpadku do stereotypu v dlouhodobém vztahu.“ (respondentka 2)

Svou roli při utváření uživatelského stylu hraje také zvýšení sebejistoty oproti období puberty a utváření self-image, a to prostřednictvím zkušeností s vlastním tělem a interakcí ve vztazích.

„Zvýšilo se mi sebevědomí, taky mi třeba chlapi, s kterými jsem byla, řekli, že je OK, jaký mám prsa (...) Dřív jsem ji nosila ještě víc než teď. Víc jsem se styděla. Když jsem byla s kamarády, tak jsem v ní i spala. Ale to jsem měla speciální, ne tu vypracovanou. Postupně jsem ji odložila, protože to byl vopravdu ji nosit.“ (respondentka 14)

V této souvislosti jsem se také setkala s vlivem skutečnosti, kterou respondentka označila jako zvyk či „lenost“.

„Jde o zvyk. Často jsem přišla ze školy a nesundala jsem si ji a postupně jsem si na to zvykla a stalo se to mojí součástí, tak ji nosím i doma. (...) Ze začátku jsem ji nosila míň, pak jsem ji byla líná svlíkat a oblíkat a začala jsem ji nosit pořád.“ (respondentka 12)

Co se týče současného uživatelského stylu dotazovaných, 15 respondentek uvedlo, že na veřejnosti nosí podprsenku vždy. Tento počet tedy zůstal stejný, i když došlo ke změnám v uživatelském stylu některých žen. Pět uvedlo, že ji na veřejnosti nosí většinou. V soukromí nosí podprsenku 4 respondentky vždy, většinou ano 6. Tři ji v soukromí většinou nenosí, pět dotazovaných v

soukromí podprsenku nenosí vůbec. U tří byla odpověď „někdy“/ „občas“ / „tak napůl“. Zvýšil se tedy celkově počet žen, které v soukromí podprsenku nosí.

Poznámka ke konotaci pojmu soukromí: za soukromí považují respondentky vždy domov a zahrnuje i další osoby, s nimiž jej sdílí. Partneři tedy, pokud s nimi respondentka sdílí domácnost, přestávají být „veřejností“. Dá se říci, že v dlouhodobém partnerství přestávají mít vliv na to, jak respondentka nosí či nenosí podprsenku.

„[Nosím ji] *Před jakejmakoliv lidma kromě manžela.*“ (respondentka 2)

„*Před přítelem je mi to jedno, sundávám si ji, když je mi nepohodlná.*“ (respondentka 19)

Dvanáct respondentek uvedlo, že si nedovede představit, že by podprsenku vůbec nenosily. Čtyři participantky si tuto eventualitu dovedou představit. Tři respondentky odpověděly, že by si to dokázaly představit a že by ji ani nenosily, kdyby byl splněny určité podmínky (v jednom případě šlo o podmínku, že by dotyčná měla menší ňadra, dvě respondentky by podprsenku nenosily, pokud by to nebyla společenská nutnost).

„*Vůbec si to nedovedu představit, najednou si člověk uvědomí, jak je to vlastně důležitá věc, vid’?*“ (respondentka 1)

„*Ne. Tedy kdyby ji nenosil nikdo, tak bych ji taky nenosila, jinak je to pro mě společenská nutnost, tak když jdeš na svatbu nebo nějakou takovou událost, tak si vezmeš punčocháče.*“ (respondentka 10)

„*Ne, to ne. Mám prsa čtyřky. (...) Navíc dost běhám a nemít při tom podprsenku by byla sebevražda.*“ (respondentka 19)

„*Jsou situace, kdy si fakt nedokážu představit, že bych ji nenosila – v práci třeba. Jinak to mám jako svůj soukromý svátek, odměnu, radost, když si to dovolím někdy nemít. Mám třeba takovou vestičku z tužšího materiálu, která mi dovoluje podprsenku nemít ani v práci. Je to takové moje tajemství.*“ (respondentka 18)

Jako velice přínosná se ukázala otázka „Jaké jsou podle vás důvody žen, které podprsenku nenosí?“ (Ve dvou případech pak byla otázka nahrazena

dotazy „Mohla byste popsat, proč podprsenku nenosíte?“ a „Proč podle vás ženy podprsenku nosí?“) Častou odpovědí bylo, že jim je to nepohodlné a že asi tyto že mají malá či minimálně pevná prsa.

„No, když má někdo takový ty ‚lentilky pod kobercem‘, tak to není potřeba.“
(respondentka 21)

(...) *A hlavně asi maj malý prsa, protože s velkýma si to nemůžeš dovolit.*
(respondentka 6)

„Nebo je to pro ně pohodlnější, mají malá prsa.“ (respondentka 15)

„No tak třeba že mají pocit, že ji nepotřebují nosit. Já bych ji taky nosila méně často, kdybych měla menší ňadra. Nebo to může být nějaké vyjádření jejich životního postoje. Nebo se cítí pohodlněji bez ní.“ (respondentka 5)

Že nenošení podprsenky může také sloužit jako prostředek vyjádření určitých životních postojů není ojedinělá odpověď.

„(...) *A může to být i způsob života. Že ji člověk nenosí a vymezuje se vůči okolí. Jako třeba někdo nenosí spodní kalhotky. Nebo jako jsou třeba nudapláže. Že je to svým způsobem exhibice. Možná je to svým způsobem i určitéj projev sebevědomí. Že se bereš tak, jak seš, že k tobě ty prsa patří.*“
(respondentka 3)

„Nebo to může být vyjádření jejich životní ho postoje.“ (respondentka 5)

„To je teda těžká otázka. Asi si myslí, že mají malá prsa a nepotřebují ji. Taky jako provokaci.“ (respondentka 8)

„No, podle mě ji nenosí hlavně takový ty ‚přírodní typy‘, ty batikovaný ‚víly‘. Myslím, že to berou stejně jako holení. Znáám holku, která si myslí, že je to sexy. Taky že si připadají moc svázaný, což už mi přijde trošku jako klišé.“
(respondentka 10)

„No, chtějí být nesvazovány, jsou takový volnomyšlenkářky (...).“
(respondentka 6)

„Nenosit ji do společnosti, to bych brala jako důkaz částečně svobodomyšlnosti, částečně nevkusů. Občas si v duchu až říkám ‚Proč nám to děláš?‘, protože na to není hezkej pohled. (...)“ (respondentka 14)

Jak si můžeme všimnout, motiv „svobodomyslnosti“ a rebelie se v této souvislosti objevuje vícekrát. Respondentka, která začala podprsenku nosit nedávno, tuto tendenci nepřímo potvrdila i z vlastní zkušenosti.

„Mojí nevlastní matce, která je katolička z Moravy, to hrozně leželo v žaludku, pořád se mě ptala, kdy ji začnu nosit. U ní to spadá do té kategorie ‚... co není správný‘: že nejsem vdaná, že nemám děti a že nenosím podprsenku.“ (respondentka 21)

Pojem provokace má ovšem dvě roviny – může se týkat nejen okolí jako takového, jež může provokovat svým porušováním určitých kulturních norem, ale také specificky opačného pohlaví. Nenošení podprsenky a erotickou přitažlivost dala do souvislosti řada respondentek.

„Podle mě zdravotníci, že se chtějí cejtit uvolněnější, někdy se cejtí bez ní víc sexuálně přitažlivější.“ (respondentka 11)

„Anebo si připadají eroticky přitažlivější, když nejsou v krunýři.“ (respondentka 13)

To považuji za velice zajímavé, zvláště pak ve světle toho, o čem se zmínily obě respondentky, které většinu svého dospělého života podprsenku nenosily: opakovaně se v souvislosti s tím setkaly s reakcemi mužského okolí, z nichž vyplývalo, že se dotyční domnívají, že o ně má respondentka sexuální zájem. Tento efekt ale nebyl ze strany respondentek zamýšlený.

„Setkala jsem se několikrát s takovou reakcí, ze které vyplynulo, že mě považují za promiskuitní. Což nevím, jestli to nesouvisí také s tím, že nosím krátké sukně. Ale stejně se to obojí týká oblečení. Jinak jsem se s žádnou reakcí, ze které by vyplývalo, že tím chci něco vyjádřit, že to něco symbolizuje, nesečkala.“ (první rozhovor, respondentka 7)

(Měla jste někdy dojem, že si lidé vaše nenošení podprsenky interpretují jako signál, že jste promiskuitní?) *„Ano. Přijde mi, že někdy si to chlapi interpretovali tak, jako že jsem připravená jít s nima hned do postele. Jako že kvůli tomu už mám o tu jednu vrstvu míň.“* (respondentka 21)

(A jakého pohlaví byly ty osoby, které podle tebe usuzovaly na tvou promiskuitu, jak jsi zmínila? Byli to muži?) *„To je pravda, přesně takhle jsem*

to myslela, stalo se mi to několikrát, nejde tedy jen o ojedinělý případ. Stejně tak jsem zaslechla ze strany žen (rozhovor, který jsem slyšet neměla) stejný pohled na věc. Nikdy jsem se ale nesetkala s tím, že by některá žena v mém okolí obecně podprsenku nosící vyjadřovala svůj zájem o někoho jejím vynecháním. Ale zažila jsem lidi, co si kvůli novému partnerovi kupovali nové prádlo. Takže nemám nejmenší tušení z čeho lidová představitost vychází. (druhý rozhovor, respondentka 7)

Z odpovědí jiných respondentek ale zase vyplývá, že se možná opravdu jedná o „lidovou představitost“.

(Přemýšlela jsi někdy o tom, že bys naznačovala osobě opačného pohlaví, že máš o ni zájem, tím, že by sis nevzala podprsenku? Použila jsi někdy tuto strategii?) *„Tak to určitě ne. Nelíbí se mi můj tvar prsou a mám je malý, takže bych si připadala jako dítě. Takže ne, s klukem jít někam bez podprsenky, že bych ho tím sváděla, to mě nenapadlo.“ (druhý rozhovor, respondentka 10)*

Je zde tedy patrné určité napětí pramenící z různých interpretací vztahu erotiky a podprsenky.

K problematice toho, zda v dnešní době stále existuje spojení podprsenky (či spíše její odmítání) a idejí hnutí za práva žen, jak jej známe třeba z konce 60. let 20. století, přímo hovoří odpovědi od dvou respondentek.

„Nikoho neznám [kdo by nenosil podprsenku, protože je to symbol nadvlády mužů, kteří dělají ze žen sexuální objekty], ale věřím, že to takhle má. S nikým jsem se o tom takhle nebavila.“ (respondentka 1)

„Co se týče feminismu, tak znám někoho, kdo o tom takhle přemýšlí, ale ta ji, myslím, taky nosí.“ (respondentka 21)

3.5 Funkce podprsenky

Oddíl C scénáře rozhovoru se věnoval mapování vnímaných funkcí podprsenky. Otázka „Jaké jsou podle vás funkce podprsenky?“ byla koncipována jako otevřená s tím, že pokud respondentka bude mít potíže

odpovědět, budou jí nabídnuty příklady či možnosti. Na základě reflexe potenciálních odpovědí, které jsem nastínila v 2.3, jsem se rozhodla do této nabídky zahrnout funkci erotickou, estetickou a zdravotní. Toto rozdělení se ukázalo jako problematické, neboť respondentky nedokázaly často estetickou a erotickou funkci od sebe oddělit. To bylo patrné zejména tehdy, když měly udělit jednotlivým funkcím procentuální podíl, který by vyjádřil, v jakém poměru vykazuje podprsenka tyto funkce v jejich životě.¹⁴⁴ Zatímco je možné jasně identifikovat jistou polarizaci mezi estetickou a erotickou funkcí na jedné straně a funkcí zdravotní na straně druhé, rozlišení mezi estetickou a erotickou funkcí je nejasné a v odpovědích vede buď k potlačení jedné z těchto dvou, nebo k různým „figlům“ ze strany dotazované, například „přelévání“ funkcí podle situace.

„Estetická pořád, ale erotická je taky důležitá. Jsou tak nějak stejně závažný a jakoby se to přelejvalo podle situace.“ (respondentka 10)

Respondentky byly také vyzvány, aby uvedly jiné funkce, místo či jako doplnění zmiňovaných tří. Těmi se zabývám dále v textu.

U zmíněných tří funkcí použitých pro účely rozhovoru, tedy u zdravotní, estetické a erotické, měly účastnice šetření uvést, kterou z nich vnímají jako nejdůležitější, a to jak obecně (z hlediska toho, která funkce je nejvíce propagována médií, jaká je podle nich nejdůležitější pro jiné ženy, jak je podprsenka obecně vnímána), tak v osobní rovině (zde měly jednotlivým funkcím podprsenky přiřadit procentuální podíl). Podle čtrnácti respondentek je obecně na prvním místě estetická funkce, pro 9 respondentek je tato funkce nejdůležitější také osobně. V procentuálním vyjádření získala estetická funkce průměrně 50 %.

Zdravotní funkce se ukazuje ve všech rovinách jako málo důležitá. Pouze jedna respondentka uvedla, že vnímá tuto funkci jako tu, která je obecně uváděna jako nejdůležitější, nejčastěji zmiňovanou médií atp. Pro jednu respondentku byl zdravotní aspekt podprsenky osobně důležitější než estetický

---

¹⁴⁴ Jde o otázku (d): „Dokázala byste procentuálně vyjádřit (při celkovém součtu 100 procent), jak jsou ty funkce podprsenky, které jsme si společně teď jmenovaly, pro vás osobně důležité?“

a erotický. V celkovém procentuálním hodnocení bylo ale zdravotní funkci přiřazeno průměrně 22 %, což je více než u funkce erotické.

Tři respondentky určily v obecné rovině jako nejdůležitější funkci erotickou. Jedna dotazovaná uvedla, že pro ni soukromě je ze zmíněných tří funkcí nejdůležitější právě erotická. Procentuální poměr erotické funkce na celkovém 100% objemu důležitosti tvořil 15 %.

„No, řekla bych, že právě asi ta erotická. S tím, že právě podprsenku bereme jako nástroj určený k erotice, jsme ochotny za ni víc zaplatit a strávíme víc času jejím výběrem. Takže je v tomhle smyslu asi pro nás nejdůležitější.“ (respondentka 5)

„A myslím, že je to i pro opačné pohlaví, že se chlapům líbí, když žena nosí hezký prádlo (...) nebo že to funguje na principu negace, že chlapa může odradit, když žena nenosí hezký prádlo. (...) Já si myslím, že tělo je erotičtější, když se nechává něco zahaleného.“ (respondentka 2)

„Podprsenka může mít erotickou funkci, ale záleží na tom, zda má žena vhodnou podprsenku. Erotičtější je něco, co je částečně zakrytý, než to, co je odhalený, je tam ten faktor fantazie.“ (respondentka 21)

Na druhou stranu zazněly i odpovědi, které přímo vypovídaly o tom, že erotická funkce podprsenky je často vnímána jako velmi málo důležitá. V řadě případů byly ilustrovány osobní zkušenosti.

„Já třeba mám tu zkušenost s chlapama. že se jim člověk stejně víc líbí nahatej. On je to možná takovej mýtus, že se chlapům líbí to prádlo. Asi [se jim líbí] proto, že si představují, že už je dole.“ (respondentka 18)

„(...) Myslím, že je taková mediální masáž, aby si holky vycpávaly prsa, i když to klukům třeba je jedno.“ (respondentka 16)

„(...) mám nějaký na večer (...) No, pro zvláštní příležitosti. Ale zjistila jsem, že je to úplně jedno, protože když si T. vyndá čočky, tak nic nevidí.“ (respondentka 11)

„Několikrát jsem byla muži upozorněna, že právě absence podprsenky má erotickou funkci.“ (respondentka 7, první rozhovor)

V ostatních případech figurovaly jako nejvýznamnější jiné funkce, kterými dotazované ženy nahradily či doplnily uvedené tři, a to i u určování procentuálního podílu důležitosti.

Z těchto dalších funkcí byly jmenovány mimo jiné takové, které by se daly souhrnně označit jako praktické (někdy je tak nazvaly samy respondentky). Několikrát dotazované například uvedly, že je pro ně podprsenka důležitou vrstvou ochrany před chladem. Jiné zmínily, že jim nošení podprsenky zlepšuje držení těla. Vyskytly se i další odpovědi orientované na praktičnost tohoto kusu oděvu.

„No, myslím, že v zimě by mi to chybělo. (...) No, jako že ti umožňuje lepší pohyb, jak ti drží prsa. Že můžeš popoběhnout, aniž by ses za ně musela držet.“ (respondentka 3)

„Taky mi je větší teplo, když ji mám, je to další vrstva látky. (...) Taky se vejdu do oblečení 38 a nekupuji si už velikost 40, protože tím, že mám prsa výš, sedí mi i střih toho oblečení.“ (respondentka 21)

„No, možná i podporující, aby se ti líp chodilo, máš lepší držení těla.“ (respondentka 6)

Co se týče významů, které by se daly označit za mimo-praktické, či dokonce symbolické, jednou se vyskytla v souboru odpověď, že podprsenka může sloužit jako prostředek vyjádření statusu. Jedna respondentka také uvedla, že je pro ni odložení podprsenky součástí každodenního přechodového rituálu. Jiná dotazovaná uvedla, že podprsenka má pro ni ochrannou funkci, přináší ji pocit bezpečí. (Je otázka, zda v tomto případě již funkce čistě praktická nemá nějakou symbolickou rovinu.)

„Jedině, že se chci blýsknout značkou.“ (respondentka 8)

„Nosím ji denně, někdy o víkendu ne. Nebo když přijdu z práce, tak si ji sundávám. (...) Je to přelom dne mezi kanceláří a domácností.“ (respondentka 3)

„Je to pro mě pohodlnější, nemám ráda volný hrudník, potřebuju ji pro pocit pohodlí, bezpečí.“ (respondentka 20)

Dá se také říci, že respondentky vyjadřovaly ve svých odpovědích, že podprsenka může sloužit jako nástroj enkulturace, potažmo jako prostředek identifikace s ženskou rolí. Vnímají podprsenku jako něco, co je vyžadováno společností a co jednoduše k roli ženy patří. Některé tuto skutečnost uvedly přímo (v tomto případě šlo o studentky či absolventky společenskovedních oborů a jejich schopnost nejrůznější jevy podobným způsobem reflektovat souvisí právě s jejich studiem), jiné tak učinily nepřímo.

„V pubertě, kdy si člověk osvojuje ty návyky, tak určitě hraje roli konformita, že ji nosí ostatní. (...) Pak taky normalizace prsou, zapadnutí do ideálu, kulturní normy.“ (respondentka 12)

„Myslím, že je málo žen, který se cítí dobře bez podprsenky. Že je to takový kulturní zvyk.“ (respondentka 4)

(Změnil se způsob, jakým nosíš podprsenku teď od doby, kdys ji začala nosit?) *„Je to stejný. Že je to vlastně pořád hledání, proč bejt ženská. (...)“* (respondentka 3)

„Mám malá prsa a mám z toho komplex. Když ji nemám, cítím se ‚žensky méněcenná‘.“ (respondentka 14)

„Mám ji společensky. Existuje tlak společnosti, že dáma nosí podprsenku. Nemyslím si, že člověk vypadá v podprsence nějak výjimečně esteticky líp než bez ní.“ (respondentka 7)

Aspekt podprsenky jako součásti určité kulturní normy je patrný potenciálně také v těch odpovědích, z nichž vyznívá, že nenošením podprsenky se žena stává svým způsobem zranitelnou. Ve stejném duchu můžeme zkusit interpretovat i určité fyzické reakce. Jedna participantka hovořila o tom, že když podprsenku nenosila, pociťovala zvýšenou pozornost lidí okolo sebe, což se projevilo tím, že se hrbila. Nenošení tedy může vyvolávat v jedinci pocit, že nějakým způsobem vybočuje, vstupuje do konfliktu s normou apod. Respondentky, které mají zkušenosti s nenošením podprsenky na veřejnosti, si toho jsou vědomy, byť o tom někdy hovoří s nadsázkou.

„(...) *Ještě když jdu na pracovní pohovor a snažím se předstírat, že jsem běžný civilizovaný jedinec.*“ (respondentka 7)

„(...) *A dokonce se mi stalo, že párkrát, když jsem ji neměla, si některý odrzlí kamarádi toho všimli a komentovali to, dělali si legraci. Takže společenský standard je ji nosit.*“ (respondentka 18)

Jako další důležitou funkci podprsenky, kterou respondentky zmiňovaly a která do jisté míry souvisí s tou předchozí (jak můžeme vidět ve výše uvedeném citátu z odpovědi respondentky 14), je třeba uvést zvyšování sebevědomí. Respondentky pocítují potřebu se alespoň do určité míry přizpůsobit vnímanému kulturnímu ideálu toho, jak by měly vypadat.

„(...) *Možná něco se sebevědomím.*“ (respondentka 10)

„*A dodání sebevědomí. To se netýká podle mě jen malých, ale i velkých prsou, něco jako korektor na pleť. Takže jakoby korekční?*“ (respondentka 14)

„*Když mají holky komplexy, zvedne jim sebevědomí.*“ (respondentka 16)

Jedna z respondentek, která podprsenku začala nosit teprve nedávno, uvedla zajímavou funkci, totiž že podprsenka jí umožňuje měnit tvar těla, a tím ovlivňovat interakci s lidmi.

„*Navíc mohu měnit tvar svých prsou, nosit různé oblečení, zvýraznit je, nebo potlačit. Cítím, že se pak mění interakce s muži i ženami, na základě toho, jaká mám prsa.*“ (respondentka 21)

Tato odpověď tedy reflektuje určitou možnost variability vlastního vzhledu či image, kterou může žena s pomocí podprsenky nabývat. Z tohoto přístupu můžeme vysoudit, že žena se nemusí předstávám společnosti vždy bezpodmínečně přizpůsobit, ale může nošení podprsenky pojmout jako součást své aktivní neverbální komunikace, případně určitý experiment, který může být vyhrocen až ve hře hraničící se sociologickým výzkumem (tento nápad může asociovat techniku umělé provokace, tzv. *garfinkeling*¹⁴⁵).

---

¹⁴⁵ Jandourek, J. *Průvodce sociologií*. Praha : Grada Publishing, 2008, s. 103.

3.6 Shrnutí

Data získaná sondou lze shrnout do několika závěrů.

Respondentky mají ve svém prádelníku od dvou do osmnácti kusů podprsenek, v průměru přibližně 8 kusů. Za rok si koupí mezi jedním a pěti novými kusy, průměrně asi 2 podprsenky. Většina respondentek má určitou cenovou hladinu, na které se při koupi nových podprsenek pohybuje. Více než polovina uvedla nejvyšší částku vydanou za jeden kus mezi 400 a 1000 Kč. (U Mokré se v kategorii 500–1000 Kč objevuje 36 % odpovědí, nejčastěji jsou uváděny částky mezi 200 a 500 korunami.¹⁴⁶)

Nejoblíbenějším typem podprsenky je podle účastnic model s kosticemi a vyztuženými košíčky bez vycpávek, který preferuje více než třetina. Dalšími často nošenými typy jsou podprsenky typu balconette, push-up či jiné podprsenky s vycpávkami, bolerko, podprsenka s látkovými košíčky a kosticemi, bezešvá podprsenka a zmenšující podprsenka. Překvapivé bylo zjištění, že sportovní podprsenku užívá pouze 5 respondentek, tedy zhruba každá čtvrtá.

Při známkování situace na trhu s podprsenkami byly uváděny známky od 1 do 4, průměrná známka je 1,84. Mezi konkrétními připomínkami k současnému sortimentu zaznělo, že respondentkám vadí přílišný objem vycpávek u nabízených podprsenek a neuspokojivý design.

Z reakcí devatenácti respondentek vyplynulo, že mají poměrně jasnou představu o tom, jaká velikost podprsenky je pro ně vhodná, pouze dvě přiznaly, že neví, jakou velikost by měly nosit. (Vycházela jsem čistě z výpovědí, aniž bych se blíže zabývala tím, jestli dotyčné opravdu správnou podprsenku nosí.) Mimochodem H. Mokrá dochází k závěrům, že 92 % žen z jejího vzorku ví, v jaké velikosti tento kus prádla kupovat, ale zároveň 86 % žen nosí podprsenku, která jim nesedí. Vyvozuje tak z výskytu ukazatelů jako

---

¹⁴⁶ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 49.

jsou otlaky na ramenou od zadírajících se ramínek, prsa „přetékající“ z košíčků, zapínání, které se posouvá nahoru po zádech nositelky ad.¹⁴⁷

Čtyři respondentky zmínily možnost nechat si určit správnou velikost školeným personálem v některých specializovaných prodejnách. Jedna dotazovaná o této eventualitě uvažuje. Jedna respondentka té možnosti v minulosti využila a považuje ji za přínos. Další respondentka naopak uvedla negativní zkušenost, s níž se setkala ve svém okolí¹⁴⁸. Vzhledem k tomu, že šlo o výpověď takzvaně „z druhé ruky“, přistupovala jsem k ní s nedůvěrou (svou formou mi asociovala varování tradovaná v rámci moderního lidového folkloru známé jako „městské pověsti“¹⁴⁹).

Souběžně s probíhajícím šetřením jsem se tedy rozhodla sama navštívit jeden pražský obchod specializující se na dovoz a prodej spodního prádla, který zmíněnou službu nabízí, a obohatit získávané výpovědi o vlastní zkušenost. Obsluha v obchodě byla ochotná a na první dojem působila zcela profesionálně. Instruovala mě, abych si v převlékací kabině odložila oblečení z horní poloviny těla. V zápětí došlo – snad neúmyslně – k narušení dojmu profesionality, když poté, co mě takto prodavačka spatřila, prohlásila, že obchod se zaměřuje na podprsenky pro větší ňadra (domnívám se, že šlo o spontánní reakci, nikoliv o marketingovou strategii s cílem vyvolat u mně pocit nespokojenosti s objemem poprsí, a tak docílit toho, abych si koupila výrobek, který mi pomůže domnělý nedostatek zakrýt). Na základě podprsenky, kterou jsem měla na sobě, prodavačka zhodnotila, že nosím špatnou velikost (orientovala se podle ukazatelů, které zmiňuje Mokrá, konkrétně šlo o posuv zapínání podprsenky po zádech směrem vzhůru). Správnou velikost určila poté, co mě požádala o vyzkoušení několika podprsenek, a nabídla mi asi 10 kusů. Žádný z nabízených nestál 2500 Kč, jak

---

¹⁴⁷ Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009, s. 54.

¹⁴⁸ Šlo o následující výpověď: „(...) Kamarádka si takhle nechala změřit prsa v tom obchodě, kde to dělají, a vnutili jí tam podprsenku, takovou tělovou, která teda nebyla vůbec sexy, vypadala hrozně. Tedy asi byla hrozně praktická. Stála dva a půl tisíce. (...) Teda ne úplně, že by jí to ta paní vnutila, ale prostě to vyprávěla s takovým tím odevzdaným ‚...no, a odešla jsem s podprsenkou za dva a půl litru‘. Takže z toho důvodu tam moc nechci jít.“ (respondentka 10, druhý rozhovor)

¹⁴⁹ *Moderní folklor*. Dostupné z: <http://www.cernasanitka.cz/index.php?idfi=2&IDelanku=8>. 9.11. 2007.

uváděla účastnice šetření (šlo o částky od 800 do 1600 Kč). Prodavačka mě k nákupu přímo nevybízela, rozhodně na mě netlačila, nicméně čas a pozornost, jež mi věnovala, ve mně vyvolaly pocit, že jsem zavázána si jeden z nabízených modelů zakoupit (což je ovšem známý efekt, kterého se v marketingu využívá i v jiných oblastech spotřeby). Výsledkem bylo, že jsem zakoupila podprsenku, která mi nebyla zcela pohodlná. (Cítila jsem, že podprsenka je mi dost těsná kolem hrudníku, ovšem prodavačka mé námitky a žádosti o exemplář s větším obvodem před hrudník odmítala s tím, že větší obvod není potřeba. Nakonec jsem se podřídila jejímu názoru, neboť jsem ji považovala za autoritu na základě odbornosti.) Také částka, kterou jsem utratila, byla vysoko nad mou obvyklou cenovou hladinou.

Celkově tedy tento malý experiment přinesl zkušenost spíše negativní. Výsledek navíc nesplnil mé očekávání. Mou představou bylo, že nechám-li si od odborníka určit velikost (a tedy dostanu správnou velikost), bude mi podprsenka pohodlná. V tomto bodě jsem vycházela jsem z výpovědi respondentky, jež uváděla pozitivní zkušenost.¹⁵⁰ Odešla jsem však z obchodu s podprsenkou, o které jsem přesvědčená, že mi příliš nesedí, a myslím, že ji moc často nosit nebudu, i když je hezká. Stane se tedy podprsenkou pro „zvláštní příležitosti“ (viz kategorie uváděné respondentkami ve 3.3).

Tato skutečnost ve mně vyvolala několik otázek: Co to vlastně je správná velikost, jak ji definovat? Je právě personál obchodu s prádlem (byť školený) ten, kdo by měl o této definici rozhodovat? Je možné, že podprsenka *má* být nepohodlná, že je to jedna z jejích určujících charakteristik? Pokud tomu tak je, pak je pochopitelné, že nošení podprsenky může být některými ženami bráno jako jakýsi úděl. I zde se tedy ukazují určité další možné směry bádání v této oblasti.

Z dat dále vyplývá, že s nošením podprsenky souvisí proces, kdy se žena sžívá s rolí ženy a vytváří si postupně vlastní „uživatelský styl“. Ten se může měnit v návaznosti na vývoj ega, interakci s okolím a prožívání různých

---

¹⁵⁰ Respondentka ohodnotila podprsenky, které si pořídila na základě měření v obchodě, následovně: „Jsou mi tak pohodlné, že někdy zapomenou, že ji mám.“ (respondentka 21)

životních situací (začátek aktivního sexuálního života, fyzické změny apod.). Ať už nosí podprsenku častěji, či méně často než v pubertě, rozhodně k ní mají lepší vztah a necítí se zpravidla tak nejisté ohledně svého vzhledu. Vypadá to sice jako zjištění o pubertě, ne o podprsence, ale ukazuje se, že podprsenka má definitorickou funkci role ženy v kontextu společenských konvencí. Ostatně jak říká francouzská feministka Simone de Beauvoir, člověk se ženou nerodí, ale stává se jí.¹⁵¹

Co se týče otázky zkoumající funkce podprsenky, zdá se, že nebylo nejvhodnější nabízet možnosti odpovědí (nebo rozhodně ne právě ty tři, tedy erotickou, estetickou a zdravotní), na druhou stranu respondentky často samy nevěděly, jak k funkcím přistoupit a potřebovaly se od něčeho „odrazit“. Některé dotazované se snažily koncept uchopit „pochtivě“, jiné otevřenost otázky sváděla k ne zcela seriózním, ale spíše až žertovným odpovědím.

„A ta erotická funkce, co to vlastně znamená? Jakože si bereš jinou, když máš rande? Ale partner to nikdy neocení a vždycky mi ji sundá a ... asi i na základě téhle zkušenosti s muži jí nepřikládám takovou erotickou důležitost. Přičemž tu funkci estetickou chápu tak, jako že ji nikde neukazuju, jen vypadám líp oblečená s ní, než bez ní.“ (respondentka 5)

„Když si to dáš na hlavu, tak vypadáš jako Mickey Mouse.“ (respondentka 2)

V odpovědích se obecně vzato vyjevuje určitá polarita „vnějších“ a „vnitřních“ motivů (mezi nimiž samozřejmě existují určité přesahy). V případě dalšího zkoumání funkcí, které podprsenka plní, či motivů, proč ženy podprsenku nosí, bylo by možná vhodnější přejít od abstraktního pojmu funkce ke konkrétnějším prostředkům uchopení tohoto konceptu, např. s použitím modelových situací, které jednotlivé funkce vystihují, popř. s aplikací projektivních dotazů.¹⁵²

Současně se ukazuje, že existují určité „heterostereotypy“ – představy těch žen, co podprsenku nosí, o ženách, které ji nenosí (zpravidla jde o nějaké

---

¹⁵¹ Beauvoir, Simone de. *The Second Sex*. London : Vintage, 1997.

¹⁵² Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009, s. 104.

abstraktní „nositelky“, ne o konkrétní zkušenost). Z některých odpovědí lze usuzovat, že ty, co mají větší prsa, se domnívají, že by podprsenku nosily méně, kdyby měly menší ňadra, a malá prsa jsou také jednou z nejčastěji uváděných odpovědí, proč tedy asi některé ženy podprsenku nenosí. V tomto souboru ovšem obě respondentky, které nosí podprsenku zcela výjimečně nebo ji až donedávna vůbec nenosily, tuto představu nesplňují: mají stejně velká nebo větší ňadra než ženy, které uváděly zmiňovaný důvod.

Potenciálně velmi zajímavý jev naznačily odpovědi dvou výše zmiňovaných respondentek. Zdá se, že by zde mohlo jít o jeden z projevů odlišnosti v interpretaci sociálních situací u mužů a u žen. Zmíněné dvě respondentky shodně uvedly, že ač to nebylo jejich záměrem, opakovaně se u mužů setkávají s reakcemi, které lze interpretovat tak, že se muži domnívají, že nenošení podprsenky je vyjádřením sexuálního zájmu, případně pohotovosti k sexuálnímu styku. Vypadá to, jakoby muži „četli“ v absenci podprsenky něco, co se žena signalizovat nesnaží. Tato skutečnost by si pochopitelně zasloužila další zkoumání.

Co se týče šetření samotného, z jeho realizace jsem si odnesla zkušenost, že mé rozhodnutí raději použít záznamových archů než diktafon se ukázalo jako velice praktické, operativnější. Během rozhovorů panovala otevřená atmosféra, nepocítovala jsem obtíže při získávání důvěry respondentek a jejich odpovědi na mé dotazy byly otevřené. Praktická příprava v podobě shromáždění hypotetických důvodů, proč ženy podprsenku nosí či nenosí (viz 2.3) se ukázala jako velmi užitečná, neboť je bylo třeba v některých situacích respondentkám pro inspiraci prezentovat. Jak je již zmíněno, co se funkcí podprsenky týče, jejich pojetí a jejich formulace naopak příliš relevantní nebyly.

Souhrnně řečeno, šetření přineslo určitý pohled na spotřební chování žen ve vztahu k podprsence. Naznačilo také, že nošení podprsenky nese jisté prvky konformity. Toto chování by si rozhodně zasloužilo další výzkum, zejména v kontextu problematiky současného ideálu ženské krásy a dalších psychosociálních aspektů, jako je třeba sebepojetí, sebeschéma apod.

4 ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala podprsenkou z několika úhlů pohledu. Jednak jsem se pokusila přiblížit historické kontexty jejího vývoje v rámci proměn odívání žen v evropském, resp. posléze v euroatlantickém kulturním prostoru. Ukazuje se, že oděvy formující ňadra mají dlouhou tradici. Z doložených nálezů lze usoudit, že zahalování a formování horní části ženského těla se objevuje již v antice např. v podobě pruhů tkaniny či zvířecí kůže. Nález lengbergské podprsenky ukazuje zase středověké módní trendy v oblasti vývoje ženské garderoby. Ani doložené starověké a středověké části oděvů však nebyly přímými předchůdci podprsenky. Tím byl korzet, objevující se zhruba od přelomu 13. a 14. století n.l. a užívaný až do počátku 20. století. Na přelomu 19. a 20. století se objevují různé druhy „proto-podprsenek“, jako byly např. soutien-gorge, brassiere či prsospínka. Podprsenka, jak ji známe dnes se objevuje před první světovou válkou. Poté se rozvíjí především co se týče materiálů a modelů, princip zůstává stejný.

Druhý úhel pohledu akcentuje další nikoliv nevýznamný aspekt spodního prádla tvarujícího poprsí. Jak se na několika místech výkladu jeho vývoje snažím upozornit, nejen posléze podprsenka sama, ale už její předchozí formy (především korzet) nepostrádaly významné sociokulturní atributy. Podobou a kvalitou prádla (jeho zpracováním, zdobením apod.) byly vyjadřovány zřetelné signály o příslušnosti jeho nositelky k určité sociální vrstvě, o jejích majetkových poměrech, o jejím prestižním postavení apod. Vedle toho je možné vysledovat i některé konsekvence takřkajíc celospolečenské. Lze se totiž domnívat, že existuje určitá souvislost mezi idejemi osvícenství a Velké francouzské revoluce a přechodným ústupem korzetu. Každopádně je jisté, že koncem 19. století se korzet stává symbolem staré doby, svazování a omezování žen a mezitím se objevující podprsenka je naopak symbolem

pokroku, osvobození, odpovědí na redefinici pozice ženy ve společnosti. Ve druhé polovině 20. století se pak paradoxně podprsenka stává symbolem útisku a osvobození je spojováno s jejím nenošením. Tento aspekt ovšem postupně ustupuje do pozadí, podprsenka nicméně zůstává symbolem boje za „ženskou věc“ v jiných sociálních a kulturních kontextech (rakovina prsu, finanční nezávislost žen v Africe, příspěvek k diskusi o muslimské kultuře a tradici).

Třetí úhel pohledu na podprsenku potom zahrnuje určité aktuální empirické souvislosti. Jeho podkladem je totiž zpráva o realizaci menší kvalitativní sondy prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s 21 respondentkami. Údaje získané touto cestou potvrdily, co se již ukazovalo v historii odívání a vývoji podprsenky, totiž že nejde jen o pouhý kus oděvu, ale současně o fenomén s významným sociokulturním a psychosociálním přesahem. Obsahem rozhovorů byla témata týkající se uživatelské historie a současného stylu nošení podprsenky, názorů na funkce podprsenky a hodnocení situace na trhu se spodním prádlem. Šetření naznačilo některé trendy ve spotřebitelském chování žen stran podprsenky, ukázalo, že otázka jejího nošení či nenošení souvisí do určité míry s otázkou sociální konformity a v řadě neposlední odkrylo některé aspekty vztahu jejich nositelek k modelaci těla, který doznává v jejich sociálních a intimních životech určitých proměn. Mezi zajímavá zjištění také patří, že pravděpodobně existují určité „heterostereotypy“, tj. představy žen, co podprsenku nosí, o ženách (zpravidla nějakých abstraktních), které ji nenosí. Z některých odpovědí lze totiž usuzovat, že ženy s většími ňadry se domnívají, že by podprsenku nosily méně, kdyby měly menší poprsí, a malá prsa jsou současně jednou z nejčastěji uváděných odpovědí, proč asi některé ženy podprsenku nenosí. Ovšem respondentky, které nosí podprsenku zcela výjimečně nebo ji až donedávna vůbec nenosily, tuto představu nesplňují: mají stejně velká nebo větší ňadra než ty, které zmiňovaný důvod uváděly. Tyto respondentky byly také zdrojem potenciálně velmi zajímavé informace týkající se projevů odlišnosti v interpretaci sociálních situací u mužů a u žen. Shodně totiž uvedly, že ač to nebylo jejich

záměrem, opakovaně se u mužů setkávají s reakcemi, které lze interpretovat tak, že se muži domnívají, že nenošení podprsenky je vyjádřením sexuálního zájmu, případně pohotovosti k sexuálnímu styku. Vypadá to, jakoby muži „četli“ v absenci podprsenky signály, které se žena vysílat nesnaží.

Výpovědní hodnota realizovaného šetření je vzhledem k jeho rozsahu i povaze pochopitelně výrazně omezená. Nicméně se ukázalo, že v tomto dosud výzkumně nezpracovaném tematickém segmentu lze objevit řadu otázek, které by si zasloužily další a podrobnější pozornost. Jedná se například o problematiku současného ideálu ženské krásy, otázku integrace podprsenky do tradičního oděvního schématu v jiných částech světa, například v různých kulturních oblastech Asie a Afriky. Pozornost by si zasloužilo také třeba téma zpracování spodního prádla v umění. Zcela jistě nezbytným komplementem v reflexi podprsenky by bylo dát prostor druhé polovině populace, totiž mužům, kteří tuto část ženské garderoby nepochybně nahlízejí v poněkud odlišných významech a symbolech a jejich specifických genderově rámovaných kontextech.

Domnívám se, že tento trojí úhel pohledu, zahrnující perspektivu diachronní i perspektivu synchronní, jak bylo předesláno v úvodu, alespoň částečně přispěl k přiblížení podprsenky jako kulturologického fenoménu a některých souvislostí a otázek s ním spojených.

Jsem si samozřejmě dobře vědoma, že vzhledem ke složitosti zkoumané problematiky nemůže tento pohled představovat její komplexní uchopení. Nicméně by mohl napovědět, kterými směry by se mohly případně další výzkumné přístupy ubírat, které závěry a úvahy pominout a které naopak vyhodnotit jako inspirativní.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Beauvoir, Simone de. *The Second Sex*. London : Vintage, 1997.

Bra-recycling. Dostupné z: <http://www.againstbreastcancer.org.uk/get-involved/fundraising/recycling/513/bra-recycling/>. 9.2. 2013.

Breast supporting act : a century of the bra. Dostupné z: <http://www.independent.co.uk/news/uk/this-britain/breast-supporting-act-a-century-of-the-bra-461656.html>. 15.8.2007.

Cunnington, C. W., Cunnington, P. *The History of Underclothes*. New York : Dover Publications Inc., 1992.

Davis, F. *Fashion, Culture, and Identity*. Chicago & London : The University of Chicago Press, 1994.

Davis, K. *Reshaping the Female Body : The Dilemma of Cosmetic Surgery*. New York / London : Routledge, 1995.

Electronic bra detects cancer. Dostupné z: <http://www.encyclopedia.com/doc/1G1-88268763.html>. 12.8.2010.

Entwistle, J. *The Fashioned Body (Fashion, Dress and Modern Social Theory)*. Cambridge : Polity Press, 2003.

Ewing, E. *Fashion in Underwear*. London : Batsford, 1974.

Faludi, S. *Backlash : The Undeclared War Against Women*. London : Chatto & Windus, 1992.

Green, D. *From Poverty to Power : Should Oxfam be collecting a milion bras from the public and selling them? Time to cast your vote....* Dostupné z: <http://www.oxfamblogs.org/fp2p/?p=9725>. 9.2. 2013.

Hendl, J. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha : Karolinum, 1997.

Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005.

Hlaváčková, K. a kol. *Česká móda 1940–1970 (Zrcadlo doby)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 2000.

Chenoune, F. *Les dessous de la féminité*. Paris : Assouline, 2005.

Jak zjistit správnou velikost podprsenky : Velikostní tabulka. Dostupné z: <http://www.triola.cz/servis-zakaznikum/jak-zjistit-spravnou-velikost-podprsenky.html>. 18.2. 2013.

Jandourek, J. *Průvodce sociologií*. Praha : Grada Publishing, 2008.

Jenkins, D. (ed.) *The Cambridge History of Western Textiles*. Cambridge : Cambridge University Press, 2003.

Kybalová, L. *Dějiny odívání – Starověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998.

Kybalová, L. *Dějiny odívání – Středověk*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Kybalová, L. *Dějiny odívání – Doba turnýry a secese*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2006.

Kybalová, L., Herbenová, O. a Lamarová, M. *Obrazová encyklopedie módy*. Praha : Artia, 1973.

Langhammerová, J. *Lidové kroje z České republiky*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2001.

Lenderová, M. *K hříchu i k modlitbě : Žena v minulém století*. Praha : Mladá fronta, 1999.

Máchalová, J. *Dějiny odívání – Móda 20. století*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2003.

Medieval lingerie. Dostupné z: <http://www.historyextra.com/lingerie>. 9.2. 2013.

Miovský, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha : Grada Publishing, 2006.

Moderní folklor. Dostupné z: <http://www.cernasanitka.cz/index.php?idfi=2&IDclanku=8>. 9.11. 2007.

Mokrá, H. *Problematika velikostního sortimentu dámských podprsenek*. (Bakalářská práce.) Liberec : Technická univerzita v Liberci, 2009.

O'Hara Callan, G. *Dictionary of Fashion and Fashion Designers*. London : Thames and Hudson, 1998.

Pedersen, S. *Lingerie*. Paris : Éditions Hors Collection, 2008.

Petrusek, M. *Teorie a metoda v moderní sociologii*. Praha : Univerzita Karlova, vydavatelství Karolinum, 1993.

Piveteau, É. *Underdressed*. Paris : Fitway Publishing, 2005.

Reichel, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha : Grada Publishing, 2009.

Segal, W.C., Editors of American Fabrics Magazine. (eds.). *Encyclopedia of Textiles*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall, 1972.

Shin, K. W. K.: *The Origins and Evolutions of the Bra*. (Doktorská práce). Newcastle : University of Northumbria, 2009.

SimplyYours.co.uk : Bra style guide. Dostupné z: <http://www.simplyyours.co.uk/shop/page?pageId=3103>. 5.2. 2013.

Smith, K. L. *The Purpose of the Bra : What does a bra do?* Dostupné z: <http://www.breastnotes.com/aware/aware-bra.htm>. 6.2. 2013.

Soukup, V. *Dějiny antropologie*. Praha : Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2004.

Spencer, B. *On Bras and health*. Dostupné z: <http://bethspencer.com/bras-and-health.html>. 6.2. 2013.

Steele, V. *The Corset – A Cultural History*. New Haven & London : Yale University Press, 2005.

Stratz, C. H. *Jak se ženy strojí*. Praha : Nakladatelství B. Kočího, 1908.

Tao, X. (ed.) *Smart fibers, fabrics and clothing*. Cambridge & Boca Raton (FL) : Woodhead Publishing & CRC Press, 2001.

Teršl, S. *Abeceda textilu a odívání*. Praha : Noris, 1994.

Uchalová, E. *Česká móda 1870–1918*. Praha : Olympia a UPM, 1997, s. 26.

Uchalová, E. a kol. *Česká móda 1918–1939 (Elegance první republiky)*. Praha : Olympia (ve spolupráci s UPM Praha), 1996.

Yalomová, M. *Dějiny ňadra*. Praha : Rybka Publishers, 1999.

Wallace Carothers: 1928. Dostupné z:
http://www.dupont.com/heritage/touchpoints/tp_1928/overview.shtml. 7.9. 2008.

Wellman, V. *Photograph of Muslim woman in traditional veil and cloak holding up bra sparks protest among Canadian university students*. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/femail/article-2129351/Photograph-Muslim-woman-traditional-veil-cloak-holding-bra-sparks-protest-Canadian-university-students.html#axzz2KPKNcQUG>. 13.4. 2012.

Wolf, N. *The Beauty Myth*. London : Vintage, 1990.